

BANCA
NAȚIONALĂ
A ROMÂNIEI

Caiete de studii Nr. 55

Mugur Isărescu (coordonator) ▪ Maria Constantinescu
▪ Brîndușa Costache ▪ Nadia Manea ▪ Adriana Aloman
▪ Elisabeta Blejan

Evoluția stocului de aur
al Băncii Naționale a României
în perioada 1929-1945

CAIETE DE STUDII

Nr. 55

Februarie 2021

NOTĂ

Lucrarea a fost elaborată de către un colectiv de specialiști afiliați Băncii Naționale a României, responsabilitatea pentru seriile de date prezentate și pentru interpretarea acestora aparținând în întregime autorilor. Acest demers de natură științifică nu implică sau angajează în vreun fel Banca Națională a României și nu reprezintă poziția oficială a instituției.

Deși este rezultatul unui efort amplu de documentare, care a presupus identificarea și consultarea unei multitudini de documente de arhivă relevante pentru subiectul abordat, precum și compatibilizarea și punerea în context istoric a informațiilor astfel obținute, lucrarea nu are pretenția unui caracter exhaustiv.

Toate drepturile rezervate. Reproducerea informațiilor este permisă numai în scopuri educative și necomerciale și numai cu indicarea sursei.

ISSN 1584-0883 (versiune *online*)

ISSN 1584-0883 (versiune e-Pub)

Evoluția stocului de aur al Băncii Naționale a României în perioada 1929-1945

Academician Mugur Isărescu (coordonator)

Maria Constantinescu*

dr. Brîndușa Costache**

dr. Nadia Manea***

Adriana Aloman****

Elisabeta Blejan*****

* Director, Direcția audit intern

** Șef serviciu, Direcția secretariat

*** Expert principal, Direcția secretariat

**** Expert, Direcția studii economice

***** Referent de specialitate, Direcția statistică

Autorii doresc să mulțumească colegilor de la Cancelaria Băncii Naționale a României, precum și celor din Direcția emisiune, tezaur și casierie pentru sprijinul acordat în realizarea documentării, pentru observațiile și sugestiile formulate. Eventualele erori rămase sunt responsabilitatea exclusivă a autorilor.

Cuprins

Rezumat	7
<hr/>	
1. Rolul și situația stocului de aur în stabilizarea monetară din 1929	9
<hr/>	
2. Marea Criză Economică și stocul de aur al Băncii Naționale a României în perioada 1930-1934	18
<hr/>	
2.1. Paradoxul aurului	19
2.2. Stocul de aur al BNR între dificultățile economice și creștere	22
2.3. Măsuri pentru creșterea achizițiilor și a producției de aur	32
2.4. Producția de aur a României în presa vremii și în concepția conducerii BNR (1934)	36
<hr/>	
3. Noul regim al aurului între amintirea crizei și neliniștea războiului (1935-1938)	41
<hr/>	
3.1. Prețul aurului	44
3.2. Susținerea producției de aur	47
3.2.1. Modificarea <i>Statutelor Băncii Naționale a României</i>	47
3.2.2. Serviciul aur din Banca Națională a României	48
3.2.3. Prime pentru producătorii de aur	50
3.2.4. De la Institutul Național de Credit Aurifer și Metalifer (INCAM) la Banca Întreprinderilor Miniere și Aurifere (BIAM)	54
3.3. Noul regim al aurului și controlul circulației metalelor prețioase	59
3.4. Stocul BNR depășește o sută de tone aur fin (1936)	64
<hr/>	
4. Stocul de aur al Băncii Naționale a României în vremea războiului (1939-1945)	71
<hr/>	
4.1. Prăbușirea granițelor interbelice și exodul aurului din Europa (1939-1940)	71
4.2. Tezaurul BNR în vreme de război: depozite secrete (Sinaia și Tismana) și baterea cocoșeilor (1941-1945)	73
4.3. Regimul și prețul aurului (1939-1945)	76
4.4. Primele pentru stimularea producției de aur	80
4.5. Evoluția stocului de aur al BNR (1939-1945)	88

Metodologia întocmirii seriei „Aurul BNR 1929-1945”	96
I. Surse	96
II. Prezentarea seriilor	97
III. Dificultăți și propuneri privind evaluarea stocului de aur. Metodologia de conversie a datelor în vederea obținerii cantității de metal prețios (1929-1945)	106
Bibliografie	108
Anexa	113
Tabel 1.A. Evoluția valorică a stocului de aur (1929-1945)	113
Tabel 1.B. Evoluția stocului de aur, titlu 1000/1000 (1929-1945)	113
Tabel 2.A. Evoluția valorică a stocului de aur aflat în țară (1929-1945)	114
Tabel 2.B. Evoluția stocului de aur aflat în țară, titlu 1000/1000 (1929-1945)	114
Tabel 3.A. Evoluția valorică a stocului de aur depozitat în străinătate (1929-1945)	115
Tabel 3.B. Evoluția stocului de aur depozitat în străinătate, titlu 1000/1000 (1929-1945)	115

Rezumat

Evoluția stocului de aur al Băncii Naționale a României (1929-1945) reprezintă a doua dintre cele patru părți ale unei lucrări ample ce are drept scop reconstituirea stocului de aur al băncii centrale a României de la crearea acesteia și până în anul 2020. Perioada 1929-1945 este individualizată de criteriul acoperirii legale a leului în aur, respectiv 0,010 g aur fin, care a rămas aceeași de la stabilizarea monetară din 1929 până la reforma monetară din 1947. Totuși, prezentarea de față se încheie cu anul 1945, deoarece măsurile luate în 1946 de puterea comunistă au definit un nou regim al aurului și au generat vânzări masive din stocul de metal galben al BNR.

Seria de date ce constituie coloana vertebrală a acestei cercetări cuprinde atât evoluția valorică, în lei, cât și pe cea cantitativă, în kg aur fin, a stocului total de aur înregistrat la BNR, cu identificarea dimensiunilor stocului de acoperire și a altor aspecte importante, precum structura în lingouri și monede sau depozitele din țară și din străinătate (Anglia, Franța, Elveția, Olanda, Belgia, SUA). Și pentru această perioadă, sursele cercetate, în cea mai mare parte, din Arhiva BNR, au oferit nu de puține ori date contradictorii, care au fost armonizate acolo unde a fost posibil sau detaliate și explicate în capitolul dedicat metodologiei. Stabilirea bornei cronologice superioare în anul 1945 a făcut ca seria de date să se încheie cu cele mai mari cantități de aur fin aflate în stocul total al băncii centrale a României în toată istoria sa, respectiv 244 tone la 31 decembrie 1944 și 241 tone la 31 decembrie 1945.

Această acumulare-record de metal galben a fost în continuare explicată din perspectiva martorului care stă la ușa blindată a tezaurului BNR, cu misiunea de a înregistra intrările și ieșirile de aur, dar și de a încerca explicarea acestor mișcări prin punerea lor în legătură cu evenimente și fenomene petrecute între anul de început al Marii Crize Economice și anul de sfârșit al celui de-al Doilea Război Mondial, respectiv de la paradoxul aurului în perioada interbelică la declarația teoretică de menținere a etalonului-aur și opțiunea practică pentru etalonul aur-devize, de la suspendarea convertibilității leului (1932) și a achitării datoriei publice externe (1933) la instituirea primelor pentru creșterea prețului aurului și stimularea producției de metal galben, de la evacuarea Societății Minelor de Aur ale Statului de la Baia Mare la aceea a tezaurului BNR în depozitele secrete de la Sinaia și Tismana.

Cuvinte-cheie: stoc de aur, stoc de acoperire, etalon aur-devize, prețul aurului, producția de aur, regimul aurului.

1. Rolul și situația stocului de aur în stabilizarea monetară din 1929

Anul 1929 a reprezentat o dată importantă în istoria monetară a României și, implicit, a aurului Băncii Naționale, datorită *Legii monetare*, care a fost adoptată în Senat și în Adunarea Deputaților la 7 februarie 1929, fiind publicată în aceeași zi în *Monitorul Oficial*¹. Eșecul încercărilor de recuperare a valorii antebelice a leului a făcut ca stabilizarea monetară să fie reclamată de întreaga societate. De aceea, în pofida diferenței de concepții, stabilizarea monetară a fost pregătită de Guvernul Partidului Național Liberal (noiembrie 1927 – noiembrie 1928), condus de Vintilă Brătianu, și a fost realizată de cel al Partidului Național Țărănesc, al cărui prim-ministru a fost Iuliu Maniu (noiembrie 1928 – iunie 1930).

La un deceniu de la încheierea Războiului de Reîntregire a României, devenise evident că:

„Asanarea definitivă a unei monede care trecuse prin focul inflației și devalorizării nu se putea dobândi decât prin stabilizarea ei legală și prin reluarea convertibilității în aur a biletelor de bancă (subl. ns.)”, ceea ce reprezenta însă un „rezultat greu de atins numai cu propriile noastre mijloace”²

De aceea, soluția la care s-a ajuns a fost aceea a împrumutului extern. Astfel, la 27 iulie 1928, Parlamentul a votat *Legea de autorizare pentru emiterea unui împrumut pentru stabilizarea monetară și înzestrarea economică a țării*³, care permitea Guvernului român „să contracteze în condițiunile cele mai avantajoase un împrumut extern până la valoarea de 250 000 000 dolari sau contravaloarea lor în orice altă monedă aur”, o parte din împrumut fiind pentru întărirea „Băncii Naționale pentru nevoia stabilizării, iar restul fiind destinat refacerii și sporirii utilajului național”, așa cum arăta raportorul Mihail Oromolu⁴. Restabilirea convertibilității biletului BNR era condiționată de refacerea rezervei de acoperire, în primul rând a componentei reprezentată de aur, deoarece „stocul metalic suferise modificări esențiale în constituția sa”, astfel încât, la sfârșitul anului 1928, deși Institutul de Emisiune reușise să achiziționeze noi cantități de aur, valoarea acestuia nu ajunsese decât la 570 747 723,29 lei, adică 7,93 la sută din totalul rezervei de acoperire a emisiunii. Mai mult decât atât, din acest total al aurului, 315 179 980,41 lei, adică 55,22 la sută, se afla la Moscova.⁵ În opinia lui C.C. Kirițescu, una dintre cauzele pentru care s-a impus concepția că stabilizarea nu se putea realiza decât printr-un împrumut extern a fost aceea că Banca de emisiune avea insuficiente rezerve de aur și devize. Referindu-se la situația stocului metalic la sfârșitul

¹ În *Monitorul Oficial*, nr. 30 bis, 7 februarie 1929, au fost publicate *Legea monetară*, precum și cele trei anexe: A. *Programul Guvernului Român pentru stabilizarea monetară și dezvoltarea economică*; B. *Convențiunea pentru revizuirea Statutelor Băncii Naționale, ventilarea posturilor nesigure din bilanțul ei, lichidarea avansurilor statului și continuarea operațiunilor de trezorerie pentru Stat*; C. *Statutele Băncii Naționale a României*.

² Lazăr Ionescu, *Relațiunile dintre Banca Națională a României și stat*, București, 1935, p. 192.

³ În *Monitorul Oficial*, nr. 165, 28 iulie 1928; cf. G.C. Marinescu, *Banca Națională a României. Legi, statute, dispozițiuni monetare, convențiuni financiare*, Cu un cuvânt înainte de Mitiță Constantinescu, București, 1939, pp. 488-490.

⁴ Fost guvernator BNR în perioada 1922-1926, Mihail Oromolu era în acest an deputat liberal (*Governors of the National Bank of Romania*, Banca Națională a României, 2010, pp. 31-33).

⁵ Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul român de la Moscova*, București, Cartea Românească, 1934, p. 119.

anului 1927, autorul arăta că „acoperirea reală de care dispunea banca de emisiune era insuficientă /.../, iar stabilizarea leului fără o restabilire a convertibilității biletelor Băncii Naționale nu se putea imagina. Era, deci, nevoie de completarea rezervei de aur și devize a băncii de emisiune”.⁶ Prin urmare, așa cum sublinia Victor Slăvescu:

„Reluarea convertibilității biletului /.../ presupunea împlinirea a două condițiuni indispensabile:

1. O importantă acoperire a circulațiunii în aur;
2. Un plasament de operațiuni active, care să îndeplinească îndoitul caracter de a fi sigur și lichid, așa cum se reclamă de către statutele tuturor băncilor de emisiune.

Cea dintâi condițiune se asigura prin împrumutul internațional contractat, al cărui produs urma să se verse în întregime la Banca Națională cu destinațiuni diferite /.../. Cea de-a doua condițiune urma să fie asigurată în ceea ce privește trecutul, printr-o ventilare generală a portofoliului său, în cursul aplicării Planului de Stabilizare și printr-o strictă observare a acestor principii.”⁷

În consecință, la 27 iulie 1928 au fost adoptate două legi: *Legea pregătitoare a stabilizării monetare și Legea de autorizare pentru emiterea unui împrumut pentru stabilizarea monetară și înzestrarea economică a țării*. Prima lege autoriza Banca Națională să primească de la diferite bănci de emisiune credite, în valoare totală de 25 000 000 dolari, pe care să le utilizeze „în vederea stabilizării monetare” (art. 1). În același timp, art. 2 prevedea că BNR poate „să cumpere nelimitat devize convertibile în aur”.⁸ Cea de-a doua lege autoriza Guvernul român să obțină „în condițiile cele mai avantajoase, un împrumut extern până la valoarea de 250 000 000 dolari sau contravaloarea lor în orice altă monedă aur”, din care „un avans pe termen scurt până la maximum 20 000 000 dolari sau echivalentul acestei sume în devize aur”, care urma să fie „pus la dispoziția Băncii Naționale pentru a întări, până la stabilizarea legală, disponibilitățile ei de schimb”.⁹

Publicarea celor două acte normative în *Monitorul Oficial* la 28 iulie 1928 a fost urmată de încheierea, la 31 iulie 1928, a două convenții între Ministerul de Finanțe, reprezentat de prim-ministrul Vintilă Brătianu, care deținea și portofoliul acestui minister, și Banca Națională a României, prin guvernatorul Dimitrie Burillianu. Una dintre aceste convenții

⁶ Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 329.

⁷ Victor Slăvescu, *Curs de monetă, credit, schimb*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1932, p. 339.

⁸ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 485-486; Lazăr Ionescu explica necesitatea acestei măsuri, arătând că politica devizelor nu era ceva nou pentru BNR, deoarece fusese practică încă din 1892, când anumite devize asupra străinătății au putut intra în stocul de acoperire, contribuind la menținerea valorii internaționale a devizei românești aproape de paritatea matematică. Reluarea acestei operațiuni după 1925 s-a făcut însă în condiții diferite, deoarece BNR nu a mai putut cumpăra devize din fondurile proprii ca înainte, având în vedere că, prin convenția din 1925, emisiunea era plafonată la nivelul atins la 31 decembrie 1924, ceea ce împiedica BNR să pună în circulație bilete noi, chiar și în schimbul devizelor de prim ordin. Potrivit acestui autor, „teama de o nouă inflațiune făcuse pe legiuitor să sară reglementarea emisiunii dincolo de cal”, situație în care, pentru a asigura devizele necesare pieței și a contribui la redresarea valorii leului, au fost utilizate sumele blocate în fondul de lichidare pentru a cumpăra devize străine. Dar, „în iulie 1928, tratativele pentru stabilizarea legală a leului ajunseseră într-o fază destul de înaintată și se știa că prima operație prealabilă va fi reducerea datoriei Statului către BNR, prin utilizarea fondului de lichidare, [fapt pentru care] a trebuit să se găsească o altă modalitate care să dea posibilitate BNR să îndeplinească mai departe misiunea ei monetară, prin politica de devize” (L. Ionescu, *op. cit.*, pp. 187-189).

⁹ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 488-490.

prevedea că „soldul beneficiar sau deficitar al operațiunilor asupra devizelor, astfel cum va fi întocmit la data stabilizării legale, va fi, după caz, dobândit Statului sau suportat de el”. În aceste condiții, potrivit *Raportului anual al BNR din februarie 1929*, „în epoca de așteptare a stabilizării” BNR „a putut face față cu numerar și cu devize tuturor nevoilor”.¹⁰ Această „epocă de așteptare” avea să se prelungească însă din cauza crizei politice, al cărei rezultat a fost demisia guvernului condus de Vintilă Brătianu la 3 noiembrie 1928 și instalarea guvernului Luliu Maniu, în care conducerea Ministerului de Finanțe a fost încredințată lui Mihai Popovici, la 10 noiembrie 1928.

*Programul Guvernului Român pentru stabilizarea monetară și dezvoltarea economică*¹¹ a fost votat ca *Anexa A a Legii monetare din 7 februarie 1929*. Acest document programatic preciza:

„Guvernul Român, dorind să consolideze opera de restaurare financiară urmărită de România de la război încoace, să așeze în mod definitiv creditul țării și să ușureze dezvoltarea sa economică, asigurându-i în condițiuni normale resursele necesare producției naționale, a hotărât să stabilizeze leul pe baza aurului (subl. ns.) la cursul actual al schimbului și să ia măsurile necesare pentru a da acestei stabilizări un caracter definitiv.”

În ceea ce privește cursul leului, acesta ajunsese la valoarea medie anuală de 208,1 lei pentru un dolar în 1925, 219,8 lei în 1926, 166,8 lei în 1927 și 163,5 lei în 1928.¹² Intitulat *Stabilizarea monetară și Banca Națională a României*, capitolul I al *Programului Guvernului* definea misiunea BNR („de a menține în România stabilitatea și siguranța monetară, precum și aceia de a controla și de a dezvolta circulația și creditul țării”), confirma „privilegiul ei exclusiv de emisiune” și arăta că Banca „se va obliga să schimbe biletele sale la alegere, *contra aur sau a devizelor străine convertibile în aur*, la cursul de stabilizare hotărât”. De asemenea, se avea în vedere că „va dispune de o *importantă acoperire a circulațiunii sale, în aur și devize*”, în viitor având posibilitatea „să emită bancnote pentru a *cumpăra aur sau devize – mărind astfel rezerva sa*” (subl. ns.)¹³. Secțiunea a treia a programului, *Stabilizarea monetei pe o bază aur și regulile de convertibilitate*, cuprindea precizări cu privire la dimensiunea rezervei de aur, „asigurând astfel circulației un procent ridicat de acoperire”.¹⁴

În spiritul acestui program, *Legea monetară din 1929* a stabilit că:

- „Unitatea monetară română este leul cântărind zece miligrame de aur 9/10 (art. 1)”.
- „Biletele Băncii Naționale sunt convertibile la purtător și la vedere, la sediul central al BNR și la alegerea acestuia, *fie în monete de aur având curs legal, fie în lingouri de aur, fie în devize streine convertibile în aur* (art. 3)”.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 491-493; Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrațiune și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 17 februarie 1929*, București, Imprimeria BNR, 1929, p. 5; C.C. Kirîțescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 328.

¹¹ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 500, 502.

¹² Lazăr Ionescu, *op. cit.*, p. 188.

¹³ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 503.

¹⁴ *Ibidem*, p. 510.

- „Banca asigură convertibilitatea biletelor fără a limita cantitatea, totuși, nimeni nu-i poate prezenta spre rambursare mai puțin de 100 000 lei deodată” (art. 3).¹⁵
- „Banca Națională este ținută să aibă o acoperire în aur sau în devize libelate în monete convertibile în mod legal și practic în aur exportabil, egală cu cel puțin 35% din suma totală a angajamentelor la vedere. Cel puțin 25% din angajamentele la vedere trebuie să fie acoperite cu aur în Casă sau în depozit liber în străinătate” (subl. ns.) (art. 4).¹⁶

Aceste aspecte referitoare la convertibilitatea și acoperirea în aur au fost reluate și în articolele 28, 29 și 31 din *Statutele Băncii Naționale a României*.¹⁷

Definind leul ca având o greutate de 10 miligrame de aur cu titlul 900/1000, sistemul bănesc al țării a rămas bazat pe monometalismul aur, care, în pofida rigidității sale, era preferat atât de bancherii centrali, cât și de marea majoritate a economiștilor, deoarece asigura o disciplină severă.¹⁸ În același timp, trebuie însă observat că noua greutate în aur a leului a fost de 32,258 ori mai mică decât aceea stabilită în 1890, consacându-se „marea depreciere pe care o suferise moneda națională a României în perioada dintre cele două reforme monetare, datorită (!) inflației din timpul Primului Război Mondial și din anii de după război”¹⁹. În plus, rolul devizelor era mult mai mare, astfel încât, deși, oficial, s-a proclamat restabilirea sistemului monometalist aur (*Gold Standard*), în realitate acesta a fost înlocuit cu sistemul aur-devize (*Gold Exchange Standard*).

De asemenea, „legea monetară din 1929 consacră pentru prima oară dispariția monedelor de aur și de argint din structura circulației bănești și dominația deplină a biletelor de bancă, cu singura excepție a banilor divizionari confecționați de stat din metale ieftine”, ilustrând „o schimbare fundamentală în concepții și realizări privind domeniul circulației bănești”²⁰.

În ceea ce privește angajamentele la vedere, acestea au fost precizate în secțiunea a treia a *Programului Guvernului* și cuprindeau, pe lângă biletele în circulație, alte patru categorii de conturi curente creditoare, respectiv: depozitele Statului și ale altor administrații publice și case speciale, conturile cu destinație specială pentru împrumutul de stabilizare din 1929, cel de dezvoltare din 1931 și vărsămintele germane pe baza acordului din 10 noiembrie 1928, depozitele particularilor și alte

¹⁵ Cf. și *Programul Guvernului*, secțiunea VI, în G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 512.

¹⁶ *Ibidem*, p. 498.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 220-221.

¹⁸ Valentin Lazea, *Cadrul internațional al crizei economice. Personaje cheie. Lecții pentru actuala criză*, în *Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*, ediția a XX-a cu tema „Marea Criză Economică din 1929-1933”, 2012, București, BNR, p. 39.

¹⁹ C.C. Kirișescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 338.

²⁰ *Ibidem*, p. 340; Totuși, în decembrie 1931, au fost adoptate și publicate în *Monitorul Oficial*, nr. 298, *Legea pentru modificarea art. 5 din Legea monetară de la 7 februarie 1929*, prin care, pe lângă monedele divizionare de 1, 2, 5, 10 și 20 lei, din aliaj de aluminiu sau nichel, Guvernul era autorizat să bată „și piese de 100 lei făcute din aliaj de argint cu titlu de cel puțin 0,500” (art. 1), și *Legea pentru baterea monetelor de argint*, care prevedea baterea monedei divizionare de argint, „în bucăți de 100 lei, de minimum 500‰ argint fin”, care „vor prezenta pe avers efigia MS Regelui cu inscripția „Carol II. Regele Românilor”, iar pe revers armele țării, valoarea și anul de fabricațiune”, valoarea totală nominală fiind până la 1 800 000 000 lei” (art. 1 și 3). Art. 7 și 8 prevedeau încetarea cursului legal al vechilor monede, precum și retragerea pieselor de 20 lei cu efigia Marelui Voievod Mihai (G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 545, 547-548, 549-550).

exigibilități²¹. Deși procentul de acoperire metalică de 35 la sută era mai mic decât cel din perioada 1890-1917, când era de 40 la sută, noul mod de calcul obliga banca centrală să dețină o rezervă mai mare decât anterior Primului Război Mondial, când acoperirea avea în vedere numai biletele aflate în circulație.²² Această schimbare a fost consecința dezvoltării decontărilor fără numerar, deoarece „cererile de convertire a leului puteau veni nu numai din partea deținătorilor de bancnote, dar și din partea deținătorilor de disponibilități în cont la Banca Națională. Din momentul când leul devenea convertibil, banca trebuia să facă față cererilor de convertire venite din partea oricărui titular de creanțe la vedere asupra ei”²³.

Așa cum arăta Lazăr Ionescu, analizând bilanțul BNR de la 2 februarie 1929, deci cu câteva zile înainte de stabilizare, totalul angajamentelor la vedere era de peste 27 miliarde lei, față de care aurul inclus în activul BNR era următorul:

- aur (monete și lingouri), în valoare de 157 388 000 lei;
- aur depozitat la Londra, în valoare de 98 480 000 lei²⁴;
- aur depozitat la Moscova, în valoare de 315 179 000 lei.

Autorul menționat arăta că bilanțul analizat prezenta mai multe deficiențe, dintre care, pentru prezentul studiu, două au o importanță deosebită: „aurul depozitat la Moscova”, care reprezenta „un post nesigur”, și faptul că „posturile nu erau toate calculate după aceleași norme: acoperirea metalică era evaluată în lei dinainte de războiu, în lei aur, pe când celelalte posturi de plasament erau exprimate în lei depreciate”²⁵. De aceea, „dacă acestea erau piedicile care se opuneau la intrarea BNR în cadrul de activitate normală, remediul se impunea de la sine: înlăturarea lor”²⁶.

*Convențiunea pentru revizuirea Statutelor Băncii Naționale, ventilarea posturilor nesigure din bilanțul ei, lichidarea avansurilor statului și continuarea operațiunilor de trezorerie pentru Stat*²⁷ stabilea formula prin care BNR continua să își manifeste interesul pentru creanța ei litigioasă de la Moscova („Se vor vărsa la creditul contului de amortizare sumele ce vor fi recuperate de Bancă din depozitul ei de aur și de bilete de la Moscova” – art. 5), dar, pentru că era un post nesigur, era înlăturat din activ, fiind însă păstrat în bilanț pentru memorie:

„Îndată ce noile statute vor fi aprobate de Adunarea Generală, Banca va elimina din activul bilanțului ei până la concurența sumei de 1 900 milioane lei toate valorile cari corespund fie unor creanțe litigioase, fie unor prime aferente cumpărăturilor de aur și de argint; creanțele litigioase astfel amortizate vor continua a fi înscrise «pro memoria» la bilanț”²⁸.

²¹ Obligație bănească ce poate fi solicitată în orice moment.

²² G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 512; L. Ionescu, *op. cit.*, p. 211; C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 343.

²³ C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 343.

²⁴ De fapt, cifrele folosite aici de L. Ionescu nu sunt tocmai exacte, mai ales în cazul aurului de la Londra, care, după gajul asigurat pentru împrumutul dat de Banca Franței, rămăsese în valoare de 78 257 385 lei, după cum valoarea aurului de la Moscova era de 315 179 980,41 lei.

²⁵ L. Ionescu, *op. cit.*, p. 194.

²⁶ *Ibidem*, p. 195.

²⁷ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 524.

²⁸ Art. 7 din secțiunea a III-a, *Ventilația diferitelor posturi din bilanțul Băncii Naționale*, în G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 525-526.

În consecință, stocul de aur depozitat la Moscova a fost amortizat prin intermediul unui provizion din fondurile de rezervă constituite anterior la BNR, dar postul „aur la Moscova” a continuat să figureze în bilanț, fără valoare însă, ca „să se arate astfel că BNR n-a înțeles să renunțe a-și valorifica drepturile ei asupra acestui stoc metalic” și „că amortizarea postului nu răspundea decât grijei de a prezenta situația Băncii cât mai clar cu putință”.²⁹

De asemenea, având în vedere că două dintre principiile care au stat la baza reformei BNR din 1929 au fost, în formularea lui Florin Oromolu: „lichidarea trecutului” și „așezarea monedei pe baze puternice”, „în urma stabilirii noii valori a leului, s-a procedat la reevaluarea stocului metalic”³⁰.

Bilanțul încheiat la 7 februarie 1929 reflectă datele concrete ale acestei reevaluări. Astfel, stocul real de aur al BNR era anterior stabilizării în valoare de 256 016 002,99 lei. Pe baza raportului între leul vechi și leul stabilizat, care fusese fixat la 1/32,258, valoarea stocului de aur al BNR a devenit 8 258 564 224,45 lei la 7 februarie 1929. Prin urmare, a crescut foarte mult acoperirea în aur a biletelor BNR aflate în circulație, iar statul a achitat, fără să plătească vreun ban, circa 8 miliarde lei stabilizați, care reprezentau o parte importantă din datoria lui de 15 657 329 627 lei la BNR.³¹ În același timp, acesta a fost primul bilanț al BNR, în care postul „aur la Moscova” a fost scos în afara activului.

A doua zi, pe 8 februarie 1929, către guvernatorii celor 14 bănci de emisiune care participaseră la acordarea împrumutului necesar stabilizării pleca scrisoarea prin care guvernatorul Dimitrie Burillianu comunica „restabilirea convertibilității biletului Băncii Naționale a României, unitatea monetară fiind Leul de 10 miligrame aur titlu nouă zecimi”³².

Adoptarea legii stabilizării a fost urmată de circulara din 22 februarie 1929, semnată de guvernatorul Dimitrie Burillianu, prin care sucursalele și agențiile BNR erau autorizate să cumpere „orice sumă în monetele de aur”, de fapt anumite monede de aur, care fuseseră bătute în Uniunea Latină, Germania, Anglia, Olanda, Rusia, Statele Unite, Austria, Turcia, precum și monede jubiliare românești, fiind indicat prețul pentru fiecare tip de monedă (ex.: monedele de 25 lei, 20 franci francezi, 20 lire italiene, 20 franci belgieni – 643,55 lei; monedele de 10 florini olandezi – 670,30 lei, moneda de 1 dolar – 166,75 lei, moneda de 100 lei – 3 217,75 lei).

Foarte interesante sunt precizările care însoțeau această autorizație, respectiv:

„este de la sine înțeles că monetele cumpărate trebuie să fie în bună stare. În privința acelor găurite, veți aprecia și fixa scăzământul ce urmează să faceți pe baza cursurilor de mai sus /.../. Veți afișa în localurile Băncii cursurile noastre de cumpărare și nu veți neglija nicio ocaziune pentru a face o întinsă

²⁹ L. Ionescu, *op. cit.*, p. 195.

³⁰ Florin Oromolu, *Institutul de emisiune*, în *Enciclopedia României, IV Economia națională. Circulație. Distribuție și consum*, București, 1943, p. 724.

³¹ Arhiva BNR (ABNR), fond *Direcția contabilitate (Contabilitate)*, dosar nr. 1/1914, f. 121; cf. și L. Ionescu, *op. cit.*, p. 196; C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 371.

³² ABNR, fond *Serviciul secretariat (Secretariat)*, dosar nr. 6/1928, f. 251.

propagandă în vederea scopului ce urmărim de a cumpăra o cât mai mare cantitate de monezi de aur. Veți explica cu această ocaziune publicului că nu mai există niciun interes de a păstra monete de aur, întrucât, prin stabilizare, valoarea leului nu mai este supusă la fluctuațiuni mari ca înainte” (subl. ns.).³³

La 7 noiembrie 1929 o nouă circulară extindea aria monedelor de aur ce puteau fi achiziționate, adăugându-se la lista de mai sus și alte categorii, inclusiv jubiliare, din: România, țările Uniunii Latine și coloniile acestora, Germania, Anglia, Austria, Austro-Ungaria, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia, Olanda, Polonia, Rusia, Statele Unite, Portugalia, Spania, Turcia, Ungaria.³⁴

La 28 martie 1929 a fost publicată în *Monitorul Oficial* noua *Lege a minelor*³⁵, care, prin articolele 80 și 81, reafirma obligația de aprovizionare a țării, în cadrul căreia se formula explicit dreptul de preemțiune al statului și al Băncii Naționale în cumpărarea aurului, se menținea referirea la prețul mondial al aurului, dar se crea și posibilitatea comercializării metalului galben, dacă Statul și Banca Națională nu l-ar fi cumpărat:

„Art. 80. Atât întreprinderile miniere, cât și organizațiunile pentru desfacerea produselor miniere brute sau transformate sunt obligate ca, în limitele producțiunii, să asigure regulata și normala aprovizionare a țării, neputând-o restrânge sau suspenda, fără motive legitime și fără învoirea expresă a Ministerului Industriei și Comerțului. Ele vor fi obligate, la cererea Ministerului, de a crea pentru nevoile apărării naționale, o rezervă care va fi fixată după normele înscrise în Regulament.

Art. 81. Statul are un drept de preemțiune, la prețul mondial, asupra cumpărării metalelor nobile: aurul, platina și argintul. Exploatatorii de asemenea metale sunt liberi să valorifice producția lor, dacă Statul sau Banca Națională nu o cumpără (subl. ns.).”

Punerea de acord a regimului aurului cu aceste prevederi s-a realizat în ședința din 16 aprilie 1929 a Comisiunii aurului din cadrul Direcțiunii generale a măsurilor, greutateților și metalelor prețioase de la Ministerul Industriei și Comerțului. Cu acest prilej, reprezentantul BNR, I. Rădescu, a declarat că „Banca Națională înțelege să cumpere întreaga producțiune a exploatărilor miniere pe prețul mondial, stabilit prin legea monetară”. Prin urmare, Comisiunea a decis:

„1. Întreaga cantitate de aur produsă de exploatările miniere particulare să se cumpere de către Banca Națională, prin oficiile de schimb ale Ministerului Industriei și Comerțului, pe prețul mondial – cel stabilit prin legea monetară.

2. Pentru acoperirea cheltuielilor de analize, manipulare, transport etc., oficiile de schimb să rețină producătorilor 2% în natură din cantitățile de aur prezentate la schimb.

³³ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 20/1927, f. 1-1v.

³⁴ *Ibidem*, f. 3-3v.

³⁵ *Monitorul Oficial*, nr. 17, 28 martie 1929 (extras în ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880).

3. Din întreaga cantitate de aur produsă de către exploatarea miniere ale Statului și cele particulare, cantitatea de 10% să se pună la dispozițiunea industriilor de specialitate”.³⁶

Creșterea prețului aurului pe plan mondial și cheltuielile ridicate necesare exploatărilor aurifere, în condițiile unui preț al kilogramului de aur stabilit prin *Legea monetară* din 1929, au obligat Banca Națională să acționeze totuși pentru sprijinirea producției de aur. Astfel, Banca Națională a continuat să acorde avansuri furnizorilor de aur atât celor particulari, cât și exploatărilor statului, prin intermediul Ministerului Industriei și Comerțului. Așa s-a întâmplat, la 24 septembrie 1929, când Comitetul executiv al BNR a aprobat suma de 300 000 dolari, ce urma să se plătească Societății „Mica” de-a lungul a trei ani, „în contul aurului furnizat Băncii de numita societate”, după cum urmează: „15 000 \$ la 6 ianuarie 1930, 15 000 \$ la 6 aprilie 1930, iar cu începere de la 6 mai 1930 și până la 6 octombrie 1932, inclusiv, câte 9 000 \$/lună”.³⁷ În același timp, la 30 iulie 1930, BNR avea achitată anticipat Ministerului Industriei și Comerțului cantitatea de 367,61808 kg aur fin, din care, la 8 octombrie 1930, mai rămăsese de deus la BNR cantitatea de 339,92148 kg aur fin.³⁸ De regulă, pentru aceste avansuri, dobânda practică de BNR era egală cu taxa scontului sau mai mică cu 1 procent.³⁹

În general, între plata avansurilor și livrarea aurului se înregistra un anumit interval de timp, uneori un an sau chiar mai mult, așa cum se observă din situațiile periodice cu privire la contul „Ministerul Industriei și Comerțului, aur decontat și nepredat”. De asemenea, într-un material contrasemnat de Victor Bădulescu, se arată că, în primele nouă luni ale anului 1930, în tezaurul BNR au intrat 667,61214 kg aur, din care 386,99900 kg din exploatarea particulare, iar 280,61314 kg din cele de stat, prin oficiile Săcărâmb, Zlatna, Abrud și Baia Mare. În ceea ce privește aurul provenit din exploatarea statului, numai 99,93499 kg au fost predate în contul anului 1930, restul, 180,67815 kg, a fost extras și predat în 1930, dar în contul anului 1929.⁴⁰ Astfel de situații s-au repercutat în maniera de înregistrare a metalului galben în stocul BNR și au creat dificultăți suplimentare în elaborarea seriei de față, așa cum se va vedea în metodologia aferentă.

Primul bilanț întocmit după stabilizare a fost cel din 30 iunie 1929, document în care totalul stocului de aur este 8 691 517 926 lei, din care aurul în țară era în valoare de 5 099 543 445 lei, iar cel din străinătate de 3 591 974 481 lei. Astfel, raportul între stocul de aur efectiv și angajamente a fost de 32,86 la sută.⁴¹

³⁶ ABNR, fond *Serviciul aur (Aur)*, dosar nr. 1/1929, f. 180-181; cf. și Mircea Baron, *Din istoria mineritului aurifer*, Petroșani, Editura Universitas, 2007, pp. 62-63.

³⁷ ABNR, fond *Consilii de conducere (Consilii)*, dosar nr. 212/1929, f. 64.

³⁸ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 7/1929, f. 260.

³⁹ *Ibidem*, f. 275; aceste avansuri erau cu atât mai necesare cu cât, prin Legea nr. 15 din 9 ianuarie 1930, Fondul de prospecțiuni și explorări miniere întreprinse de Stat s-a desființat (cf. *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 6 din 9.01.1930).

⁴⁰ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 7/1929, f. 279, 257, 241, 240, 226, 256.

⁴¹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 16 februarie 1930 (Raportul anual al BNR din februarie 1930)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1930, p. 34.

În mai 1929, adică la scurtă vreme după adoptarea *Legii stabilizării*, ca urmare a măsurilor similare luate de alte bănci de emisiune, BNR a fost nevoită să urce taxa scontului până la 9½ la sută, „în vederea apărării stocului metalic – și deci a siguranței monetare”⁴², după care, la 21 octombrie 1929, s-a declanșat crahul de la New York. În pofida acestui context foarte dificil, în *Raportul anual al BNR din februarie 1930* Consiliul de administrație al BNR se declara mulțumit de stabilitatea monedei naționale:

„ca urmare a politicii chibzuite a Băncii, moneda noastră a trecut cu bine epoca cea mai grea și azi ea este deplin și ferm asigurată, nu numai prin *stocul nostru important*, dar și prin considerabila recoltă de porumb care așteaptă primăvara spre a determina un mare aflux de devize.”⁴³

În ceea ce privește „stocul nostru important”, bilanțul de la sfârșitul „primului an de funcționare al monetei noastre stabilizate și de gestiune a Băncii Naționale a României sub regimul noilor statute”⁴⁴ consemna un total al stocului de aur în valoare de 9 185 360 330,55 lei, din care aurul din țară valora 5 265 893 602,30 lei, iar cel din străinătate 3 919 466 728,25 lei, astfel încât raportul între stocul de aur și angajamente era de 30,19 la sută, un procent superior celui minim, de 25 la sută, prevăzut de *Legea monetară*, dar inferior celui de la 30 iunie 1929. În termeni cantitativi, aceste valori se traduc astfel: la sfârșitul anului 1929 Banca Națională a României avea în stoc 82,7 tone aur fin, adică aproximativ jumătate din deținerile anului precedent. Această cifră a rezultat, în principal, ca urmare a înlăturării din bilanț a aurului de la Moscova, reprezentând 91,5 tone aur fin. În ceea ce privește postul „aur la Moscova”, în Bilanțul de la 31 decembrie 1929, acesta este numit și „aur antebellum”, este calculat și în lire sterline (12 497 223-12-8⁴⁵), dar valoarea sa ca activ este zero.⁴⁶

Cele 82,7 tone aur fin erau repartizate astfel: 47,4 tone se găseau în țară și 35,3 tone în străinătate, la Banca Angliei (23,5 tone) și la Banca Franței (11,8 tone). Aurul de la Banca Angliei a inclus și cele 787,8 kg aur rămase la Royal Mint, după baterea monedelor de aur dedicate încoronării de la Alba Iulia din 1922.⁴⁷ Cantitatea de aur de la Banca Franței s-a dublat în anul 1929, ca urmare a faptului că Banca Națională a României a cumpărat, contra devize, la Paris, 5 895 kg aur fin, în valoare de 654 milioane lei, motivația fiind aceea că achizițiile din țară erau „foarte restrânse”⁴⁸.

⁴² *Ibidem*, p. 4.

⁴³ *Ibidem*, p. 5.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 34.

⁴⁵ În text, suma este redată potrivit sistemului monetar britanic în vigoare până în anul 1971 și reprezintă 12 497 223 lire sterline, 12 șilingi și 8 penny.

⁴⁶ *Raportul anual al BNR din februarie 1930*, pp. 3, 35.

⁴⁷ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 2/1927, f. 128.

⁴⁸ *Scurtă privire asupra evoluției operațiunilor importante din bilanțul Băncii Naționale a României de la 7 februarie 1929 – 6 septembrie 1941 inclusiv*, în ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 443.

2. Marea Criză Economică și stocul de aur al Băncii Naționale a României în perioada 1930-1934

Analizând activitatea BNR în perioada 1929-1931, Florin Oromolu, șeful Serviciului studii din BNR, arăta că „stabilizarea monetară n-a putut da toate roadele așteptate, dat fiind că, în a doua jumătate a aceluși an, izbucnește criza economică mondială. Capitalurile și creditele străine se retrag, secătuiind în timp foarte scurt rezervele de devize ale BNR”.⁴⁹ Arătând că stabilizarea monetară s-a realizat prea târziu, cu numai opt luni înainte de manifestarea crizei mondiale, Virgil Madgearu⁵⁰ observa că, în prima perioadă dintre noiembrie 1929 și mai 1930, ieșirea de capitaluri s-a ridicat la 8,1 miliarde lei, ceea ce a avut „drept efect o tensiune de credit (băncile fiind silite a lichida o parte a portofoliului și participațiilor) și un început de panică, ce nu a fost înlăturat decât cu concursul Băncii Naționale”.

Cu toate greutățile provocate de criza economică, adăuga Florin Oromolu, „etalonul aur a funcționat în condițiuni satisfăcătoare, iar valoarea monetei s-a menținut stabilă”, convertibilitatea acesteia fiind asigurată de Banca Națională, care, numai în iarna anului 1931, a dat aur pentru 800 milioane lei.⁵¹ Peste trei decenii, într-un alt context ideologic, se menținea observația referitoare la „coincidența stabilizării cu declanșarea crizei economice de supraproducție, ceea ce a constituit un factor agravant al situației monetare. Ca urmare a convertibilității libere și nelimitate a bancnotelor, rezervele de devize-aur ale Băncii Naționale au fost secătuite în timpul crizei, prin transformarea de către deținătorii de capitaluri a disponibilităților în lei în valută străină din stocul de acoperire al circulației bănești.”⁵²

O caracterizare de ansamblu a evoluției și a impactului Marii Crize Economice asupra României a fost realizată de Consiliul de administrație al BNR la începutul anului 1935:

„România, coordonată prin legăturile ei economice și financiare în angrenajul vieții economice mondiale, a avut de suferit, în anii trecuți, toate consecințele crizei economice generale. Evident că acestea au fost amplificate de cauze de ordin intern, specifice structurii economice, financiare și sociale ale țării noastre. /.../ Depresiunea economică generală, începută în 1929, prin marele crah bursier din New York, și agravată în 1931, prin formidabilul «run» bancar din Europa Centrală, s-a manifestat în România prin scăderea neobicinuită a prețurilor principalelor produse de export și prin retrageri masive de capitaluri străine. Prețurile produselor de export /.../ au înregistrat o scădere de peste 60%. Cea mai afectată branșă, din cauza scăderii prețurilor, a fost producția de cereale și aceea a materiilor prime: lemn și

⁴⁹ Florin Oromolu, *op. cit.*, pp. 724-725.

⁵⁰ Virgil N. Madgearu, *Evoluția economiei românești după Războiul Mondial*, București, Editura Științifică, 1995, p. 228.

⁵¹ Florin Oromolu, *op. cit.*, pp. 724-725.

⁵² *Unele aspecte ale problemei aurului* (21 aprilie 1968), în ABNR, fond *Diracția valutară și metale prețioase*, dosar nr. 48/1968, f. 131.

petrol. Aceste produse reprezintă baza exportului nostru și deci prima sursă de schimb în comerțul internațional de mărfuri. Ce a urmat acestei scăderi vertiginoase a prețurilor, cunoaștem: o scădere corespunzătoare a valorii producției și a veniturilor întreprinderilor economice și o reducere generală a puterii de cumpărare a masei sociale a antrenat, imediat după criza din 1931, o scădere și o comprimare corespunzătoare atât a importurilor, cât și a producției indigene de produse manufacturate și, drept consecință, o criză în activitatea industrială și comercială, prin reducerea rentabilității întreprinderilor respective. La aceasta adăogându-se insolvabilitatea agriculturii și retragerile masive de capitaluri străine, s-a ajuns la criza de credit și la greutățile bugetare cunoscute. /.../

Producția a stagnat, consumul a scăzut, exportul s-a redus considerabil, prețurile au scăzut continuu, insolvabilitățile au sporit, băncilor li s-au retras depozitele, cursurile acțiunilor și ale valorilor cu venit fix au suferit consecințele acestor fenomene. Pentru înlăturarea sau pentru îndreptarea acestor manifestări ale organismului economic și financiar al țării noastre, Statul a fost nevoit să intervină pe cale de lege. Dacă intervenționismul de stat pentru influențarea raporturilor dintre factorii economici a reușit să îmbunătățească anumite fenomene de dezechilibru, el nu a reușit să înlătore efectele crizei.”⁵³

2.1. PARADOXUL AURULUI

Prin dimensiunile neînregistrate până atunci de istoria economică a lumii, Marea Criză a devenit un subiect de mare interes, periodic vizitat de istorici și de economiști, care continuă să transforme catastrofa de atunci în lecții de prudență pentru prezent și viitor. Astfel, la opt decenii distanță, se aprecia că prăbușirea economiei mondiale din 1929-1933 a avut o asemenea amploare, pentru că „nu a fost o singură criză, ci o serie de crize, răsfrângându-se pe un mal al Atlanticului pe celălalt, fiecare dintre ele alimentându-se din cele precedente – restrângerea economiei germane, care a început în 1928, Marele Crah de pe Wall Street din 1929, seria de panici bancare care a afectat Statele Unite ale Americii la sfârșitul lui 1930 și destrămarea finanțelor europene în vara lui 1931”⁵⁴. Or, în această succesiune de crize, atitudinea față de metalul galben a jucat un rol foarte important, deoarece „proviziile de aur nu ținuseră pasul cu prețurile, iar distribuția aurului după război era deformată grav”, rezultatul fiind „un etalon aur disfuncțional, incapabil să funcționeze la fel de bine și în mod automat, ca înainte de război”⁵⁵.

Mai mult decât atât, după un deceniu de străduințe și speranțe în direcția reinstalării eficiente a etalonului-aur, s-a constatat că revenirea acestuia „era mult mai profundă decât selectarea unor noi rate de schimb ale principalelor monede naționale, dat fiind

⁵³ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 17 februarie 1935*, București, Imprimeria BNR, 1935, p. 6.

⁵⁴ Liaquat Ahamed, *Stăpânii finanțelor. Cei patru bancheri care au ruinat lumea*, Humanitas, 2014, p. 454.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 458.

că războiul adusese o modificare tectonică a distribuției rezervelor de aur, părând să amenințe însăși viabilitatea unui sistem monetar care să se sprijine pe aur”⁵⁶

Fără operațiuni militare pe teritoriul său în Primul Război Mondial, Statele Unite ale Americii au devenit destinația preferată a fluxului de aur, fapt pentru care prețurile au înregistrat o creștere cu 60 la sută. Terminarea războiului nu a pus capăt „potopului de lingouri”, dimpotrivă „sistemul era copleșit de un volum atât de mare al excedentului de aur, încât respectarea preceptelor tradiționale ale etalonului-aur ar fi dus la o expansiune masivă a creditului intern, ceea ce ar fi antrenat în mod inevitabil rate de inflație foarte mari”. În această situație, „Fed a început să scurtcircuiteze efectele surplusului de aur asupra rezervei de bani, prin restrângerea volumului de credit oferit băncilor”, ceea ce însemna că „pe măsură ce lingourile ajungeau în Statele Unite ale Americii erau de fapt retrase din circulație. Era ca și cum toată această comoară care fusese smulsă cu atâta trudă din adâncurile pământului era îngropată iarăși”. Și asta în timp ce bancherii europeni solicitau crearea unui mecanism de reciclare, prin care măcar o parte din acest aur să se întoarcă în Europa.⁵⁷ După Marele Crah, situația nu s-a schimbat, deoarece tendința era aceea de a păstra acasă capitalul american, „iar cererea SUA de produse europene se restrângea”, astfel încât „Europa nu putea să-și plătească importurile și ratele împrumuturilor decât cu aur”. Prin urmare, „în cursul anului 1930 au fost duse cu vaporul peste Atlantic și închise în seifurile Fed lingouri de aur în valoare totală de 300 de milioane de dolari USA”⁵⁸

Pe partea europeană a Atlanticului, „și mai perturbator pentru stabilitatea internațională a fost fluxul aurului către Franța”⁵⁹, ceea ce s-a „realizat mai degrabă prin slăbirea poziției Marii Britanii decât prin scoaterea de aur din America”. Chiar mai mult decât atât, așa cum reconstituie Liaquat Ahamed, aurul, devenit francez, rămânea depozitat tot la Londra, căci, din cauza greutateii sale⁶⁰, „în loc ca lăzile să se plimbe cu vaporul sute de kilometri de la o țară la alta, să se plătească asigurări uriașe, băncile centrale recurgeau la «marcarea» metalului, adică îl păstrau în același seif, schimbându-i pur și simplu proprietarul. Astfel, scăderea rezervelor de aur ale Marii Britanii și acumularea lor în Franța și Statele Unite ale Americii⁶¹ era produsă de un grup de bărbați care coborau în seifurile Băncii Angliei, încărcău câteva bare de aur pe un cărucior de lemn nu prea înalt, cu roți mici, învelite în pneuri, le cărau la distanță de vreo 10 m prin încăperea, până la peretele opus, și le descărcau după ce mai întâi prinseseră de ele niște etichete albe care le arătau că aurul aparținea acum Băncii Franței sau Sistemului Rezervei Federale”⁶²

Prin urmare, după revenirea la etalonul aur a principalelor țări europene, nu s-a realizat redistribuirea echilibrată a rezervei de aur pe plan internațional. Cauzele care au contribuit la acest eșec au fost:

⁵⁶ *Ibidem*, p. 152.

⁵⁷ *Ibidem*, pp. 159-161.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 160-161, 344.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 344.

⁶⁰ Un cub de aur cu latura de 43 cm cântărește aproximativ o tonă (*apud Ibidem*, p. 347).

⁶¹ La sfârșitul anului 1930 cele două state dețineau 60 la sută din aurul lumii (*apud Ibidem*, p. 346).

⁶² *Ibidem*, pp. 347-348.

- revenirea lirei sterline la aur (1925) la un curs nerealist de mare, „făcând ca produsele britanice să fie scumpe și greu vandabile pe piața mondială”.
- revenirea francului francez la aur la un curs nerealist de mic (1928), mai precis „fixând paritatea de 25 de franci la dolar, Banca Franței a făcut ca produsele franceze să rămână foarte ieftine”, determinând „o atractivitate competitivă în defavoarea partenerilor ei comerciali europeni, în special Marea Britanie”.
- încercarea autorităților britanice de a scădea prețurile nu a avut prea mare succes, în timp ce Banca Franței nu a permis creșterea acestora.
- păstrarea neschimbată a parității dintre lira sterlină și aur, pentru că, altfel, „toată lumea se temea că o astfel de depreciere ar fi șocat în așa măsură lumea bancară, încât ar fi subminat orice nădejde de punere în ordine a finanțelor internaționale și chiar ar fi distrus etalonul-aur”.
- imposibilitatea Germaniei de a-și acumula rezerve noi de aur, după ce le pierduse pe cele deținute, căci, deși produsele germane erau ieftine ca urmare a cursului de 4,2 mărci pentru un dolar (1923), țara cheltuia prea mult cu reconstrucția și plata despăgubirilor.⁶³

Toate aceste aspecte l-au făcut pe John Maynard Keynes să vorbească despre „cătușele de aur” ale etalonului aur și să formuleze un diagnostic tranșant, atrăgând atenția că:

„Aproape peste tot în lume, aurul a fost retras din circulație. Nu mai trece din mână în mână și lacomele palme omenești nu mai ating metalul. Micii zei casnici, care sălășluiau prin portofele, ciorapi și cutii de tinichea, au fost înghițiți de o singură imagine de aur în fiecare țară, care trăiește sub pământ și nu este văzută. Aurul nu mai e la vedere – s-a înapoiat sub pământ. Dar atunci când zeii nu mai sunt văzuți mergând înveșmântați fastuos în galben, începem să le căutăm o explicație logică și nu mai e mult până ce nu mai rămâne nimic”⁶⁴

Paradoxul întruchipat de aur în anii Marii Crize Economice și, pe cale de consecință, atitudinea băncilor centrale față de metalul galben a fost sugestiv surprinsă și într-un articol dintr-un ziar românesc din epocă⁶⁵, după cum urmează:

„Epoca noastră e plină de paradoxe (!) și ciudățeni în multe privinți (!). Iată o ciudățenie, de pildă, în chestia aurului. De când etalonul aur a fost părăsit, sub o formă sau alta, de 50 de state – și încă din cele mai puternice – de când economiști de vază, publiciști, mari financiari, oameni de afaceri, politicieni și partide întregi au deslănțuit împotriva «domniei» aurului campanii susținute și de mare răsunet, de când se încearcă – și cu tot dinandisul – detronarea aurului și înlocuirea lui cu etalonul argint sau platină, cu etalonul – marfă,

⁶³ *Ibidem*, pp. 268-269; C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 305.

⁶⁴ *Apud* L. Ahamed, *op. cit.*, p. 351.

⁶⁵ *Universul*, anul 51, luni, 31 decembrie 1934 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 8/1933, f. 94).

grâu etc., toată lumea, în cap cu băncile de emisiune și cu toate trezoreriile se bat să acapareze cantități cât mai masive din metalul hulit și execrat. Față de cererea năvalnică și generală, guvernele și exploatările au luat măsuri pentru sporirea la maximum a producției aurifere. /.../ Cât de departe suntem de prezicerile și rezultatele urmărite de defăimătorii aurului. Cât de deplasate ne apar azi, de pildă, sentințele de acum patru ani ale lui Deterding⁶⁶, care spunea că aurul este «o superstiție» și un «fetiș» sau rodontadele(le)⁶⁷ lui Lenin, care anunța căderea tiraniei aurului, odată cu atâtea flecării capitaliste și că în paradisul comunist aurul va servi cel mult ca material pentru construirea privăților (privatelor – *n.n.*). Astăzi, însă, urmașii și adepții săi prețuiesc aurul cel puțin tot așa de mult ca statele capitaliste, el fiind principalul instrument de plată a mărfurilor importate. /.../

Atâta timp cât haosul monetar și nesiguranța celorlalte valori vor rămâne neclintite, aurul are toți sortii să-și mențină domnia în lume, iar exploatările de aur să facă o rentabilă carieră. Această situație creiază bineînțeles importante avantaje pentru economia internă a țărilor producătoare care, prin sporirea rezervelor de aur, își văd sporită puterea lor de piață, cum și pentru dezvoltarea schimbului internațional, care poate fi alimentat prin suplimentul mijloacelor de plată externă câștigat de țările cu producția de aur în creștere”.

Așadar, una dintre cele mai importante dimensiuni ale paradoxului aurului în perioada interbelică a constat în aceea că pe măsură ce criticile împotriva rolului monetar al aurului se înmulțeau, băncile centrale își sporeau eforturile pentru a aduce în tezaurele lor cât mai mult metal galben.

2.2. STOCUL DE AUR AL BNR ÎNTRE DIFICULTĂȚILE ECONOMICE ȘI CREȘTERE

Așa cum arătăm și mai sus, Marea Criză Economică nu a îngăduit României să culeagă beneficiile stabilizării.⁶⁸ Dimpotrivă, în scurtă vreme, Banca Națională a României a trebuit să facă mari eforturi pentru conservarea stocului său de aur.

Plecând de la evoluția înregistrată de stocul de aur al BNR în perioada 1929-1934, respectiv:

⁶⁶ Henri Deterding (1866-1939), director general timp de 36 de ani al Companiei Royal Dutch Petroleum.

⁶⁷ Fanfaronadă, lăudăroșenie.

⁶⁸ Cf. George Virgil Stoenescu (coordonator), Adriana, Aloman, Elisabeta Blejan, Brîndușa Costache, *Romania: from 1880 to 1947*, în volumul *South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II, Annual and Monthly Data Tables*, 2014, p. 247.

Tabel 1. Evoluția acoperirii în aur a leului în perioada 1929-1934

Anul	Angajamente la vedere (în milioane lei stabilizați)	Stoc de acoperire (în lei)		
		Total	din care aur	Procent (%) de acoperire aur ⁶⁹
1929	30 515	15 930	9 185	30,1
1930	24 681	11 021	9 275	37,7
1931	27 615	9 953	9 675	35,4
1932	27 960	10 022	9 527	34,1
1933	28 476	10 152	9 895	34,7
1934	29 539	10 376	10 285	34,8

Sursa: Lazăr Ionescu, *Relațiunile Băncii Naționale a României cu Statul*, p. 267

Lazăr Ionescu constata „deplina stabilitate a raportului dintre stocul de acoperire și angajamente”⁷⁰ și explica de ce stocul de aur a crescut, în timp ce stocul devizelor a scăzut:

„În fața inconvenientelor pe care le prezenta acoperirea biletelor cu devize străine – mai ales în momente de gravă criză economică – bilanțurile BNR înregistrează tendința, observată și la alte bănci de emisiune, de lichidare a etalonului de schimb-aur și vădesc tot mai mult îndreptarea acestuia către o nouă politică a emisiunii: BNR se străduiește să reducă, în măsura posibilului, disponibilitățile ei în devize străine, transformându-le în metal galben, ori de câte ori o poate face. Ca urmare, metalul prețios intră în structura acoperirii biletului pentru o cotă din ce în ce mai mare, iar devizele scad simțitor.”⁷¹

O explicație similară se regăsește și în *Raportul anual al BNR din februarie 1931*, care, după ce menționează că „începută acum 16 luni, criza americană s-a dovedit a fi avut cauze mai profunde și mai generale decât cele ce i se atribuiau la început”, precizează:

„Cu toate aceste împrejurări puțin favorabile, Banca Națională a României a făcut ușor față tuturor nevoilor de devize, atât ale pieței, cât și ale statului și, în același timp, și-a păstrat raportul între stoc⁷² și angajamente la un nivel larg superior peste *minimum*-ul legal de 35%. /.../ Stocul nostru propriu de devize se ridică la o cifră mai mică ca înainte, dar, desigur, mai stabilă, ceea ce face posibilă o mai bună politică monetară”⁷³

⁶⁹ După calculele noastre, două dintre aceste procente ar trebui ajustate, după cum urmează: 1930 – 37,6 la sută, 1931 – 35,04 la sută.

⁷⁰ L. Ionescu, *op. cit.*, pp. 266-267.

⁷¹ *Ibidem*, p. 267.

⁷² Aici este vorba de stocul alcătuit din aur și devize convertibile în aur.

⁷³ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 15 februarie 1931 (Raportul anual al BNR din februarie 1931)*, București, Imprimeria BNR, 1931, pp. 3-4.

Discuția cu privire la raportul optim dintre cele două componente ale stocului de acoperire, aur și devize, a fost una foarte serioasă în acei ani, după cum ne arată documentele din Arhiva BNR. Punctul de vedere cu privire la creșterea ponderii devizelor era susținut, în principal, de consilierii tehnici străini⁷⁴, în timp ce administratorul Costin Stoicescu, membru al Consiliului de administrație al BNR în perioada 1929-1946, argumenta, în mai 1930, necesitatea creșterii stocului de aur și a stabilirii celui de devize la dimensiunile utile necesarului de plăți în străinătate, după cum urmează:

„Adevăratul și singurul fundament al oricărei monete este, cel puțin în stadiul actual al economiei mondiale, numai aurul. /.../ Prin urmare, admitând sistemul băncilor de emisiune, care au privilegiul de a emite hârtie-monetă, *singura lor bază de emisiune, justificată economiceste, ar trebui să fie aurul*. Dacă, totuși, în epoca modernă s-a admis chiar în mod principial că o parte din baza de emisiune, adică din acoperirea metalică a hârtiei-monete, să fie ținută în devize, este exclusiv din motive tehnice. În adevăr, în stadiul actual al schimbului internațional și al tranzacțiilor financiare zilnice dintre țări, este evident că plățile internaționale nu se pot face în mod practic și eficient prin remiteri de cantități de aur, ci mijlocul tehnic cel mai potrivit sunt remiterile în devize.”

Costin Stoicescu pleca de la premisa că „devizele nu trebuiesc ținute ca acoperire metalică decât în suma strict necesară pentru compensarea balanței plăților externe” și considera că „*tendința nu poate fi alta decât a ne alcătui un stoc metalic compus în cea mai mare parte din aur (subl. ns.)*, deci într-o măsură cât mai redusă în devize și a lăsa să fluctueze ambele aceste componente ale stocului metalic în raport cu variațiile situației noastre economice generale. Trăgând această concluziune, am admis implicit că și partea din stocul metalic compusă din aur poate fluctua atât în sus, cât și în jos”⁷⁵

Astfel, administratorul BNR combătea punctul de vedere al consilierului tehnic, potrivit căruia Banca Națională, la nevoie, va trebui să își procure devize pe calea vânzării unei părți din stocul de ei de aur sau „să păstreze sub formă de devize cea mai mare parte din stocul de care dispune, astfel încât, practic vorbind, stocul ei metalic să nu varieze sensibil”. A doua metodă era considerată „cu mult cea mai bună”, pentru că „evita apariția chiar și a celei mai mici îndoieli cu privire la capacitatea băncii de a pune devize la dispoziția publicului”, după cum „aceste mari rezerve de devize mai au avantajul de a îmbunătăți balanța de conturi a țării prin dobânda încasată la devize”⁷⁶

Or, în opinia lui C. Stoicescu, „procedând la vânzarea unei cantități de aur, se va alarma piața noastră și cea străină și mai mult decât este în actualele momente și,

⁷⁴ Consilierul tehnic Charles Rist și consilierul tehnic rezident Roger Auboin (cf. Cristian Păunescu, *Consilieri străini la Banca Națională a României*, în *Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*, ediția a XX-a cu tema „Marea Criză Economică din 1929-1933”, 2012, București, BNR, pp. 94-100).

⁷⁵ *Memoriu relativ la fluctuațiile stocului de aur și devize al Băncii Naționale, expus de dl C. Stoicescu în ședința Comitetului executiv al Băncii Naționale în ziua de 28 mai 1930* (ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 37/1930, f. 460-466).

⁷⁶ *Apud C.C. Kirișescu, Sistemul bănesc*, II, p. 370.

deci, o asemenea procedare ar putea însemna un pericol considerabil". Pentru că „domnul Consilier Tehnic /.../ își menține propunerea și punctul său de vedere”, soluția lui Costin Stoicescu includea două etape: a) „deocamdată, să se treacă la contul «Diverse» din active aurul cumpărat de Banca Națională după data de 15 mai a.c. (1930 – n.n.) și cel ce se va mai cumpăra până la ameliorarea situațiunii”; b) dacă „stocul de devize ar scădea sub o cifră care rămâne de stabilit, să se procedeze la vânzarea mai întâi a aurului trecut în contul «Diverse» și, dacă nici acela nu va fi suficient, să se mai vândă din stocul de aur cantitatea care se va aprecia necesară pentru satisfacerea piețelor externe și ale nevoilor pieții până când perioada de export va reîncepe”.

Punctul de vedere al administratorului Costin Stoicescu a fost adoptat instituțional, așa cum se vede din seria noastră statistică, în care a fost inclusă rubrica „aur în afara stocului”, ca urmare a identificării în bilanțul BNR a unor cantități de aur care au fost înregistrate în alte poziții decât aceea a stocului de acoperire. Crearea postului „aur în afara stocului” avea drept scop evidențierea separată a aurului ce urma să fie tranzacționat în vederea procurării devizelor, fără că acesta să mai fie inclus în rezerva de acoperire.⁷⁷ Având în vedere că acest aur se afla în tezaurul BNR, în măsura în care au fost identificate în bilanțurile anuale, valorile de la rubrica „aur în afara stocului” au fost incluse în seria noastră statistică, cu evidențierea acestui aspect.

La sfârșitul anului 1930 situația aurului reflecta întocmai această viziune, respectiv: BNR avea 85,4 tone aur fin, din care 83,5 tone erau incluse în stocul de acoperire, iar 1,9 tone erau înregistrate la postul „aur în afara stocului”. Aurul din stoc se afla în tezaurul BNR, în cantitate de 48,2 tone, și în străinătate, 35,3 tone, depozitate la fel ca în anul precedent la Banca Angliei și la Banca Franței.

Achitarea obligațiilor externe ale Statului a întâmpinat dificultăți foarte mari în 1931⁷⁸, an ce a fost afectat, așa cum aprecia *Raportul anual al BNR din februarie 1932*, de „o criză puternică, cum de mult nu a mai bătuit”, care s-a manifestat în plan intern prin retragerea accelerată a capitalurilor străine, panica depunătorilor autohtoni și, în pofida eforturilor BNR care a crescut nivelul portofoliului reescontat, răsunătoare falimente bancare.⁷⁹ În același timp, în plan extern au avut loc două evenimente cu mare impact asupra statutului aurului în plan monetar și, deopotrivă, asupra situației economiei românești:

- în mai 1931 a avut loc prăbușirea celei mai mari bănci din Viena, Oesterreichische Kredit-Anstalt, aflată în relații cu bănci mari din Europa și din America;

⁷⁷ Cf. ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 444.

⁷⁸ Atingând, în 1931, nivelul de 184 miliarde lei, respectiv 80% din PIB, cea mai mare parte a acestei datorii fiind externă (73 la sută din PIB), datoria publică a României s-a dublat în termeni nominali între 1927-1931 (*apud* Liviu Voinea (coord.), *Un veac de sinceritate. Recuperarea memoriei pierdute a economiei românești*, București, Editura Publica, 2018, p. 91).

⁷⁹ Brîndușa Costache, Nadia Manea, *Banca Națională a României în anii Marii Crize Economice (1929-1933)*, în *Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*, ediția a XX-a cu tema „Marea Criză Economică din 1929-1933”, 2012, București, BNR, pp. 115-128.

- în septembrie 1931 Banca Angliei a refuzat să schimbe în aur deținerea de monedă ale unor investitori⁸⁰, ceea ce a însemnat părăsirea etalonului aur de către Anglia, urmată de o scădere neobișnuită a Lirei sterline și de „un curent de neîncredere pretutindeni”⁸¹

În această situație, nevoită să sporească emisiunea pentru satisfacerea cerințelor pieței, Banca Națională a României s-a confruntat cu dificultatea păstrării acoperirii metalice legale a monedei naționale. Precizând că, în 1931, acoperirea totală a fost de 36,04 la sută, *Raportul anual al BNR din februarie 1932* atrăgea atenția că:

„Față de evoluțiunea sistemelor monetare apusene, care până în anul trecut se bazau, în cea mai mare parte, pe o acoperire mixtă, aur și devize aur, *Gold Exchange Standard Sistem*, care a fost părăsit de toate țările care și-au putut menține stabilitatea monetară, Banca Națională a pășit în același sens, transformând aproape totalitatea stocului său metalic în aur (subl. ns.). /.../ Astfel încât, la sfârșitul anului 1931, stocul de aur (fără devize) care era de 35,04% depășea limita minimă de acoperire cerută prin Statute pentru ambele feluri de acoperire, adică aur și devize, rămânând ca acoperire în devize numai o sumă care reprezintă 1% din angajamentele la vedere. În felul acesta, totalul acoperirii ajunge la 36,04%”⁸²

Concret, în anul apogeului crizei bancare, stocul total de aur a crescut de la 9 487 248 755,80 lei, la 31 decembrie 1930, la 9 675 034 403,29 lei, la 31 decembrie 1931, deși iarna anului 1931 a fost una fără export⁸³. Acest stoc a inclus și ceea ce în anul precedent fusese trecut la rubrica „aur în afara stocului”. Creșterea, de 1,690 tone aur fin, a fost inferioară celei din anul precedent, dar Consiliul de administrație arăta că: „nu vom lăsa nerelevat faptul că o sumă importantă din aurul care crește anual stocul de acoperire al Băncii provine din producțiunea minelor de aur din țară”⁸⁴. Aurul cumpărat în țară în acest an a valorat 338 milioane lei, adică aproximativ 3 tone aur fin, care, așa cum am văzut, nu s-au regăsit în creșterea, de altfel, moderată a stocului de aur al BNR în anul apogeului crizei bancare în România. Această evoluție reflectă și tranzacțiile externe cu aur necesare pentru plata anuităților datoriei externe. În acest sens, în prima parte a anului 1931, Banca Națională a României a vândut pe piața Londrei aur în valoare de 804 milioane lei. O treime din acest aur, în valoare de 256 milioane lei, era alcătuit din lingouri și monede aflate în contul BNR de la Banca Angliei încă înainte de stabilizarea monetară. Restul, în valoare de 548 milioane lei, a fost alcătuit din lingouri trimise din țară. În a doua parte a anului 1931 s-au cumpărat de pe piața franceză 5 887 kg aur fin, în valoare de 654 milioane lei, care au fost depuse la Banca Franței⁸⁵.

⁸⁰ V. Lazea, *op. cit.*, p. 37.

⁸¹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrațiune și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 21 februarie 1932 (Raportul anual al BNR din februarie 1932)*, București, Imprimeria BNR, 1932, p. 3. În același timp, se preciza că „de pe urma părăsirii etalonului aur de către Anglia, Banca Națională, care era și este însărcinată de a face serviciul datoriei externe a Statului, a suferit o ușoară pierdere la stocul de devize pe care și-l procurase și îl deținea în acest scop. Devizele cumpărate în interesul Statului nu figurau însă, în cea mai mare parte, în stocul de acoperire al Băncii Naționale și, astfel, pierderea care s-a produs nu atinge acoperirea metalică a monetei noastre” (*Ibidem*, p. 6).

⁸² *Ibidem*, p. 5.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 445.

În pofida creșterii cantității de aur aflate în tezaurul BNR și a ponderii acestuia în procentul total de acoperire, plafonul acoperirii legale a fost atins și pentru că, așa cum arăta Lazăr Ionescu, deși „între 1930 și 1931, portofoliul comercial a sporit de la 7 380 milioane lei la 13 116 milioane lei (diferența reprezentând suma cu care Banca Națională a venit în ajutorul băncilor în timpul crizei bancare de la mijlocul anului 1931), cifra angajamentelor la vedere n-a sporit în același interval, decât de la 24 681 milioane lei la 27 615 milioane lei, deci cu mai puțin de 3 miliarde lei”. Faptul s-a putut întâmpla și ca urmare a unei modificări în prezentarea bilanțului BNR, care a constat în apariția unei rubrici noi, „angajamente la termen care nu mai intră în calculul acoperirii metalice”, în care au fost trecute acele angajamente a căror exigibilitate nu era așa imediată.⁸⁶

Anul 1932 a fost singurul din perioada interbelică în care aurul din tezaurul BNR a înregistrat o scădere. Acesta s-a redus cu aproximativ 1 333 kg aur fin, în valoare de 148 milioane lei⁸⁷. Această reducere a provenit din vânzarea a 2 865,3 kg de aur din depozitul de la Banca Franței, care au fost compensate într-o anumită măsură de aurul cumpărat din țară, în valoare de 383 milioane lei.⁸⁸ În consecință, acoperirea totală a scăzut, ajungând la 35,84 la sută față de 36,04 la sută, cât a fost la sfârșitul anului 1931, și la fel s-a întâmplat și cu acoperirea aur, care a ajuns la 34,07 la sută, de la 35,04 la sută în anul precedent.⁸⁹ Anul 1932 a mai adus și alte noutăți în ceea ce privește funcțiile stocului de aur de la BNR, după cum urmează:

- o parte din aurul de la Banca Franței a gajat împrumutul de 250 milioane franci (1,637 miliarde lei), contractat în decembrie 1931 și acordat, în 1932, Băncii Naționale a României pentru nevoile statului.
- 800 000 lire sterline (686 milioane lei) din depozitul de aur al BNR la Banca Angliei au gajat creditul în devize, în valoare de 1 112 000 lire sterline, acordat Băncii Naționale a României de Banca Angliei. Suma a fost „în întregime rambursată până la finele lunii septembrie”, creditul fiind necesar „pentru plata cuponului datoriei noastre publice în străinătate”.⁹⁰
- apariția postului „aur în stoc blocat pentru rezervele Casei Autonome a Monopolurilor Statului”, în care a fost trecută cantitatea de 4 584 kg aur, garanția pentru împrumuturile Statului din 1929 și 1931. Aceasta reprezenta echivalentul în metal prețios a sumei depuse la BNR de Casa Autonomă a Monopolurilor Statului ca rezervă permanentă egală cu valoarea pe trei luni a ratelor de achitat creditorilor străini în contul împrumuturilor din 1929 și 1931⁹¹.

⁸⁶ Lazăr Ionescu, *op. cit.*, pp. 266-267.

⁸⁷ Într-un alt document, valoarea acestui aur este de 164 milioane lei (în ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 450).

⁸⁸ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 450.

⁸⁹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrațiune și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 19 februarie 1933 (Raportul anual al BNR din februarie 1933)*, București, Imprimeria BNR, 1933, p. 7.

⁹⁰ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 450.

⁹¹ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 81; dosar nr. 5/1931, f. 167. Explicații suplimentare privind aurul blocat pentru rezervele permanente CAM se regăsesc în capitolul *Metodologie* la pp. 102-103.

Rezultat al consecințelor crizei asupra situației financiare a Statului, scăderea stocului de aur al BNR a reținut atenția Consiliului de administrație, care comunica acționarilor, la 19 februarie 1933, că:

„între Banca Națională și Guvern s-a discutat un plan, care, în curând va căpăta înlăptuire, spre a se da o mai mare amploare și exploatațiunilor aurifere din cuprinsul țării (subl. ns.). Din cercetările și studiile făcute, se poate ajunge la dublarea și chiar triplarea producțiunii actuale de aur a însemnatelor și bogatelor mine aurifere ce se găsesc în Transilvania. După legile în vigoare, asupra produselor acestor mine, statul are un drept de preemțiune, la prețul mondial, drept ce a fost cedat Băncii Naționale. Ca să se înțeleagă importanța pe care o dăm acestui plan de mărire a exploatărilor aurifere este destul să menționăm că, în ultimii 10 ani, valoarea aurului obținut din interiorul țării a fost de peste 3 milioane lei”⁹²

În același timp, se arăta că „punctele cardinale ale politicei economice în timpul anului 1932, în ce privește Banca Națională, au fost menținerea neclintită a stabilizării monetare, facerea transferurilor pentru datoriile internaționale și stimularea exportului. /.../ căutând prin aceste mijloace să creeze posibilități cât mai mari pentru exportul produselor românești și, deci, isvoare noi pentru obținerea devizelor”⁹³. Dar noile măsuri referitoare la comerțul cu devize au fost considerate în literatura de specialitate expresia suspendării *de facto* a convertibilității leului în anul 1932.⁹⁴ Astfel, deși potrivit convingerii exprimate în mai multe expuneri de motive, „comerțul cu devize trebuie să fie lăsat liber”⁹⁵, Guvernul român a introdus, în anul 1932, următoarele trei măsuri⁹⁶, care au avut consecințe și asupra regimului metalului galben și a stocului de aur al BNR:

- În februarie 1932, Parlamentul a adoptat *Legea pentru aranjarea plăților cu statele cari au introdus restricțiuni de devize și înființarea Oficiului de compensație*, care trebuia să intermedieze în mod valabil „toate plățile în țările în cari reglementarea comerțului de devize împiedică în drept sau în fapt plata creanțelor române asupra acestor țări”⁹⁷. Crearea acestui Oficiu a fost o consecință a măsurilor protecționiste luate în timpul crizei economice de țările occidentale, ceea ce „a dus la pierderea unor debușee tradiționale ale României pentru exportul produselor agricole. În același timp, unii parteneri de schimb ai României (Germania, Ungaria, Austria, Grecia, Bulgaria), ca urmare a măsurilor adoptate în timpul crizei au blocat contravaloarea exportului românesc. Nevoia de a răspunde prin contramăsuri statelor debitoare care introduseseră restricții valutare ce priveau soldurile creditoare ale României a determinat reglementarea regimului devizelor”⁹⁸.

⁹² Raportul anual al BNR din februarie 1933, p. 7.

⁹³ *Ibidem*, p. 7.

⁹⁴ C.C. Kirîțescu, *Sistemul bănesc*, II, pp. 415-482; L. Voinea, *op. cit.*, p. 91; L. Ionescu, *op. cit.*, p. 277.

⁹⁵ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 551, 552, 563.

⁹⁶ Vezi C.C. Kirîțescu, *Sistemul bănesc*, II, pp. 415-416.

⁹⁷ *Monitorul Oficial*, nr. 50, 29 februarie 1932, vezi în G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 551.

⁹⁸ ABNR, fond *Direcția valutară și metale prețioase*, dosar nr. 48/1968, f. 131.

- La 18 mai 1932, prin *Jurnal privitor la concentrarea la Banca Națională a comerțului și operațiunilor cu devize*, s-a instituit monopolul băncii de emisiune asupra comerțului cu aur și devize, exportul sub orice formă al valutelor și devizelor era interzis, iar banca acorda devize numai în măsura în care necesitatea plății era dovedită⁹⁹. Astfel, se stabilea că:

„Orice vânzare sau cumpărare de cekuri, trate, disponibil de conturi în valute străine, devize de orice fel și *monete străine (monete aur, lingouri aur sau bancnote)*, se poate face numai de Banca Națională a României și către Banca Națională a României, la sediul principal din București și la sucursalele și agențiile din provincie” (art. 1).¹⁰⁰

- La 1 octombrie 1932 a fost publicată *Legea pentru comerțul de devize*, prin care Guvernul era autorizat, în funcție de împrejurări, să reglementeze sau să restrângă comerțul de devize pe un anumit termen sau pe timp nedeterminat, hotărârea Guvernului urmând să fie executată prin Banca Națională¹⁰¹. Noul regim prevedea că orice vânzare sau cumpărare de devize se face numai de Banca Națională și de cei autorizați de ea, la cursurile stabilite de BNR. Astfel, comerțul cu devize a fost și mai strict reglementat, s-au introdus autorizațiile de import, cursul liber al leului a fost desființat, iar cel oficial a fost adaptat valutelor străine. Aceste măsuri restrictive pentru circulația devizelor au echivalat cu suspendarea convertibilității leului.¹⁰²

Din păcate, următorii doi ani au continuat să înregistreze evoluții economice dificile atât pe plan internațional, cât și intern. Potrivit analizei Consiliului de administrație al BNR,

„Anul 1933 este caracterizat prin accentuarea crizei bancare și *prin părăsirea etalonului aur de către Statele Unite*¹⁰³, prin discuțiuni nereușite asupra aranjării plăților datorilor de război, prin eșuarea conferinței economice mondiale de la Londra, cu consecințele cari de altfel erau de prevăzut și cari nu s-au desmiințit: o și mai mare înăsprire a regimurilor de control al devizelor, contingentări, clearinguri, compensații și o întărire a tendințelor de izolare a țărilor, fiecare îndreptându-se spre o economie națională închisă.”¹⁰⁴

⁹⁹ *Ibidem*, f. 132.

¹⁰⁰ *Monitorul Oficial*, nr. 113, 18 mai 1932, cf. și G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 558, 559.

¹⁰¹ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 563, 564-565.

¹⁰² ABNR, fond *Direcția valutară și metale prețioase*, dosar nr. 48/1968, f. 132; G.V. Stoenescu (coord.), A. Aloman, E. Blejan, B. Costache, *op. cit.*, p. 247.

¹⁰³ În cadrul politicii *New Deal*, promovată de președintele Fr. D. Roosevelt, la 19 aprilie 1933 a fost abandonat etalonul aur, convertibilitatea dolarului în aur a fost suspendată și exportul aurului interzis. Aceste măsuri au fost urmate de alte două în aceeași direcție, respectiv: la 12 mai 1933, prin *Agricultural Relief Act*, președintele american a fost autorizat să devalorizeze dolarul american până la 50 la sută din vechea lui paritate aur; la 31 ianuarie 1934, prin *Gold Reserve Act*, dolarul a fost devalorizat cu 40,94 la sută (C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, pp. 391-392).

¹⁰⁴ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 18 februarie 1934 (Raportul anual al BNR din februarie 1934)*, București, Imprimeria BNR, 1934, pp. 54, 3-5. Raportul continua cu următoarele precizări: „Pe când în anul 1929, cu 6,6 tone produse de ale noastre plăteam o tonă de produse importate, în anul 1933 pentru aceeași tonă de produse importate trebuie să exportăm 16,3 tone de produse de ale noastre.”

Un an mai târziu, Consiliul de administrație al BNR concluziona că măsurile aplicate pentru ieșirea din Marea Criză Economică au dus la nașterea unei realități economice noi, cu „bariere vamale rigide între diferite țări”, în care „intervenționismul de stat, atât de mult generalizat, a creat și el situațiuni de drept și de fapt puțin prielnice atât colaborării piețelor internaționale de capital și credit, cât și schimbului de mărfuri”. De aceea, depășirea acestor bariere izolaționiste a fost unul dintre obiectivele anului 1934 pe plan internațional, statele balcanice dând „o pildă apreciabilă prin înfăptuirea, în vederea sporirii schimburilor reciproce între statele respective, a unei Înțelegeri Balcanice¹⁰⁵, din care fac parte România, Jugoslavia, Grecia și Turcia, și prin constituirea Consiliului Economic al Micii Înțelegeri”¹⁰⁶.

La 17 februarie 1935, Consiliul de administrație al BNR comunica acționarilor că în cadrul Conferinței Consiliului Economic al Micii Înțelegeri, desfășurată la București, în octombrie 1934, s-a opinat, „în deplin acord, că una din condițiunile principale ale îndreptării economice și a revenirii la o situație normală este *stabilitatea monetară generală, bazată pe etalonul aur (subl. ns.)* și a exprimat dorința de a vedea regimul comerțului internațional desfășurându-se în condițiuni de libertate cât mai desăvârșite, permițând Băncilor de Emisiune de a-și îndeplini rolul lor monetar fără niciun fel de piedică”.

De asemenea, invocând conferințele de la Londra și Bruxelles din 1933-1934, conducerea BNR își exprima adevărată față de atitudinea statelor din „blocul aur”:

„Dificultățile de ordin comercial și economic, pe cari țările cu monedă depreciată le fac statelor cu monedă stabilizată, cât și concepțiunile inflaționiste cari pun în discuție politica monetară a multor state și amenință cu disparitatea cursurilor, a provocat reacțiunea statelor cu etalon aur. La 19 și 20 octombrie 1934 s-a ținut la Bruxelles Conferința țărilor «blocului aur»¹⁰⁷, din care fac parte statele rămase credincioase etalonului aur – Belgia cu Luxemburgul, Elveția, Franța, Italia, Olanda și Polonia. Aceste state, cari dețin în băncile lor de emisiune peste 160 miliarde franci aur, adică aproape 40% din totalul aurului monetar din întreaga lume, au afirmat, odată mai mult, ferma lor hotărâre de a menține etalonul aur și stabilitatea monetară. Această hotărâre fusese exprimată, de altfel, și la Conferința de la Londra din 3 iulie 1933.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Miniștrii de externe din România, Turcia, Grecia și Jugoslavia au semnat la 9 februarie 1934, la Atena, Pactul Înțelegerii Balcanice. În zilele de 15-16 februarie 1933, la Geneva, miniștrii de externe cehoslovac, iugoslav și român au semnat Pactul de reorganizare a Micii Înțelegeri, în care se prevedea și crearea unor instituții permanente, între care și Consiliul Economic pentru coordonarea progresivă a intereselor economice ale aliaților (*Istoria românilor*, vol. VIII *România întregită (1918-1940)*, (coord. Ioan Scurtu, Petre Ottu), București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 487, 472-473).

¹⁰⁶ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1935 (Raportul anual al BNR din februarie 1935)*, București, Imprimeria BNR, 1935, pp. 3-4.

¹⁰⁷ „Blocul aur” a funcționat în intervalul 1933-1936, în baza declarației de la 3 iulie 1933 din cadrul Conferinței de la Londra și al celei din 8 iulie de la Paris, prin care Franța, Olanda, Elveția, Belgia Italia și Polonia s-au pronunțat pentru menținerea integrală a etalonului-aur (Corneliu Olaru, *Echilibre monetare europene*, București, Editura Isis, 1995, p. 31). În același timp, în anii Marii Crize Economice, mai precis până la 3 mai 1932, mai multe țări au abandonat treptat etalonul aur, respectiv: Anglia, Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda, Spania, Japonia, India, Canada, Australia, Argentina, Brazilia, Noua Zeelandă, Peru, Grecia, Siam (ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 7/1929, f. 213).

¹⁰⁸ Conferința economică și monetară de la Londra a avut loc în perioada 12 iunie – 27 iulie 1933, obiectivul general al acesteia fiind reprezentat de „condițiile restabilirii unui etalon aur funcțional”. Divergența de opinii a marilor puteri a determinat imposibilitatea realizării măcar a uneia dintre condițiile considerate esențiale pentru restaurarea unui etalon aur internațional (reglementarea datoriilor interguvernamentale, încetarea ostilităților vamale, încetarea depreciilor monetare) (C. Olaru, *op. cit.*, p. 27, 30).

Statele „blocului aur” consideră că, prin asigurarea stabilității monetare, ele contribuie la restaurarea economiei mondiale”.¹⁰⁹

Din păcate, aceste reuniuni internaționale, în cadrul cărora egocentrismele naționale s-au confruntat din plin, nu au adus nici ameliorarea, nici clarificarea situației monetare și a schimburilor internaționale.

Pentru România a fost cu atât mai dificil cu cât, la 15 august 1933, a intrat în incapacitate de plată, suspendând achitarea datoriei sale publice externe¹¹⁰. De aceea, în evaluarea Consiliului de cenzori al BNR, 1933 a fost un „an de excepțională greutate, rezultat al crizei care de mai bine de 4 ani stăpânește lumea, slăbindu-i organismul”. Pentru conducerea BNR și în anul 1934 s-a manifestat „adversitatea împrejurărilor economice”. Printre soluțiile momentului s-au numărat acordurile de *clearing* încheiate de statul român cu Franța, Elveția, Italia, Grecia și Cehoslovacia și înțelegerea convenită cu creditorii străini la 25 iulie 1934, în vederea reluării plăților externe.

Așa cum reiese din sursele invocate mai sus, concepția Băncii Naționale a României în acești ani ai Marii Crize Economice a avut în vedere că „una din condițiunile esențiale ale îndreptării economice și ale reîntoarcerii la o situație normală” era „stabilitatea monetară pe etalonul aur”¹¹¹. În consecință, a continuat preocuparea pentru achiziționarea aurului și creșterea producției autohtone de metal galben. Măsurile luate în acest sens, pe care le vom detalia mai jos, și-au adus contribuția la creșterea valorii aurului din stocul BNR la sfârșitul anului 1933 cu 368 597 107 lei față de anul 1932, ceea ce a însemnat nu numai atingerea nivelului de la 31 decembrie 1931, ci și depășirea acestuia cu 220 440 638,71 lei. Astfel, stocul de aur al BNR a ajuns la 89 de tone, în urma acumulării a 3,317 tone în anul 1933. Aurul plasat la Londra a garantat creditul de 785 000 lire sterline (445 milioane lei) acordat Băncii Naționale a României de către Banca Angliei în iunie 1933¹¹². Acest împrumut a fost rambursat în septembrie 1933, astfel că situația aurului depozitat în străinătate a rămas aceeași ca la finele anului precedent. De altfel, și atunci când gaja astfel de împrumuturi, aurul rămânea în stocul de acoperire al Băncii Naționale a României.

În concluzie, de la 7 februarie 1929 până la 31 decembrie 1934, valoarea stocului de aur al BNR a crescut de la 8 258 564 225 lei la 10 285 131 700,92 lei. La 31 decembrie 1934, stocul de aur al BNR era de 92,6 tone aur fin, adică cu 1,1 tone aur fin mai mult decât plecase la Moscova în 1916-1917. În opinia Consiliului de administrație al BNR, acest aur trebuia să reprezinte premisa „unei expansiuni a creditelor acordate economiei naționale” „când cerințele pieței o vor impune”¹¹³. Ca urmare a acumulării acestei cantități de aur, la 31 decembrie 1934, raportul dintre stocul de aur și angajamente a fost de 34,82 la sută, iar cel dintre stocul total și angajamente de 35,13 la sută, constatându-se că ponderea devizelor în acoperirea angajamentelor la vedere se redusese la sub 0,5 la sută.¹¹⁴

¹⁰⁹ Raportul anual al BNR din februarie 1935, p. 4.

¹¹⁰ După negocieri cu asociațiile creditorilor internaționali, plățile au fost parțial reluate în anul 1934 (cf. L. Voinea, *op. cit.*, p. 90).

¹¹¹ Raportul anual al BNR din februarie 1935, p. 14.

¹¹² ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 456; dosar nr. 3/1932, f. 81.

¹¹³ Raportul anual al BNR din februarie 1935, p. 15.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 50.

2.3. MĂSURI PENTRU CREȘTEREA ACHIZIȚIILOR ȘI A PRODUCȚIEI DE AUR

Una dintre primele măsuri adoptate de conducerea Băncii Naționale pentru ca, anual, să intre mai mult aur în stocul său de acoperire a monedei naționale, a fost stabilită de Comitetul executiv la 13 aprilie 1932. Cu acest prilej, s-a decis „înființarea unui birou special, unde să se cumpere la prețul fix mondial orice cantitate de lingouri și monezi de aur, precum și monezi efective garantate cu aur”. Inițiativa a fost a guvernatorului Constantin Angelescu, „avându-se în vedere că, zilnic, se prezintă la Bancă spre vânzare aur în lingouri și monezi” și era necesară „înlesnirea publicului”.¹¹⁵ De asemenea, în ianuarie 1931, Compagnie Privée de Banque din Paris a transmis conducerii BNR o scrisoare prin care oferea spre vânzare monede de aur franceze. Rezoluția guvernatorului Constantin Angelescu a fost următoarea: „se va răspunde afirmativ, cu prețul nostru obișnuit”.¹¹⁶

Preocuparea deosebită pentru acumularea aurului s-a manifestat și prin mai multe decizii ale conducerii BNR de a înregistra în stocul de acoperire aurul aflat încă în proces de afinare¹¹⁷. Astfel, la 23 martie 1932 Comitetul executiv a propus includerea în stocul metalic a cantității de 694 kg aur fin, în valoare de 77 134 469 lei, „proprietatea Băncii, ce se găse(sc)ște în minereurile aflate în prelucrare la Uzinele Statului din Firiza și Baia Mare”, cu precizarea că înregistrarea urma să se facă „întocmai” ca pentru „aurul aflat în străinătate”.¹¹⁸ Din decizia de aprobare a Consiliului de administrație, care s-a întrunit a doua zi, aflăm că acest aur provenea din „minereurile și amalgamele cumpărate și plătite de BNR de la minele particulare și aflate în prelucrare la Uzinele Statului, care îl predă Băncii pe măsura afinării”.¹¹⁹

De asemenea, Banca Națională a continuat să acorde avansuri pentru sprijinirea producției de aur. În acest sens, la 19 iulie 1932 Comitetul executiv a aprobat Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal (RIMMA) „un avans de 10 milioane lei, în contul aurului provenit din exploatarea Statului ce urmează a fi depus Băncii, pe măsura afinării”. Avansul era „destinat exclusiv investițiilor necesare mării capacității de afinare a Uzinei din Baia Mare, precum și pentru îmbunătățirile strict necesare la uzinele din Firiza și Zlatna în scopul reducerii timpului de prelucrare a minereurilor și aurului brut ce se cumpără de oficiile de schimb ale RIMMA pentru Banca Națională de la exploatarea private”.¹²⁰

¹¹⁵ ABNR, *Consilii*, dosar nr. 235/1932, f. 31.

¹¹⁶ ABNR, *Consilii*, dosar nr. 234/1932, f. 40.

¹¹⁷ Aurul obținut prin operațiunile de prelucrare nu era pur, BNR fiind obligată să-l trimită la Londra pentru a fi supus procesului de afinare, proces în urma căruia, prin electroliză, se obține aur fin și argint fin. Pentru a face față nevoilor industriei românești, s-au realizat două astfel de instalații în țară: una la Baia Mare, în incinta Direcțiunii Minelor și Uzinelor Statului, construită în 1924-1925 și extinsă în 1933, iar cealaltă la Gura Barza, construită de Societatea „Mica” în anul 1936, pentru rafinarea aurului propriu și al micilor producători din Munții Apuseni (Mircea Baron, *Societatea „Mica” 1920-1948*, Petroșani, Editura Universitas, 2006, p. 452).

¹¹⁸ ABNR, *Consilii*, dosar nr. 234/1932, f. 140.

¹¹⁹ ABNR, *Consilii*, dosar nr. 233/1932, f. 62-62v.

¹²⁰ ABNR, *Consilii*, dosar nr. 236/1932, f. 46v.

Așa cum se preconiza în *Raportul anual al BNR din februarie 1933*, în anul următor au fost luate mai multe măsuri pentru sporirea producției de aur a țării. La propunerea guvernatorului Constantin Angelescu, inspectorul-general Constantin Mimy a fost desemnat să se deplaseze în regiunile miniere ale țării pentru a face analize la fața locului. Treptat, implicarea lui a fost din ce în ce mai mare și, la 15 iunie 1934, administratorul-delegat George Cesianu și șeful Secretariatului, Emil Petculescu, transmiteau serviciilor băncii ca „toată corespondența ce este atingere cu orice chestiune despre aur și argint să fie îndreptată imediat dlui inspector general C. Mimy, spre a-și da avizul, după care va fi supusă dlui administrator-delegat însărcinat cu chestiunea aurului”.¹²¹

Într-un raport întocmit la 25 aprilie 1933 de unul dintre specialiștii care l-au însoțit pe C. Mimy trei săptămâni în „regiunile din Baia Mare și din Munții Apuseni, unde se lucrează la exploatarea și producția aurului”, erau formulate mai multe măsuri în vederea creșterii producției de aur, printre care:

- „Mărirea capacității de prelucrare a uzinelor Statului”.
- „Control efectiv la cantitatea de aur extrasă din mină și predată la oficiile de preschimbare”¹²².
- „Înființarea unei paze mai ales la locurile unde se depozitează și se păstrează concentrate sau amalgam în așteptarea prelucrării. Poate ar fi chiar potrivit de înființat un corp de poliție din elemente selecționate și angajate pe contul BNR”.
- „Deoarece statele vecine plătesc aurul cu prețul mai urcat decât cel stabilit în țara noastră, n-ar găsi de cuviință Institutul nostru de emisiune să înființeze un premiu oarecare peste prețul plătit în prezent pentru încurajarea producției aurului? Acest premiu s-ar plăti la producători numai pe surplusul de aur adus la BNR față de aurul predat tot de același producător în anul precedent. Această măsură ar îndemna pe exploatarea de mine să intensifice exploatarea”.¹²³

Nu întâmplător, anul 1933 a înregistrat chiar o diversificare a modalităților de susținere a producătorilor de aur de către Banca Națională. La 20 martie 1933 Comitetul executiv al BNR a analizat solicitarea RIMMA de a i se acorda un împrumut de 114 milioane lei, „în scopul intensificării producției minelor sale de aur”. Pentru a „încadra operațiunea în cadrele *Statutelor Băncii*”, s-a avansat ideea elaborării și promovării unei legi speciale, prin care RIMMA să fie abilitată să emită cambii cu aceeași valoare ca cea a împrumutului, pe care să le sconteze la BNR. În schimb, RIMMA urma să cedeze „BNR întreaga ei producție de aur”, iar în caz de neplată a ratelor împrumutului de către RIMMA, Banca Națională a României s-ar despăgubi din aurul pe care aceasta era obligată, prin lege, să-l depună la BNR.¹²⁴

¹²¹ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 20/1927-1944, f. 27.

¹²² Justificarea acestei propuneri era oferită în încheierea referatului: „Aurul tot așa de ușor se lipește de mâinile înăsprite de ciocan sau târnăcop, cum și de mâinile scoase din mănuși și cu cât în mai puține mâini va trece aurul pe drum spre tezaurul Băncii, cu atât cantitatea lui va rămâne neștirbită” (ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 3/1933-1941, f. 18).

¹²³ *Ibidem*, f. 7, 17.

¹²⁴ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 245/1933, f. 167v.

Curând *Proiectul de lege pentru autorizarea Regiei Publice Comerciale a Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal de a contracta un împrumut la Banca Națională a României în sumă de lei 114 000 000*, semnat de Ion Lugoșianu, ministrul Industriei și Comerțului, și Virgil Madgearu, ministrul Finanțelor, a fost înaintat Parlamentului, care l-a adoptat. Astfel, RIMMA era autorizată să contracteze împrumutul la BNR, „pentru facerea instalațiilor și lucrărilor necesare sporirii producției de aur a minelor și uzinelor Statului”. De asemenea, RIMMA era autorizată „să cedeze Băncii Naționale a României întreaga sa producție de aur pentru asigurarea împrumutului ce va contracta”.

În viziunea inițiatorilor acestei legi, suma de 114 milioane lei era „strict și urgent necesară”, dar „pentru procurarea ei nu puteam să ne mai adresăm bugetului Statului din cauza greutăților financiare”, situație în care „ne-am adresat Băncii Naționale, care are aceleași interese ca și noi pentru mărirea producției de aur a țării și pentru înviorarea vieții economice”. Banca Națională „ne-a pus la dispoziție acest fond sub forma de împrumut cambial”, urmând ca împrumutul să fie folosit astfel: „40 200 000 lei vor fi plătiți în străinătate pentru mașini, 73 800 000 lei vor fi plătiți industriei din țară”, pentru mașini, accesorii și plata „inginerilor, muncitorilor și CFR, pentru lucrări și transporturi făcute în țară”. Se considera că „pentru economia națională, aceasta reprezintă o soluție mai mult decât convenabilă, căci pentru 40 200 000 lei ce s-ar trimite în străinătate, se mărește producția națională cu circa 345 000 000 lei anual” (prin creșterea producției de aur, argint, plumb, sulfat de cupru și concentrate de zinc)¹²⁵.

La rândul său, Societatea Industria Aurului din Abrud avea scontat la BNR un portofoliu în valoare de 5 352 323 lei, din care 1 701 396 lei reprezentau „avansul acordat pentru furnizarea de aur”. Trecându-se întregul portofoliu în categoria „prezintatorilor concordatari”, Comitetul executiv al BNR a stabilit ca întreaga datorie să fie considerată ca „împrumut, pe care-l va achita în rate lunare”.¹²⁶

Decizia din anul precedent de înregistrare în stocul metalic a aurului aflat încă în proces de afinare a contribuit probabil nu numai la transformarea Biroului special pentru cumpărarea aurului în Serviciul pentru cumpărarea și controlul aurului¹²⁷ (1 septembrie 1933), ci și la hotărârea din 27 mai 1933, de preluare de către BNR de la Stat a celor trei oficii pentru cumpărarea aurului direct de la producători. În acest sens, încă din 24 mai 1933, Comitetul executiv a aprobat ofertele Întreprinderii pentru Vânzarea de Aparat, Furnituri și Instalațiuni de Laborator (VAFIL) din București, în valoare de 150 mii lei, „pentru furnizarea ustensilelor, aparatelor și accesoriiilor necesare instalării laboratorului pentru analize de aur de la Agenția Deva”.¹²⁸

¹²⁵ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 158, 155v.

¹²⁶ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 246/1933, f. 91.

¹²⁷ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 244/1933, f. 58.

¹²⁸ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 246/1933, f. 109v.

În ședința Comitetului executiv al BNR din 13 iulie 1933 au fost stabilite următoarele condiții de preluare a celor trei oficii de cumpărare a aurului:

- Oficiile din Abrud, Zlatna și Firiza erau preluate „de la Regia Publică Comercială a Întreprinderilor Miniere Metalurgice ale Statului din Ardeal, preschimbarea minereurilor rămânând a se face mai departe la Uzinele Regiei”.
- „Laboratoarele și localele oficiilor vor fi puse la dispoziția BNR cu inventare separate pe oficiu, Banca obligându-se a plăti o chirie de lei 100/anual, pentru fiecare oficiu și de a le întreține în bună stare”.
- „Materialele de laborator aflate în magaziiile oficiilor vor fi achitate de Bancă cu prețul de inventar după o examinare de comun acord cu Regia”.
- „Oficiul Abrud va trece chiar imediat în Administrațiunea Băncii Naționale /.../, iar cele din Zlatna și Firiza în cursul lunii august a.c.”.
- „Pentru semnarea proceselor-verbale de primire a Oficiului din Abrud” au fost desemnați: inspectorul-general Constantin Mimy și directorul Agenției Alba Iulia (în acel moment, Constantin F. Enescu) sau înlocuitorul acestuia.¹²⁹

Preluarea acestor oficii a determinat o implicare directă a agențiilor BNR din Alba Iulia și Deva în organizarea și colectarea producției de aur din Munții Apuseni, inspectorul-general Constantin A. Mimy fiind cel care a coordonat această activitate. Presa locală atât cea în limba română, cât și cea în limba maghiară,

„aducea la cunoștința generală că Banca Națională a României, pentru a înlesni tuturor producătorilor preschimbarea aurului, a înființat pe lângă Agenția sa din Deva un oficiu de preschimbare împreună cu un laborator, unde se vor face analizele respective. Toți posesorii de aur se pot prezenta acestui oficiu la preschimbare cu orice cantitate de aur, oricât de mică, în zilele de lucru, între orele 8,00-12,00 și 15,00-18,00, primind contravaloarea la prețul oficial. În dorința de a veni în sprijinul producătorilor, Banca Națională percepe de la preschimbătorii particulari numai jumătate din valoarea taxelor către stat, urmând ca cealaltă să fie suportată de ea. Prin această măsură, Banca Națională dorește să încurajeze industria aurului.”¹³⁰

În iunie 1933, prin intermediul agențiilor BNR din Alba-Iulia și Deva, inspectorul-general C. Mimy primea 3 milioane de lei, „ca fond pentru cumpărări de aur”, cu decontări din 15 în 15 zile.¹³¹ La o săptămână distanță, tot el a înaintat Comitetului executiv al BNR un referat cu privire la producția de aur, determinând luarea deciziei ca „jumătate din taxele de afinare ce se plătesc de producătorii particulari pentru aurul ce-l vând BNR să fie suportat de Bancă”.¹³²

¹²⁹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 247/1933, f. 116, 32; dosar nr. 239/1932-1933, f. 189-189v; fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880-1940, f. 73-74.

¹³⁰ *Gazeta Hunedoarei* din 15 iulie 1933 și *Erdelyi Naplo* din 9 iulie 1933, în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 8/1933, f. 113.

¹³¹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 246/1933, f. 155.

¹³² *Ibidem*, f. 167.

În urma intervenției lui Ștefan Cicio Pop, președinte al Adunării Deputaților¹³³, „pentru a se veni în ajutorul minerilor și locuitorilor din Munții Apuseni”, la 15 iunie 1933 s-a decis ca suma de 600 000 lei să se pună la dispoziția Serviciului de control și cumpărarea aurului, prin intermediul Agenției BNR Alba Iulia, „pentru repararea rezervoarelor și captarea apei necesare la prelucrarea minereurilor aurifere”¹³⁴. Ulterior, având în vedere slaba infrastructură din Munții Apuseni, s-a stabilit ca, din cei 600 000 lei, aproximativ 30 000 lei să se întrebuițeze pentru „repararea șoselei de la Roșia Montană la Gura Roșie, jud. Alba”¹³⁵. La sfârșitul anului 1933 fusese preluat de BNR și Oficiul de la Zlatna, căci, la 9 decembrie 1933 s-a creat un fond de 1 000 000 lei „pentru cumpărări de aur direct de la producători la dispoziția Oficiului de schimb BNR Zlatna”¹³⁶.

Așa cum am anticipat, aceste măsuri, care în anii următori aveau să se extindă și să se articuleze într-un adevărat program național de susținere a producției de aur, au contribuit la creșterea stocului de aur al BNR chiar și în anii dificili ai Marii Crize Economice.

2.4. PRODUCȚIA DE AUR A ROMÂNIEI ÎN PRESA VREMII ȘI ÎN CONCEPȚIA CONDUCERII BNR (1934)

Exploatarea aurului avea costuri ridicate de producție și, deși Banca Națională, așa cum am arătat mai sus, a recurs la diferite modalități de finanțare directă și indirectă, acestea nu se dovediseră suficiente. În același timp, prețul de achiziție al aurului plătit de BNR, conform *Legii monetare* din 1929, era sub prețul acestuia de pe piața internațională. De aceea, după preluarea de către BNR a oficiilor de cumpărare a aurului, presa locală și cea centrală semnalau deja o serie de neajunsuri.

Astfel, în ziarul *Curentul* se publica, sub semnătura lui Liviu Vorincu, la începutul anului 1934, articolul „Adevăratul aspect al problemei aurului în Ardeal”, despre care se arăta că deși „încheagă în ea interesul întregii țări”, „Statul nu a făcut eforturile necesare și a făcut aproape imposibile investițiunile noi /.../, prin politica dusă și prin nestabilitatea legiuirilor, Statul a paralizat inițiativa particulară internă, făcând imposibilă și nesigură intrarea în țară a capitalurilor străine”. În cadrul articolului se preciza că „Statul putea veni în ajutorul industriei aurifere, prin: „acordări de credite eftine care să se investească în instalații moderne corespunzătoare cerințelor tehnice necesare industriei aurifere”; „degrevarea acestei industrii de sarcini fiscale”; construirea unor „uzine prevăzute cu utilaj modern și cu capacitatea necesară în care industria auriferă să-și poată trata și prelucra în condiții optime și cu prețuri reduse produsele miniere de la exploatare”.

¹³³ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Index:Pre%C5%9Fedin%C5%A3ii_Adun%C4%83rii_Deputa%C5%A3ilor, accesat 30 august 2019.

¹³⁴ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 63.

¹³⁵ *Ibidem*, f. 74; fond *Consilii*, dosar nr. 247/1933, f. 186.

¹³⁶ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 248/1933, f. 175.

În același timp, printre aspectele care împiedicau creșterea producției de aur, autorul articolului identifica: „restricțiunile vamale și valutare” din cauza căroră „exploatarea minelor particulare au rămas numai la discreția topitoarelor Statului¹³⁷”, iar „conducătorii acestor uzine au lăsat în desuetudine Comisia topitoarelor și conducăz după capul și interesele lor aceste topitoare, făcând fel de fel de investiții și modificări, care au adus multe prejudicii societăților particulare”; înființarea RIMMA¹³⁸ „s-a făcut cu scopul numai de a se da oarecare elasticitate acestor exploatare pentru a se putea desvolta și realiza venituri”, dar „s-a instalat un consiliu de administrație și un comitet de direcție cu diurne mari, plasându-se la conducerea exploatarelor protejați și prieteni politici cu retribuțiuni grase”; „instalațiile s-au făcut fără a se fi studiat în prealabil toate detaliile de ordin tehnic și economic, luându-se toate măsurile pentru ca prin investițiile făcute de zeci de milioane /.../ să se asigure o rentabilitate continuă /.../, fără a se prejudicia interesele generale ale regiunii sau interesele exploatarelor particulare”¹³⁹.

În februarie 1934 ziarul *Universul* insera articolul lui Ion Rusu Abrudeanu¹⁴⁰, fost deputat și senator de Alba, intitulat „Un proiect uriaș pentru intensificarea producției aurului. O nouă viață pentru moți”, în care semnala mai întâi „fantastica contrabandă de aur, care lua drumul străinătății”, practică ani la rând, ca urmare a faptului că „însăși Banca Națională /.../ nu se putea hotărî a plăti la schimb aurul cu prețul Londrei”. În același timp, Ion Rusu Abrudeanu anunța „un plan uriaș pentru intensificarea producției de aur în regiunea auriferă dela Roșia Montană, lângă Abrud, plan care așteaptă aprobarea Guvernului”, respectiv:

„Este vorba de raderea de pe fața pământului și zdrobirea masivului găurit de sute de galerii din muntele Cârnicul și Cârnicelul cu vestita cetate Romană, de unde, încă acum 2 000 de ani, strămoșii noștri, daci și romani, scoteau cantități însemnate de aur, care de zeci de veacuri comandă naturii și guvernează lumea. Într-un articol viitor, voi arăta ce este celebra cetate romană și mai ales în ce consistă grandiosul plan al pulverizării sale, în care eu văd o prevedere într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat și anume pentru ziua când prețul aurului va beneficia de o simțitoare urcare, căci nu trebuie să scăpăm din vedere că, cu cât va trece timpul, cu atât minereurile aurifere cari se vor găsi pentru prelucrare vor fi mai sărace și deci extracția aurului va fi mai puțin rentabilă”.

Citind acest articol, în care apare, foarte probabil pentru prima dată, ideea distrugerii întregului munte pentru exploatarea aurului, inspectorul-șef Constantin Mimy a notat pe margine: „Va fi mai rău”¹⁴¹.

¹³⁷ De fapt numai Statul avea topitoare metalurgice pentru minereuri aurifere.

¹³⁸ În 1930 exploatarele Statului au ieșit de sub autoritatea Ministerului Industriei și Comerțului și au alcătuit Regia Întreprinderilor Miniere și Metalurgice din Ardeal (RIMMA).

¹³⁹ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 8/1933, f. 65.

¹⁴⁰ Autor al lucrării *Aurul românesc: istoria lui din vechime până azi*, cu 103 ilustrațiuni și o hartă, București, Cartea Românească, 1933.

¹⁴¹ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 8/1933, f. 62.

Amploarea fenomenului contrabandei este surprinsă și într-un alt articol, din 19 mai 1934, intitulat „Banca Națională cumpără aurul moților”¹⁴², în care se spune că:

„În programul de ajutorare al moților figurează și cumpărarea de către Banca Națională direct de la locuitori a cantităților de aur pe cari aceștia le culeg din regiune, din albiile râurilor purtătoare de pepite. S-au trimis din partea instituțiunii delegați la Abrud, cari să centralizeze operațiunile de cumpărare după un preț stabilit ad-hoc, inferior prețului mondial. Ori de îndată ce trimișii Băncii Naționale au ajuns la destinație, s-au și ivit din pământ o serie de intermediari, de categorii cum nu se poate mai neprevăzute, printre cari și câteva doamne localnice. Aceștia și acestea au început vânzătoarea printre nenorociții culegători de aur, smulgându-le achizițiile pe prețuri de nimic, dar revânzându-le Băncii Naționale. De aceea, pentru ca cele mai bune intenții să nu se preschimbe în instrumente de spoliațiune a unei regiuni atât de năpăstuite cum e cea a moților, e de datoria Băncii Naționale să reglementeze serios achiziția aurului”.

Probabil, și acesta a fost unul dintre motivele vizitei pe care o delegație a Consiliului de administrație al BNR, condusă de guvernatorul Grigore Dimitrescu, împreună cu Constantin Georgescu, secretarul general al Ministerului Industriei și Comerțului, au efectuat-o, în zilele de 9 și 10 iunie 1934, la minele și uzinele Societății „Mica” din Brad, precum și la minele Statului din Roșia și Zlatna. Potrivit presei vremii, un alt motiv l-a reprezentat „sprijinul pe care l-a dat (BNR – n.n.) acestor întreprinderi miniere prin creditele acordate”. În urma vizitei, Comisia „a constatat peste tot că se depune o muncă stăruitoare și cu multă pricepere și că s-au realizat și se realizează progrese din cele mai îmbucurătoare atât prin rezultatele lor, cât și prin dovada capacității corpului tehnic”.

Cu același prilej, a fost vizitat și muntele Cetatea, de la Roșia Montană, „unde se văd urme de exploatare rămase din vremea dacilor și romanilor și chiar a predecesorilor lor” și unde existau „exploatare ale populațiunii locale și /.../ o mină a Statului”, ceea ce demonstrează că proiectul de care vorbea Ion Rusu Abrudeanu a fost unul real și membrii Consiliului de administrație al BNR au „luat cunoștință la fața locului de condițiunile actuale de exploatare, de proiectele de intensificare și de întregul complex de probleme care se pun în legătură cu această chestiune pentru a fi în măsură, atunci când se vor lua în cercetare propunerile făcute, să-și dea avizul în cunoștință de cauză.”¹⁴³

Subiectul aurului a rămas pe paginile ziarelor de-a lungul întregului an 1934. Pe 5 noiembrie 1934 un articol din ziarul *Argus* lua în discuție dreptul de preemțiune al Băncii Naționale și considera că „ideea dreptului regalian, a dreptului de preferință care stăpânește azi economia producției noastre de aur, domină toată politica aurului. În Africa, în America de Sud, în America Centrală, în California, pretutindeni

¹⁴² Articolul din *Gazeta*, publicat la 19 mai 1934, avea și subtitlul „Dar prin cucoane și prin tot soiul de intermediari” (ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 8/1933, f. 82).

¹⁴³ *Ibidem*, f. 85, 86.

în lume, se produce aur și orice minereu, chiar atunci când nu dă decât 3 sau 4 grame de aur pur la tona de minereu, este exploatat și manipulat cu câștig”, dar „Statul și Banca Națională n-au vrut să renunțe în favoarea exploatatorului la dreptul lor de preemțiune chiar pentru un procent cât de redus de produs”. În aceste condiții se sugera „o altă soluție”, și anume:

„dând exploatatorilor dreptul de a exporta cel puțin un coeficient chiar redus de concentrat, desigur că s-ar stimula investiții de capitaluri noi în industria aurului. Venind cu devize aur la noi în țară – și sumele necesare pentru punerea lor în funcțiune și amenajarea convenabilă a unei mine de aur se ridică la sute de milioane de lei – prin urmare, venind în țară cu devize să zicem pentru 100 milioane lei, credem că (!) capitaliștii străini ar avea cel puțin dreptul a-și asigura transferul dividendelor și al amortismentelor la capital în valori aur”.¹⁴⁴

În ședința din 29 noiembrie 1934, luând „în cercetare diversele propuneri sau sugestii cari i s-au făcut privitoare la o acțiune de intensificare și de ameliorare a condițiilor de producțiune ale aurului și argintului indigen”, Consiliul de administrațiune al BNR „a constatat că este de acord pentru a lua următoarele măsuri”, pe care le comunica Ministerului Finanțelor și Ministerului Industriei și Comerțului:

- „Banca Națională a României să acorde o subvenție Ministerului de Industrie și Comerț, cu condițiunea ca această subvenție să fie utilizată pentru reducerea taxelor de topire și afinaj, actualmente percepute de serviciile speciale ale acestui minister”.
- „Banca Națională să procedeze la crearea unor instalațiuni de prelucrare a minereului, în scop de a încuraja dezvoltarea întreprinderilor mici de extracție”.
- Banca Națională a României se declara de acord cu acordarea „înlesnirilor necesare” pentru societățile cu capital străin, „având drept scop extracția și prelucrarea minereului conținând metale prețioase”, dacă acestea intenționau să se constituie, dar „subscrierea capitalului acestor societăți să aibă loc în devize”. Pentru „dividendul acțiunilor lor, Banca Națională nu poate admite transferul decât pentru cel mult o valoare reprezentând 10% din valoarea aurului și argintului predat Băncii Naționale de aceste societăți”.
- „Banca Națională socoate că nu poate continua să finanțeze” RIMMA, „atât timp cât nu se realizează o despărțire financiară a operațiilor de extracție și prelucrare a metalelor prețioase de toate celelalte întreprinderi ale RIMMA și, în același timp, cât nu se stabilesc modalitățile prin cari delegatul Băncii Naționale să fie chemat să-și dea aprobarea pentru operațiunile privitoare la metalele prețioase”.
- „Să se acorde scutiri de impozite și orice alte ușurări fixate întreprinderilor de exploatare a minereurilor”.

¹⁴⁴ *Argus*, 5 noiembrie 1934, în *Ibidem*, f. 88.

- „Să se procedeze la o modificare urgentă a *Legii minelor*, privitoare la ușurarea formalităților pentru efectuarea explorărilor și exploatarea terenurilor aurifere și argintifere”.
- „Să se supună aprobării Parlamentului un proiect de lege privitor la represiunea contrabandei de aur și, în general, a neexecutării obligațiunii de vindere a metalelor prețioase către Stat și Banca Națională”. De aceea, se propunea înaintarea unui proiect de lege „stabilit pe baza experienței și a neajunsurilor întâmpinate de serviciile noastre însărcinate cu cumpărarea metalelor prețioase”.¹⁴⁵

În concordanță cu această viziune, în 1934, „stocul de acoperire al Băncii Naționale a înregistrat o urcare apreciabilă, grație producției indigene de aur”, valoarea aurului cumpărat atingând, conform *Raportului anual al BNR din februarie 1935*, cifra de 383 milioane lei¹⁴⁶, ceea ce a reprezentat 3 447¹⁴⁷ kg aur fin.¹⁴⁸

În afara acestei creșteri, structura stocului de aur a înregistrat o schimbare importantă în 1934, ca urmare a repatrierii aurului depozitat în Anglia.¹⁴⁹ Este vorba de 14,2 tone de aur care au fost aduse în țară în martie 1934. Evenimentul a reținut atenția jurnaliștilor vremii. În ziarul *Universul*, de joi, 29 martie 1934, era publicat articolul „Aur readus la Banca Națională”, care însera și o imagine în care membrii Consiliului de administrație al BNR, inclusiv guvernatorul Grigore Dimitrescu, asistau, într-una din curțile interioare ale Palatului BNR, la aducerea aurului în Tezaurul BNR, descrierea momentului fiind următoarea:

„Cu solemnitatea cu care Federal Reserve Bank își transportă comorile, au recepționat eri, conducătorii primului nostru institut de credit, monezile de metal nobile, ce formează visul tuturor. Păcat că nu-i vorba de un depozit nou, menit să sporească stocul metalic al acoperirii emisiunii de bilete, ci de o cantitate de aur pe care Banca Națională o avea de mult la Banca Angliei”¹⁵⁰.

Un alt articol, intitulat „Banca Națională repatriază depozitul de aur din Anglia”, cu subtitlul „Transportul de peste un miliard lei a fost depus eri în tezaurul băncii”, prezenta în detaliu acest transport special:

„Luni, la ora 4,50 d.a., a sosit în țară, prin punctul de frontieră Decebal, primul transport de aur al Băncii Naționale, aur care a fost depozitat la Banca Angliei. Acest aur provine din barele transmise în străinătate spre monetizare. Transportul însoțit de domnul Fuchs de la Bank of England a sosit într-un vagon special de la Londra, prin transbordare pe Canalul

¹⁴⁵ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 253/1934-1935, f. 20-21.

¹⁴⁶ În ABNR, fond *Contabilitate*, dosar 9/1941, f. 458, valoarea aurului cumpărat este de 390 milioane lei.

¹⁴⁷ În seria calculată de noi, a rezultat, pentru anul 1934, o creștere de 3 506,912 kg. Diferența poate fi explicată prin cumpărările de aur monetar ce aveau loc prin toate sucursalele și agențiile BNR din țară.

¹⁴⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1935*, p. 15.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 8/1933, f. 99.

Mânecei. La Viena, vagonul englez a suferit un accident și aurul a fost reîncărcat în alt vagon special austriac, cu care a fost adus la București eri dimineață. Dela graniță transportul a fost însoțit de domnul Chr. Marinescu, subcasierul central al Băncii Naționale, și G. Mihail, controlor general. Transportul cuprinde 394 lăzi cu aur monetat, fiecare ladă a 5 000 sovereigns (lire sterline), deci, în total 1 970 000 sovereigns sau aproximativ, în moneta noastră, un miliard o sută milioane lei.”¹⁵¹

Cu mențiunea că repatrierea aurului era expresia creșterii neîncrederii pe plan internațional, constatăm că la sfârșitul anului 1934 din cele 92,6 tone aur fin, cât conținea stocul de acoperire al BNR, 77,8 tone se aflau în țară și restul, 14,8 tone, se găsea în străinătate, în depozit la Banca Franței.

3. Noul regim al aurului între amintirea crizei și neliniștea războiului (1935-1938)

Anunțat prin câteva măsuri adoptate încă din 1934, noul statut al aurului a fost rezultatul politicii guvernamentale de creștere a controlului statului asupra resurselor, în contextul înrăutățirii treptate a situației internaționale și al turbulențelor care au continuat să marcheze economia mondială după depășirea Marii Crize.¹⁵² Delimitată de semnele ieșirii din Marea Criză Economică și de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, această scurtă secvență cronologică pendulează din punct de vedere economic între amintirea crizei și neliniștea semnelor care anunțau războiul.

„Bogat în evenimente cu însemnate urmări asupra activității economice mondiale”, anul 1935 a reprezentat un reper în evoluția postcriză a economiei românești, fiind primul an în care Consiliul de administrație al BNR a identificat „unele semne de îmbunătățire, cu toate influențele contrarii”, în timp ce „ameliorarea conjuncturii economiei naționale, în afară de influențele externe” și-a avut și „temeiurile ei proprii”. În același timp, se remarca cu îngrijorare „înnourarea orizontului politic” din cauza conflictului italo-abisinian, ceea ce însemna „o clătinare a osaturei menită să susțină înjghebările timide spre normalizare”.¹⁵³ La rândul său, an care a premers izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, 1938 este consacrat în istoriografia română ca moment în care dezvoltarea României a atins cel mai înalt nivel în raport cu perioadele anterioare.¹⁵⁴

¹⁵¹ *Ibidem*, f. 98v.

¹⁵² V. Axenciuc, V. Bozga, *op. cit.*, p. 88, 77.

¹⁵³ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 16 februarie 1936 (Raportul anual al BNR din februarie 1936)*, București, Imprimeria BNR, 1936, pp. 3, 4, 5.

¹⁵⁴ V. Axenciuc, V. Bozga, *op. cit.*, p. 77.

Din punctul de vedere al Consiliului de administrație al Băncii Naționale a României, 1938 a fost un „reflex fidel al frământărilor și prefacerilor politice și sociale prin care a trecut omenirea” și s-a situat „între criză și repriză, vădind simptome de nehotărâre și neliniște”, având în vedere că, la 12 martie, avusese loc *Anschluss-ul*, Austria fiind anexată celui de-al Treilea Reich, iar la 30 septembrie, Cehoslovacia fusese nevoită să cedeze Germaniei Regiunea Sudetă, bogată în zăcăminte de fier și sediu al Uzinelor Skoda. Conducerea BNR continua însă să spera, așa cum spera o mare parte a lumii, că „pacea se va așeza mai temeinic între popoare și va înlesni o prosperare economică cu ajutorul și spre binele tuturor”¹⁵⁵.

În ansamblu, Consiliul de administrație al BNR reținea că „economia românească s-a menținut în anul 1936 pe linia ascendentă a evoluției economice începută încă din anii trecuți”¹⁵⁶, după cum, în 1937, „a marcat o tendință de dezvoltare fermă, lipsită de anumite turburări”¹⁵⁷. Nu trebuie însă pierdut din vedere că fenomenul care a marcat decisiv producția industrială a acestor ani a fost în întreaga lume înarmarea, așa cum se arată în *Raportul anual al BNR din februarie 1939*:

„Grija pentru apărarea fruntariilor și a vieții cetățenilor a dus /.../ pretutindeni la o intensificare a fabricării armamentului de tot felul. Sporirea cheltuielilor pentru plata comenzilor interne, precum și creșterea considerabilă a cifrei de import și export la materialele de războiu, în timp ce volumul comerțului mondial în general a fost în scădere, dovedește că industriile de războiu au fost determinante pentru mișcarea conjuncturală a producției mondiale”¹⁵⁸.

Referitor la politica monetară mondială, de la București se opina că, în 1937, aceasta a avut „un curs relativ mai liniștit, fără totuși să se poată realiza progrese sensibile în direcția stabilității echilibrului dintre monete”¹⁵⁹. Deși recunoștea dificultățile cu care s-au confruntat „statele Blocului aur”, care „au fost nevoite să recurgă la reacțiuni frecvente cu ajutorul taxei scontului, pentru a menține stabilitatea monetară și a îndigui eșirile de aur”¹⁶⁰, ceea ce s-a tradus într-o creștere a dobânzilor, conducerea Băncii Naționale a României din acești ani considera că „cel mai bun sprijin al unei monete”, „una dintre principalele pârghii de susținere”, consta „într-o acoperire metalică solidă, care să permită convertibilitatea ilimitată și necondiționată a monetei, atunci când revenirea la aplicarea riguroasă a etalonului aur va fi posibilă”¹⁶¹.

Astfel, intervalul 1935-1938 este ilustrativ pentru consecvența manifestată de conducerea Băncii Naționale a României pentru întărirea acoperirii metalice a monedei naționale. Pentru atingerea acestui scop, guvernele din acești ani au promovat, inclusiv

¹⁵⁵ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 19 februarie 1939 (Raportul anual al BNR din februarie 1939)*, București, Imprimeria BNR, 1939, p. 4.

¹⁵⁶ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 21 februarie 1937 (Raportul anual al BNR din februarie 1937)*, București, Imprimeria BNR, 1937, p. 5.

¹⁵⁷ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 20 februarie 1938 (Raportul anual al BNR din februarie 1938)*, București, Imprimeria BNR, 1938, p. 5.

¹⁵⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1939*, p. 4.

¹⁵⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1938*, p. 4.

¹⁶⁰ În 1935 s-a manifestat un nou exod al aurului către Statele Unite (*Raportul anual al BNR din februarie 1936*, p. 3).

¹⁶¹ *Ibidem*, pp. 3, 4, 7; *Raportul anual al BNR din februarie 1939*, p. 9.

în Parlament, actele normative prin care s-a sprijinit creșterea producției interne de aur și s-au impus restricții în circulația metalelor prețioase. De altfel, rapoartele și bilanțurile anuale ale Băncii Naționale din intervalul 1935-1938 consemnează creșterea continuă a stocului de aur al băncii centrale, precum și faptul că această acumulare s-a datorat stimulării exploatării zăcămintelor de aur din Transilvania, inclusiv a celor sărace, de până la 5 g aur/tona minereu. Aceste măsuri au fost luate pe fondul unei febre a aurului în zonele aurifere ale României interbelice, așa cum ne semnaleză un extras din ziarul *Universul* din 4 aprilie 1935, ajuns în Arhiva BNR:

„Primăria comunei Glod Gilești (Hunedoara) a fost informată de mai mulți bătrâni de acolo că, acum 60 de ani, a existat în localitate o mină de aur. Ei au arătat dealul și chiar locul aproximativ. Zilele acestea, primarul comunei, d. Martin Sârb, a eșit cu mai mulți săteni la locul indicat, începând să sape. După o muncă de două ore, ei au reușit să descopere gura minei, construită din lemn. Despre această descoperire au fost avizate autoritățile.”¹⁶²

Schimbările intervenite în conținutul *Statutelor BNR* în 1935, motivate tocmai de intenția stabilirii cadrului legal pentru sprijinirea de către Banca Națională a producției interne de aur, au inclus și aspecte referitoare la acoperirea metalică a monedei naționale. Astfel, conform art. 28 se menținea procentul de 35 la sută „acoperire în aur sau în devize libelate în monede convertibile”, dar în art. 96 nu erau trecute la angajamente avansurile temporare, în sumă totală de 2 miliarde lei, pe care BNR le acorda Trezoreriei la începutul fiecărui an, cu condiția rambursării acestora în cel de-al doilea semestru. De asemenea, art. 29 introducea posibilitatea ca devizele aur din stocul de acoperire și aurul să lipsească din acoperirea acelei părți „din circulația fiduciară și a celorlalte angajamente la vedere, cari după ce se va fi scăzut restul neamortizat al avansurilor către Stat și al soldului avansurilor temporare, prevăzute la art. 34 /.../ va trebui să fie garantată în întregime prin devizele nesocotite la stocul metalic, portofoliul de efecte scontate, creanțele gajate pe termen scurt și toate celelalte active realizabile imediat”.¹⁶³

Apelul la aceste artificii de calcul în condițiile menținerii etalonului aur-devize demonstrează și mai mult marea nevoie de aur pentru a împiedica deprecierea monedei naționale. De altfel, deși în analizele oficiale ale vremii se vorbea de stabilitate monetară, specialiștii care s-au aplecat asupra cifrelor și deciziilor acelor ani au apreciat că în timpul Marii Crize Economice și ulterior s-a produs o continuă depreciere a leului, care, împreună cu exodul capitalurilor, au determinat creșterea simțitoare a cererii de aur și deci creșterea prețului aurului pe piața liberă¹⁶⁴, situație în care Guvernul a autorizat Banca Națională a României să introducă primele prin care a fost mărit prețul aurului stabilit prin *Legea monetară* din 1929.

Introducerea acestor prime a fost completată de alte măsuri care au vizat, pe de o parte, sprijinirea din ce în ce mai consistentă a producției interne de aur și, pe de altă parte, instituirea unui control din ce în ce mai riguros al circulației metalelor prețioase.

¹⁶² ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 8/1933, f. 102.

¹⁶³ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 277-278, 257-258.

¹⁶⁴ C.C. Kirilășcu, *Sistemul bănesc*, II, p. 488.

Deși etapa 1935-1938 nu cuprinde decât patru ani din perioada interbelică, aceasta se detașează printr-un număr mare de acte normative care au consacrat o serie de măsuri ce au determinat creșterea producției interne de aur, care, astfel, a depășit 4 tone anual și a ajuns în 1937 la peste 5 tone. Această producție a contribuit la majorarea continuă a stocului de aur al BNR între 1935 și 1938. De aceea, o să trecem mai întâi în revistă măsurile care au definit noul regim al aurului în România, după care o să prezentăm evoluția propriu-zisă a stocului de aur.

3.1. PREȚUL AURULUI

O primă măsură, adoptată chiar în 1935, a fost creșterea prețului de achiziție a aurului, prin introducerea sistemului de prime. Prin *Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 1060/1935¹⁶⁵ s-a stabilit că:

„Banca Națională a României va plăti cu începere dela 11 iunie 1935, pentru fiecare kilogram de aur predat de Oficiul de Afinare al Statului, o primă de lei 30 000”. Astfel, adăugând 30 000 lei la 111 111,11 lei, prețul unui kg de aur cumpărat de la producători a ajuns la 141 111,11 lei, ceea ce, potrivit lui C.C. Kirițescu, „a constituit încă o recunoaștere a deprecierei leului”¹⁶⁶. Conform *Raportului anual al BNR din februarie 1936* această măsură era însă menită „a stimula producțiunea de aur și a îngădui exploatarea rentabilă și a minereurilor mai sărace”¹⁶⁷.

În anul următor, prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 1228/1936¹⁶⁸ s-a decis mărirea acestei prime:

„Banca Națională a României va plăti cu începere dela 1 iunie 1936, pentru fiecare kilogram de aur fin predat de Oficiul de Afinare al Statului, o primă de 38%, socotită la prețul fixat prin legea de stabilizare, de 111 111,11 lei”.

Astfel, prima de 30 000 lei a fost majorată la 42 222,22 lei, ceea ce însemna punerea de acord a primei plătite producătorilor de aur cu prima valutară achitată exportatorilor¹⁶⁹, prețul de cumpărare al unui kg de aur fin ajungând la 153 333,33 lei.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Prima oferită de BNR pentru aurul și argintul predat de Oficiul de Afinare al Statului, în *Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 1060 din 18 iunie 1935, în *Monitorul Oficial*, nr. 139, vineri, 21 iunie 1935, partea I-a, p. 4470 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 1-2); cf. și *Raportul anual al BNR din februarie 1936*, p. 17.

¹⁶⁶ În opinia lui C.C. Kirițescu, introducerea primelor de export a reprezentat primul pas al devalorizării leului (C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, pp. 488, 486).

¹⁶⁷ *Raportul anual al BNR din februarie 1936*, p. 7.

¹⁶⁸ Prima pentru fiecare kg de aur fin, în *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 1228/1936, în *Monitorul Oficial*, nr. 147, sâmbătă, 27 iunie 1936, partea I-a, p. 5542 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 3-4).

¹⁶⁹ Începând cu 1935, pentru devizele cedate BNR, exportatorii primeau prețul oficial al acestora, la care se adăuga prima valutară de 38 la sută (C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 487).

¹⁷⁰ *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, p. 7; C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 488.

Prin instituirea acestei prime „s-a creat o stare curioasă”, în opinia lui Florin Oromolu, ca urmare a diferenței dintre prețul de cumpărare a aurului și cel de înregistrare în contabilitatea Băncii. Această stare s-a menținut până la 6 noiembrie 1936, când, prin decretul de reevaluare a stocului metalic, s-a decis ca tot aurul aflat drept acoperire a emisiunii, cât și aurul ce avea să se cumpere în viitor să se socotească la noua sa valoare.¹⁷¹ În raportul prezentat Consiliului de Miniștri, ministrul de Finanțe, Mircea Cancicov, detalia contextul și aspectele tehnice ale acestei operațiuni, subliniind că, în pofida ameliorării situației economice, care a inclus și o evoluție favorabilă a balanței de plăți, ceea ce a condus la „majorarea stocului de devize”, Banca Națională a României nu a putut utiliza devizele „în mod liber, fie pentru cumpărare de aur, fie pentru a servi drept acoperire statutară”, din cauza acordurilor de *clearing*, care impuneau blocarea lor în conturile aferente. În plus, în urma introducerii primei și în cazul aurului, Banca Națională a României se afla în

„fața unei anomalii, care, în același timp, constituie pentru ea o nouă îngreunare”, câtă vreme „nu a fost autorizată până în prezent să contabilizeze stocul său de aur la prețul lui actual de cumpărare, aurul pe care ea îl deține sau achiziționează a rămas contabilizat la prețul de lei 111 111, ceea ce are ca efect o îngădire suplimentară și nejustificată a posibilităților ei de acțiune”. De aceea, „pentru a pune capăt acestei situațiuni anormale, din care rezultă o diferențiere între prețul aurului ce se cumpără și prețul lui de contabilizare, diferențiere care ar fi trebuit remediată dela început, propunem a se autoriza Banca Națională să evalueze aurul de care dispune la prețul de lei 153 333 de fiecare kg de aur fin”.

Mircea Cancicov explica de ce „plus valuta rezultată /.../ revine în mod automat statului, atât în baza faptului că această sporire rezultă dintr-o măsură luată de Stat, cât și în baza uzului consacrat în toate țările, inclusiv România, care au realizat asemenea operațiuni”, și concluziona că „prin adoptarea măsurilor propuse de noi, care în fond constituiesc o normalizare a unei situațiuni existente, poziția tehnică a institutului nostru de emisiune și implicit a monedei noastre se întărește nu numai prin urcarea stocului nostru de acoperire cu circa 4 250 milioane lei, ceea ce va majora simțitor procentul de acoperire aur și, prin aceasta, mijloacele de acțiune ale Băncii Naționale a României, dar și prin rambursarea către Banca Națională /.../ a aproximativ 2 945 milioane lei”.¹⁷²

Prin urmare, formulate mai întâi în *Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 2376/6 noiembrie 1936, prevederile reevaluării stocului de aur au fost reluate în *Decretul regal* nr. 2504/6 noiembrie 1936, cele mai importante fiind:

- „Banca Națională a României va evalua și contabiliza aurul în bare și monede din activul său și cel ce va dobândi în viitor, la prețul /.../ de lei 153 333,33 de fiecare kg aur fin” (art. I).

¹⁷¹ F. Oromolu, *op. cit.*, pp. 517-518; G.V. Stoenescu (coord.), A. Aloman, E. Blejan, B. Costache, *op. cit.*, p. 247.

¹⁷² În *Monitorul Oficial*, nr. 260, sâmbătă, 7 noiembrie 1936, partea I-a, p. 9200 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 6v.)

- „Plus valuta ce va rezulta din reevaluarea acoperirii va fi creditată Tezaurului Public, conform unei convențiuni între Stat și Banca Națională a României, care va stabili modul de utilizare a acestei plus valute” (art. II).
- „Plus valuta netă ce va reveni Statului /.../ nu se va putea utiliza pentru cheltuielile ordinare bugetare, ci numai pentru necesitățile excepționale de înzestrare ale armatei” (art. III)¹⁷³.

Astfel, decretul a armonizat „diferitele situațiuni care se creaseră prin măsurile de ordin monetar luate anterior, legalizând o devalorizare monetară de 38 la sută față de cea făcută prin legea din 7 februarie 1929. Grație acestui procedeu – arăta Florin Oromolu – Banca de emisiune este pusă în măsură să-și mărească emisiunea venind în mod mai eficace pe piață, iar Statul poate să-și lichideze angajamentele la această bancă”¹⁷⁴. Stocul de aur al BNR a crescut cu 38 la sută, de la 11 202 198 000 lei, cât era la 6 noiembrie 1936, la 15 459 070 000 lei la 14 noiembrie 1936¹⁷⁵. Potrivit *Convențiunei*, semnată tot la 6 noiembrie 1936, de Mircea Cancicov, ministru de Finanțe și reprezentant al Statului român, și Mitiță Constantinescu, guvernator BNR, s-a stabilit ca diferența rezultată din reevaluarea stocului de aur al Băncii să fie considerată „plus-valută”. În valoare de aproximativ 4 257 000 000 lei, aceasta a fost utilizată pentru „rambursarea primelor plătite de BNR la aurul cumpărat” (220 506 179 lei), iar ceea ce a mai rămas după acoperirea unor datorii ale Statului a fost destinată cheltuielilor militare.¹⁷⁶

În literatura de specialitate s-a constatat că reevaluarea stocului de aur a presupus două aspecte: unul de ordin contabil, constând din înregistrarea în bilanțul băncii a rezervei de aur la noul preț majorat, și unul de ordin monetar, reprezentat de plus-valuta rezultată. Astfel, definiția leului din legea din 1929 nu mai corespundea realității, deoarece acesta nu mai avea 10 mg aur 900‰, ci numai 7,2460 mg aur 900‰, fapt pentru care C.C. Kirițescu considera că, prin această reevaluare, leul a suferit o depreciere cu 27,54 la sută, care a fost înscrisă astfel în registrele băncii¹⁷⁷. În același timp, plus-valuta rezultată a oferit Statului noi mijloace bănești pentru apărare¹⁷⁸, dar și pentru achitarea unor credite externe. Reevaluarea stocului de aur a ridicat și procentul de acoperire a biletelor și angajamentelor BNR, de la 33,17 la sută (6 noiembrie 1936) la 43,33 la sută (14 noiembrie 1936) în cazul stocului de aur și de la 35,01 la sută la 44,98 la sută în cazul stocului total.¹⁷⁹ Așa cum se aprecia în *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, „piața internă, cât și cea externă au primit aceste măsuri cu înțelegerea și calmul firesc”.¹⁸⁰

¹⁷³ *Decretul-regal nr. 2 504 privind autorizarea BNR de a evalua și contabiliza aurul în bare și monede la prețul de lei 153 333,33 din 6 noiembrie 1936*, în *Monitorul Oficial*, nr. 260, sâmbătă, 7 noiembrie 1936, partea I-a, pp. 9200-9201, extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 6-5; *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, p. 7.

¹⁷⁴ F. Oromolu, *op. cit.*, pp. 517-518.

¹⁷⁵ *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, p. 49.

¹⁷⁶ *Ibidem*, pp. 28-29.

¹⁷⁷ C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, pp. 488, 490, n. 1.

¹⁷⁸ *Ibidem*, pp. 489-490.

¹⁷⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, p. 49; C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 490.

¹⁸⁰ *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, p. 7.

3.2. SUSȚINEREA PRODUCȚIEI DE AUR

3.2.1. Modificarea Statutelor Băncii Naționale a României

După creșterea prețului aurului fin, sprijinirea din ce în ce mai consistentă a producției interne de aur de către Stat și Banca Națională a României a reprezentat a doua condiție care a favorizat creșterea stocului de aur al BNR în intervalul 1935-1938. Implicarea Băncii Naționale a României în finanțarea producției interne de aur a presupus mai întâi modificarea Statutelor sale, deoarece art. 20 din Statutele BNR adoptate în 1929 interziceau Băncii de emisiune astfel de operațiuni:

„Este formal interzis Băncii de a face alte operațiuni decât cele specificate la art. 20. /.../ ea (BNR – n.n.) nu poate să participe nici direct, nici indirect la nicio întreprindere industrială sau comercială, cu excepția acelorora ce au ca obiect fabricarea biletelor de bancă, nici să facă niciun fel de comerț în afară de acela al materiilor de aur și argint. Ea este totuși autorizată să-și mențină participarea actuală la capitalul Societății Naționale de Credit Industrial, atâta vreme cât va socoti că e indispensabilă.”¹⁸¹

Justificarea schimbării Statutelor BNR a fost formulată în termeni identici atât cu prilejul Adunării generale extraordinare a acționarilor BNR din 17 februarie 1935¹⁸², cât și în *Expunerea de motive la legea pentru modificarea Statutelor Băncii Naționale a României*, din 13 aprilie 1935, având în vedere că Statutele nu puteau fi modificate decât în Parlament, după exprimarea acordului acționarilor. Semnată de ministrul de Finanțe Victor Antonescu, *Expunerea de motive* arăta că:

„O atențiune deosebită s-a acordat problemei minelor de aur, a căror exploatare, făcându-se încă cu mijloace rudimentare din cauza lipsei de capitaluri necesare achiziționării instalațiilor moderne, nu dă randamentul dorit. În acest scop, prin art. 95 de la dispozițiunile tranzitorii, s-a dat posibilitate Institutului nostru de emisiune să lărgescă cadrul operațiunilor sale, prevăzute la art. 20, putând, timp de 7 ani și până la concurența unei sume egale cu 2% din totalul emisiunii sale, să acorde exploatațiunilor de aur avansuri pe garanții reale, în condițiuni și pe termene ce se vor stabili printr-un regulament special privitor la acest gen de operațiuni. De altfel, intervenția în această direcțiune a Băncii Naționale nu este nouă, pentru că ea a încurajat neconținut până acum industria auriferă. Sperăm că, de pe urma acestei măsuri, banca va înregistra un spor simțitor al acoperirii sale metalice și economia țării nu va putea decât să tragă foloase.”¹⁸³

¹⁸¹ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 218.

¹⁸² Banca Națională a României, *Raportul Consiliului general către Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 17 februarie 1935*, București, Atelierele „Curierul judiciar” SA, str. Artei nr. 5, București, p. 4.

¹⁸³ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 247.

După aprobarea Parlamentului și publicarea în *Monitorul Oficial* din 5 iunie 1935, *Statutele BNR* au stabilit operațiunile legale, prin care Banca Națională putea să sprijine financiar modernizarea exploatărilor de aur din Transilvania și creșterea producției, respectiv:

- Admiterea la scont, prin amendarea articolului 20, prin care a fost mărită la 30 la sută din portofoliul de scont al BNR suma din care se puteau da „avansuri simple sau în cont curent pe depozit de titluri publice naționale, scrisuri funciare sau alte obligațiuni garantate de Stat sau emise de către stabilimente și instituțiuni supuse controlului Statului, în limitele și condițiunile ce vor fi fixate în mod periodic de Consiliul de administrație al băncii”¹⁸⁴
- Acordarea de avansuri exploatărilor aurifere, prin introducerea articolului 95 în capitolul *Dispozițiuni tranzitorii*:

„Banca Națională va putea, pentru un quantum ce nu va depăși 2% din totalul emisiunii sale și timp de șapte ani dela promulgarea prezentelor statute, în afară de operațiunile prevăzute la art. 20, să acorde avansuri exploatațiunilor de aur. Aceste avansuri se vor acorda prin scont de efecte cu o singură semnătură și cu garanții reale (subl. sn.), în condițiuni și pe termene ce se vor stabili printr-un regulament interior, referitor la acest gen de operațiuni”¹⁸⁵

În mod obișnuit, efectele comerciale prezentate la scont aveau trei semnături, iar pentru cele industriale se acceptau, de regulă, doar două semnături, cea de-a treia fiind suplinită prin garanția altor valori. În cazul de față, garanția reprezentată de producția de aur era una reală, care permitea în mod excepțional acceptarea efectelor doar cu o singură semnătură.

3.2.2. Serviciul aur din Banca Națională a României

Noile atribuții primite prin lege de Banca Națională a României au determinat reorganizarea Serviciului aur, înființat în anul 1933, așa cum am arătat mai sus, precum și introducerea unui capitol nou în conținutul rapoartelor anuale ale Consiliului de administrație al BNR. Acest capitol a fost intitulat *Cumpărarea și controlul metalelor prețioase și s-a regăsit pentru prima dată în Raportul anual al BNR din februarie 1936*. Astfel, pentru anul 1935, autorii raportului au menționat că:

„Serviciul Aurului, cuprinzând administrațiunea centrală și cele patru oficii de schimb BNR din regiunile aurifere din țară: Baia Mare, Abrud, Zlatna și Brad și-a desfășurat activitatea în anul 1935 atât prin operațiuni de preschimbarea metalelor prețioase provenite de la exploatarea statului și

¹⁸⁴ În *Monitorul Oficial*, nr. 127, 5 iunie 1935, cf. G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 249-279; *Raportul Consiliului general către Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 17 februarie 1935*, p. 9.

¹⁸⁵ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 278.

de la cele particulare, cât și cercetând posibilitățile de sporire a producției naționale de aur și argint. Oficiile de schimb BNR, funcționând chiar în centrele cele mai importante din ținuturile aurifere, dau, pe de o parte, posibilitatea ca exploatarea de aur atât societățile, cât și micii producători, să-și valorifice cu ușurință metalele prețioase rezultate din producție, iar, pe de altă parte, prin mijlocul oficiilor se stabilește un contact direct între Bancă și locul de producție. În acest mod, Banca este în măsură de a cunoaște mai bine greutățile reale întâmpinate de producători, astfel încât prin sprijinul ei să contribuie la prosperarea exploatărilor, iar supravegherea producției să poată fi cât mai eficace.”¹⁸⁶

Complexitatea și multitudinea atribuțiilor ce cădeau în seama Serviciului aur au făcut „să se lucreze de multe ori până la 12 și 14 ore pe zi”, iar, din 1936, s-au înființat patru secții: Tehnică și administrativă, Corespondență, Contabilitate, Arhivă și registratură.¹⁸⁷ Pentru anul 1937, Consiliul de administrație al BNR a apreciat că:

„în cadrul activității de cumpărare a metalelor prețioase și de control al circulației acestor metale, Serviciul Aurului BNR a controlat exporturile de minereuri, spre a împiedica o eventuală evaziune frauduloasă de metale prețioase sub această formă. Prin legătura strânsă ce o au cu micii producători de aur, oficiile băncii au arătat defectele legiurilor fiscale, cari priveau impunerea acestor mici producători, ceea ce a prejudiciat atât interesele acestora, cât și interesele statului. Pe baza propunerilor făcute de oficiile băncii, sistemul de impunere directă a micilor proprietari a fost revizuit pe baze corespunzătoare situației lor reale, fixându-se acest impozit de 2% din valoarea brută a metalelor prețioase preschimbate. Perceperea acestor impozite se va face de către oficiile băncii odată cu preschimbarea metalelor prețioase, ceea ce constituie o garanție a încasării lor de către fisc și o ușurare simțitoare pentru micii producători. Totodată trebuie menționat faptul că pe baza studiilor făcute de organele Serviciului aurului BNR, de comun acord cu reprezentanții RIMMA s-a ajuns la stabilirea unui program de lichidare a stocului de aur /.../ plătit cu anticipație de Bancă din preschimbările făcute la Uzinele Statului, ceea ce va contribui la o sporire simțitoare a intrărilor de aur și argint în cursul anului 1938 în tezaurul Băncii Naționale.”¹⁸⁸

Impozitul de 2 la sută a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1938 ca urmare a modificării articolului 30 din *Legea pentru unificarea și simplificarea măsurilor financiare excepționale* din 1 aprilie 1937. Prin acest amendament „micile asociațiuni miniere de aur și argint pe cuxe”¹⁸⁹, precum și micii producători, persoane fizice, care preschimbă până la 12 kg aur fin anual „nu vor mai fi supuși impozitului comercial, prin impunere

¹⁸⁶ Raportul anual al BNR din februarie 1936, p. 17.

¹⁸⁷ ABNR, fond Aur, dosar nr. 1/1929, f. 293.

¹⁸⁸ Raportul anual al BNR din februarie 1938, p. 19.

¹⁸⁹ Cuxele reprezentau acțiunile pe baza cărora se organizau micile asociații miniere. O astfel de asociație primea în concesiune de la Stat un perimetru aurifer și putea avea între 19 și 128 de cuxe, o cuxă având o sută de subdiviziuni. Astfel, un proprietar putea deține de la o fracțiune dintr-o cuxă până la totalitatea cuxelor unei asociații.

anuală”, dar aveau de plătit „prin reținere directă, un impozit elementar de lei 0,70%, supracotă de 0,30% și 1% pentru adiționale și drumuri, care se vor calcula asupra valorii brute a aurului și argintului prezentat la preschimbare”, urmând ca „reținerea și vărsarea impozitelor” să se efectueze „de către Banca Națională a României, prin oficiile aurului”.¹⁹⁰

Anul 1938 a însemnat și instalarea laboratorului din București al Serviciului aur. La 5 octombrie 1938, George Cesianu și Victor Bădulescu anunțau că acest laborator se afla pe strada Regele Alexandru nr. 40 și „în viitor, toate analizele de minereuri, care înainte erau făcute la Abrud, vor fi făcute la București”. La scurtă vreme, tot sub semnătura celor doi, se transmitea serviciilor din BNR că „în urma înființării la București a unui laborator BNR pentru analize de metale prețioase, penițele de aur uzate de la tocurile automate acordate de Bancă dlor funcționari vor fi înaintate semestrial Serviciului aurului BNR”, ca și „penițele de la tocurile personale ale dlor funcționari, dacă au fost uzate în timpul și pentru interesul serviciului, iar înlocuirea lor se face pe cheltuiala Băncii”.¹⁹¹

*Raportul anual al BNR din februarie 1939*¹⁹² enumera factorii care au contribuit la creșterea stocului de aur al BNR în anul 1938 și sublinia rolul îndeplinit atât de Serviciul aur, cât și de oficiile aurului, care fiind „situat în centrele principale de producție a metalelor prețioase”, au urmărit „de aproape mersul producției de aur, prin contactul zilnic cu producătorii, contribuind într-o măsură largă la luarea măsurilor de susținere a producției de aur.”

3.2.3. Prime pentru producătorii de aur

Așa cum am arătat deja, creșterea prețului oficial al aurului a fost considerată o primă măsură de stimulare a producției de aur. În același timp, Guvernul a hotărât intervenția directă a Statului pentru sprijinirea producătorilor de aur. Prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 1229 din 26 iunie 1936¹⁹³, s-a stabilit a se plăti de către Stat „tuturor producătorilor”¹⁹⁴, pentru aurul cumpărat în condițiunile *Jurnalului Consiliului de Miniștri* nr. 1060 din 18 iunie 1935, următoarele prime: 13 000 lei/kg pentru aurul produs în amalgam; 17 500/kg pentru aurul produs prin concentrare sau prin alte metode decât amalgamarea.”

Prin același act normativ s-a dispus plata primelor de producție stimulative, în funcție de sporul de producție obținut față de anul 1935, după cum urmează:

¹⁹⁰ *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 20, miercuri, 26 ianuarie 1938, pp. 589-590, extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 126, 127-127v.

¹⁹¹ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 26/1920, f. 192; fond *Aur*, dosar nr. 1/1938, f. 7.

¹⁹² *Raportul anual al BNR din februarie 1939*, p. 20.

¹⁹³ *Prime pentru producătorii de aur*, prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 1229 din 26 iunie 1936, în *Monitorul Oficial*, nr. 127, sâmbătă, 27 iunie 1936, partea I-a, p. 5542 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 3).

¹⁹⁴ De fapt, prin art. IV, se prevedea că: „Producătorii care nu-și vor majora producția cu minimum 10% peste cantitatea produsă în 1935 nu vor beneficia de primele prevăzute la art. 1 și 2”.

Cuantumul creșterii producției de aur	Prima acordată (lei/kg)
creștere cu minimum 10%	2 500
creștere între 10 și 20%	3 500
creștere între 20 și 30%	6 000
creștere de peste 30%	10 000
creștere cu peste 50%, cu condiția ca jumătate din surplus să fie obținut din minereuri de slabă calitate, adică cu un conținut de maximum 5 grame aur/tona minereu	15 000
„producătorii care nu-și vor majora producția cu minimum 10% peste cantitatea produsă în 1935”	0

Prin aceeași decizie a Guvernului condus de prim-ministrul Gheorghe Tătărescu, s-a precizat că Statul român va interveni și în etapa de prelucrare a minereurilor aurifere, plătind 35 la sută din taxele de prelucrare, dar nu mai mult de 7 500 lei/kg de aur, „pentru aurul ce se va extrage din concentrate, /.../, direct Topitoarelor, atunci când taxele de topire ar depăși 15 000 lei/kg de aur fin, urmând ca producătorului să i se socotească taxele corespunzătoare regulamentului de preschimbare, aprobat de Ministerul Industriei și Comerțului, prin Decizia nr. 24481 din 5 mai 1933, micșorate cu 35%. Același regim ca și producătorilor particulari se va aplica și concentratelor Statului, prelucrate în Topitoarele proprii. Concentratele cu un conținut mai mic de 40 gr/tonă, aduse la Topitoare pentru prelucrare, nu vor beneficia de această reducere”.

Prin articolul V se stabilea însă că, cedând dreptul său de preemțiune pentru cumpărarea aurului Băncii Naționale a României, Statul încredința acesteia și plata primelor de stimulare a producției de aur:

Art. V: „Domnul ministru al industriei și comerțului este autorizat a semna pentru și în numele Statului convențiunea cu Banca Națională a României privitor la cedarea dreptului de preemțiune pentru cumpărarea aurului și argintului prevăzut în art. 81 din legea minelor¹⁹⁵ și în care caz Banca Națională a României va plăti toate primele specificate la art. 1, 2 și 3 ale prezentului jurnal, precum și primele prevăzute în *Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 1228 din 26 iunie 1936.”

Acest sistem de prime a prezentat unele neajunsuri, fiind prea complicat din anumite puncte de vedere sau prea simplu raportat la realitatea exploatării zăcămintelor de aur, fapt pentru care, prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 2375 din 6 noiembrie 1936¹⁹⁶, au fost introduse câteva modificări:

- Primele între 2 500 și 15 000 lei erau acordate în funcție de producția medie de aur realizată nu numai în 1935, ci și în anii 1933 și 1934.
- Minereurile cu un conținut maxim de 5 grame urmau „să facă obiectul unei exploatări separate”.

¹⁹⁵ Vezi p. 15.

¹⁹⁶ *Monitorul Oficial*, nr. 261, luni, 9 noiembrie 1936, partea I-a, p. 9223 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 11, 9).

- „Calculul sporului de producție se va face la finele fiecărui semestru, ca o decontare și plată provizorie, urmând ca (!) calculul definitiv și, deci, plata definitivă a primei ce i se cuvine fiecărui producător să fie făcută la finele fiecărui an”.

De asemenea, subvenția de 35 la sută prevăzută pentru cheltuielile de topire a concentratelor de aur a constituit, la începutul anului 1937, subiect al discuțiilor dintre administratorul-delegat al BNR, George Cesianu, care a preluat coordonarea problemei aurului după moartea lui C. Mimy în 1935, și ing. Ion Lăzărescu, directorul minelor Statului de la Baia Mare. Ca urmare a acestor discuții, ministrul Valer Pop a solicitat Băncii Naționale ca această subvenție să fie echivalată cu „7 lei de fiecare gram de aur fin aflat în concentratele aurifere cu un conținut de minimum 30 gr/tona de aur și maximum 500 gr/tona aur aduse spre prelucrare la topitoare” sau rezultate din instalațiile de cianurare, și să se plătească direct producătorilor. Exprimându-și acordul pentru această interpretare, reprezentanții BNR (administratorul G. Cesianu și inginerul E. Bădescu) arătau că producătorul poate alege din intervalul 1933-1935 anul față de care se va calcula sporul de producție, iar producătorilor noi și micilor producători li se va acorda prima corespunzătoare unui spor de 10 la sută.¹⁹⁷

Anul 1937, prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 3469 din 11 noiembrie 1937, a adus „o nouă primă suplimentară” pentru producătorii de aur, în valoare de „5 000 lei de kg de aur fin, la oricare categorie de aur, menționată la art. I al *Jurnalului* din 26 iunie 1936. Aceste prime se vor plăti pentru producția vândută Băncii Naționale a României, începând de la 1 noiembrie 1937, în același mod și din aceleași fonduri ca și primele actuale”.¹⁹⁸ Adăugând cei 5 000 de lei la cele două prime introduse prin art. I al *Jurnal al Consiliului de Miniștri* din iunie 1936, rezultă că noile prime achitate de Banca Națională a României producătorilor de aur erau: 18 000 lei/kg pentru aurul produs în amalgam și 22 500 lei/kg pentru aurul produs prin concentrare sau prin alte metode decât amalgamarea.

Lămuriri asupra modului în care se făceau plățile sunt date prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 842 din 2 mai 1938, care

„autoriză Banca Națională a României să avanseze /.../ pentru și în numele Statului primele economice pentru încurajarea producției de aur /.../.
Cu primele economice plătite sau ce se vor plăti pe baza dispozițiilor de mai sus, Banca Națională a României va debita un cont special al Statului până la acoperirea acestui debit”.¹⁹⁹

Așadar, Banca Națională plătea aceste prime în numele Statului român, astfel încât valoarea acestora devenea datorie a Statului la banca centrală, care efectua și operațiunile de contabilitate.

¹⁹⁷ *Ibidem*, f. 7, 8, 10.

¹⁹⁸ Plătirea producătorilor pentru aurul cumpărat, prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 3469 din 11 noiembrie 1937, în *Monitorul Oficial*, anul CV, nr. 267, joi, 18 noiembrie 1937, partea I-a, pp. 9887-8988 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 13, 12-12v).

¹⁹⁹ *Avansare de prime*, prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 842 din 2 mai 1938, în *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 100, marți, 3 mai 1938, partea I-a, p. 2170 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 21, 20).

A urmat încheierea *Convențiunii* din 11 iunie 1938 dintre Statul Român, prin Ministerul Economiei Naționale, și Banca Națională a României.²⁰⁰ Devenit între timp și membru al celui de-al doilea guvern condus de Patriarhul Miron Cristea, guvernatorul Mitiță Constantinescu a semnat această convenție din partea Ministerului Economiei Naționale, în timp ce Banca Națională a României a fost reprezentată de administratorul George Cesianu și Gr. Eduard Ghica, subșef la Serviciul contencios. Prin această convenție se stabilea că primele economice deja achitate pentru aur în numele Statului de Banca Națională a României, ca și cele care urmau să fie plătite, „vor fi contabilizate de Banca Națională prin debitul Statului într-un cont special până la acoperirea acestui debit de către Stat”. Așa cum o să vedem mai departe, această datorie a Statului la Banca Națională avea să fie acoperită din reevaluarea stocului de aur. Dincolo de faptul că, probabil, artizanul acestui aranjament a fost Mitiță Constantinescu, *Convenția* din 11 iunie 1938 justifică implicarea totală a băncii centrale în susținerea producției de aur prin faptul că „Statul român cedează Băncii Naționale a României, pe toată durata privilegiului său de emisiune, exercițiul dreptului de preemțiune asupra cumpărării metalelor prețioase, aurul, argintul și platina”.

În plus, la sfârșitul anului 1938, prin *Jurnal al Consiliului de Miniștri*²⁰¹, s-a realizat o anumită unificare a primelor acordate anterior pentru creșterea producției de aur, dar au fost introduse și prime noi pentru stimularea exploatarei zăcămintelor sărace. Astfel, primele acordate erau următoarele:

- Prime pentru încurajarea producției de aur, care se adăugau prețului oficial de 153 333,33 lei/kg și care se plăteau odată cu predarea aurului, dar urmau să fie calculate retroactiv, începând cu 1 iulie 1938:

Micii producători (<12 kg aur fin/an)	_____	66 666,67 lei/kg aur fin
Ceialți producători	_____	46 666,67 lei/kg aur fin

- O primă pentru încurajarea sporirii producției de aur, în valoare de 400 lei/kg, pentru cantitatea totală predată într-un an, pentru fiecare procent din sporul cuprins între 5 la sută și 50 la sută față de media producției anilor 1933-1934-1935. Această primă se acorda în anul următor, dar se putea plăti un avans de 50 la sută, pe baza unei situații provizorii a producției de aur în primele șase luni ale anului.
- Prime pentru încurajarea prelucrării minereurilor sărace:

Cu cel mult 6 gr aur fin/tona de minereu	_____	10 000 lei/kg aur fin
Cu cel mult 5 gr aur fin/tona de minereu	_____	15 000 lei/kg aur fin
Cu cel mult 4 gr aur fin/tona de minereu	_____	20 000 lei/kg aur fin

²⁰⁰ *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 134, miercuri, 15 iunie 1938, pp. 6206-6207 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 23v-22).

²⁰¹ *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 3164 din 10 decembrie 1938, în *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 290, marți, 13 decembrie 1938, pp. 5908-5909, cu rectificarea din *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 296, marți, 20 decembrie 1938, p. 6057 (extrase în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 25-29).

- Pentru aurul produs prin cianurare sau din concentrate, se acorda tuturor producătorilor 20 000 lei/kg aur.
- Pentru producătorii noi, adică pentru cei care au început producția după 1 ianuarie 1938, la prețul oficial, se adăugau următoarele prime: cea de încurajare a producției, cea de investițiune, în valoare de 15 000 lei/kg aur fin, și cea de prelucrare a minereurilor sărace, dacă era cazul. Suma totală se plătea la predarea aurului către BNR.

Prin același act normativ, Statul a instituit o taxă de 5 la sută din valoarea totală a aurului și a argintului predat Băncii Naționale²⁰², pentru crearea unui fond de explorări și prospecțiuni. Acest fond existase și în anii '20, la Ministerul Economiei Naționale, dar fusese desființat. Probabil, între timp, se demonstrase necesitatea reînființării acestuia, dar pentru finanțarea lui s-a instituit această taxă, numită „subvenție”. Denumirea de „subvenție” se justifică în parte prin aceea că jumătate din suma destinată Fondului de explorări era achitată din fondurile ce serveau la plata primelor pentru aur, deci în contul datoriei Statului la BNR, dar în aceeași măsură nu se justifica, pentru că cealaltă jumătate urma să fie reținută de BNR din prețul convenit producătorilor. Scopul acestei „subvenții” era acela de a stimula descoperirea zăcămintelor de metale prețioase, astfel încât, jumătate era vărsată la Banca Întreprinderilor Aurifere și Miniere (BIAM), „pentru constituirea unui fond de credite de prospecțiuni și explorări”, iar cealaltă jumătate la Fondul special de prospecțiuni și explorări, administrat de Ministerul Economiei Naționale, dar al cărui cont special se afla tot la BNR.

Și de această dată Banca Națională a României era „autorizată să plătească primele prevăzute în jurnal, în contul Statului”, care se angaja să le ramburseze, „potrivit convenției pentru exercitarea dreptului de preemțiune privitor la cumpărările de aur încheiate, la 11 iunie 1938, între Stat și Banca Națională a României”.

Din analiza acestor măsuri, rezultă că, pe lângă modernizarea instalațiilor industriei aurifere, se mai aveau în vedere direcții noi în stimularea producției interne de aur, respectiv susținerea micilor producători și valorificarea minereurilor cu un conținut redus de aur, dar și o anumită conduită civică și profesională a funcționarilor BNR.

3.2.4. De la Institutul Național de Credit Aurifer și Metalifer (INCAM) la Banca Întreprinderilor Miniere și Aurifere (BIAM)

Creșterea producției de aur a fost stimulată și prin înființarea Institutului Național de Credit Aurifer și Metalifer (INCAM). Deși argumenta necesitatea înființării unor institute naționale de credit, Consiliul de administrație al BNR nu considera, în februarie 1937, că un astfel de institut ar fi necesar și în domeniul exploatării aurului:

²⁰² Micii producători erau exceptați de la această reținere.

„pentru atingerea obiectivului privitor la complectarea(!) organismului nostru bancar cu instituțiile necesare factorilor economici și sociali menționați: agricultura, meșteșugurile și mica industrie, funcționarii și exploatarea miniere, am propus Guvernului crearea următoarelor institute: Institutul Național de Credit Agricol, Institutul Național de Credit Meșteșugăresc și Institutul Național de Credit Funcționăresc”. În ceea ce privește „desvoltarea producției aurului și metalelor de mare necesitate”, punctul de vedere al conducerii Băncii Naționale a fost diferit, mai precis „nu s-a crezut indispensabil să se procedeze în același fel ca pentru ceilalți factori amintiți mai sus, deoarece pentru finanțarea ei, concursul inițiativei particulare va fi mai ușor de realizat”²⁰³.

Un an mai târziu, însă, Consiliul de administrație al BNR își schimbă punctul de vedere și comunica acționarilor sumele subscribe pentru ca acest institut să-și înceapă activitatea.²⁰⁴ Pentru ca Banca Națională a României să se implice în crearea INCAM, era însă nevoie de modificarea *Statutelor* acesteia, care permiteau, așa cum am arătat mai sus, în mod excepțional, participarea BNR doar la constituirea Creditului Național Industrial. Supunând propunerea de modificare a *Statutelor* aprobării Adunării generale extraordinare a acționarilor din 21 februarie 1937, Consiliul de administrație al BNR argumenta astfel:

„Modificarea propusă /.../ face cu puțință participarea Băncii Naționale la constituirea unor institute naționale de credit /.../ pentru exploatarea metalifere și în special aurifere /.../. Din cauza greiei și îndelungatei crize de care a suferit, împreună cu celelalte economii, și economia românească, această participare este mai motivată ca oricând. /.../ față de evidenta pasivitate a disponibilităților economiei private, opera de reînviere a creditului este o condiție esențială pentru propășirea vieții economice românești. Această operă, credem, însă, că nu va putea fi promovată, fără un îndemn și o acțiune directă și din partea noastră. /.../ astăzi, după sguirile crizei, considerentele pentru o participare a Institutului D-voastră la acțiunea de redresare a creditului sunt mult mai puternice decât cele care au motivat participarea Băncii Naționale la capitalul Societății Naționale de Credit Industrial. Pe de altă parte, categoriile sociale și economice cari vor profita de efectele salutare ale acțiunii întreprinse de Institutul D-voastră au o valoare națională și economică cel puțin tot atât de însemnată ca și aceia a industriei. Iată de ce am socotit că nu putem șovăi în fața acestui imperativ național. Având în vedere, însă, că această acțiune a Băncii Naționale trebuie să rămână în cadrul principiilor fundamentale ale unui institut de emisiune și pentru a evita orice influență a ei asupra monetei, prețurilor etc., am socotit necesar a încadra și limita această acțiune în condițiuni de natură a înlătura orice consecințe nefavorabile”²⁰⁵.

²⁰³ Raportul anual al BNR din februarie 1937, pp. 9-10.

²⁰⁴ Raportul anual al BNR din februarie 1938, p. 10.

²⁰⁵ Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 21 februarie 1937, pp. 2-3; G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 285-288.

Acționarii au aprobat în unanimitate propunerea de a completa *Statutele BNR* cu un articol nou, ceea ce Parlamentul a confirmat ulterior printr-o lege.²⁰⁶ Prin noul articol, nr. 99, introdus la *Dispozițiuni tranzitorii* se acorda derogarea necesară Băncii Naționale și se stabileau condițiile în care aceasta participa la înființarea mai multor instituții naționale de credit:

„Prin derogare de la art. 22, Banca Națională va putea să participe la capitalul instituțiilor românești de credit agricol, meșteșugăresc, al funcționarilor, pentru intensificarea producției aurului și metalelor sau construire de silozuri în vederea warantărilor, la care însă și Statul va fi participant efectiv. Toate aceste participări nu vor putea depăși laolaltă 10% din cifra ce emisiunea va avea la data intrării în vigoare a dispozițiunii din alineatul precedent și vor putea fi efectuate numai în cel mult doi ani de la aceeași dată de mai sus. În caz de schimbare a împrejurărilor economice de azi, Banca Națională își va putea lichida aceste participări, total sau în parte.”²⁰⁷

La 5 aprilie 1937 *Legea pentru înființarea Institutului Național de Credit Aurifer și Metalifer* era publicată în *Monitorul Oficial*²⁰⁸. La art. 1 se arăta că se autorizează ministerele de Finanțe și al Industriei și Comerțului „să înființeze, cu participarea Băncii Naționale a României și a capitalului privat, o societate anonimă, cu durata nelimitată și cu sediul în București, /.../ având ca scop finanțarea, îndrumarea și intensificarea exploatărilor și industriilor mineritului de metale prețioase și metale asociate din cuprinsul țării”. Capitalul, în valoare de 300 milioane lei, se constituia cu participarea Statului, care contribuia cu o treime, și prin subscripție publică, Banca Națională a României fiind „autorizată a subscrie la capitalul social al acestui Institut” (art. 2 și 3). Potrivit acestei legi, Institutul Național de Credit Aurifer și Metalifer:

- Avea ca scop „de a contribui la intensificarea exploatării minereurilor de metale prețioase și de metale asociate în concordanță cu interesele Statului și ale Economiei Naționale, precum și de a ajuta pe micii exploatare de minereuri de aur băștinași”.
- Acorda „credite pe termen scurt, mijlociu și lung, în vederea intensificării lucrărilor miniere, precum și în vederea construirii de instalațiuni de prelucrarea minereurilor”, conținând metale prețioase.
- Emitea obligațiuni, care se bucurau „de toate avantajele rentelor de Stat” și puteau fi lombardate la BNR, Casa de Depuneri și Consemnațiuni și Cassa de Economii și Cecuri Poștale.
- Intermedia („ușura”), „pe baza unei convențiuni speciale încheiate cu BNR, /.../ prin mijlocirea ei, utilizarea avansurilor prevăzute în art. 95 din Statutele BNR”.

²⁰⁶ *Lege pentru adăugarea unui articol nou (art. 99) la capitolul IX (Dispozițiuni tranzitorii) din Statutele Băncii Naționale a României din 5 iunie 1935*, în *Monitorul Oficial*, nr. 74, 30 martie 1937; cf. G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 289.

²⁰⁷ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 278.

²⁰⁸ *Monitorul Oficial*, luni, 5 aprilie 1937, anul 105, nr. 79, partea I-a, pp. 3533-3542 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 141-143).

La mai puțin de două săptămâni, în ședința din 14 aprilie 1937, Consiliul de administrație al BNR a aprobat subscrierea a *maximum* 150 milioane lei, după care, la 25 iunie 1937, a suplimentat această sumă cu încă 25 milioane lei²⁰⁹. În cele din urmă, potrivit datelor din *Raportul anual al BNR din februarie 1938*, BNR a subscris mai mult de jumătate din capitalul acestui institut (168 500 000 lei), „din care vărsământul de 30% ce ni s-a cerut reprezintă suma de lei 50 550 000”, sumă care „a făcut posibilă începerea efectivă a operațiunilor”²¹⁰. În același timp, din partea BNR au fost delegați ca cenzori I. Drăgănescu și Ovidiu Ionășescu (cenzor supleant).²¹¹

Din împrumutul de 114 milioane lei acordat RIMMA (Regia Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal) de către BNR, în 1933, tranșa în valoare de 40 842 646 lei a fost transferată la INCAM, unde urma să fie achitată în 27 de rate lunare, plus dobânda de 6,5 la sută.²¹²

Modificată de două ori, chiar în 1937 (24 aprilie și 5 iunie), legea INCAM a fost înlocuită, la 6 octombrie 1938, cu o nouă lege, care transforma Institutul Național de Credit Aurifer și Metalifer în Banca Întreprinderilor Aurifere și Miniere (BIAM).²¹³

Potrivit acestei noi legi, scopul Băncii Întreprinderilor Aurifere și Miniere acoperea o sferă mai largă de interes din economia națională:

- „De a finanța, îndruma și desvolta întreprinderile de explorare și exploatare a zăcămintelor de orice substanțe minerale, întreprinderile de prelucrare, transformare, industrializare și comercializare a aceluiași substanțe minerale sau a oricăror produse înrudite, precum și întreprinderile de construcțiuni de utilitate economică în legătură cu cele de mai sus.”
- „De a sprijini în orice mod acțiunea micilor exploatare băștinași de minereuri, de metale prețioase și asociate cu acestea în zăcămint. De asemenea, această instituție va putea face explorări directe și va putea participa la capitalul întreprinderilor având scopurile prevăzute mai sus.”

Capitalul BIAM rămânea cel al INCA, inclusiv proporția participării Băncii Naționale a României, dar sfera de activitate a noii bănci se extindea. Conform acestei legi, la articolul 7 erau prevăzute operațiunile și serviciile pe care BIAM le putea face, respectiv:

- „operațiuni de orice fel cu particularii *asupra aurului și metalelor prețioase*, sub orice formă s-ar prezenta acestea. Banca va putea uza de acest drept numai în condițiunile ce se vor stabili printr-o convențiune încheiată cu Banca Națională a României, convențiune ce va trebui aprobată de Ministerul Economiei Naționale” (subl. ns.).

²⁰⁹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 280/1937, f. 7-7v, 72v.

²¹⁰ *Raportul anual al BNR din februarie 1938*, p. 10.

²¹¹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 280/1937, f. 10v.

²¹² ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 19/1937, f. 419-421.

²¹³ *Lege pentru modificarea și completarea legii pentru înființarea „Institutului Național de Credit Aurifer și Metalifer”, în Monitorul Oficial, partea I-a, nr. 232 din 6 octombrie 1938 (cf. Codul general al României, fondator C. Hamangiu, vol. XXVI Coduri, legi, decrete-legi și regulamente cuprinzând a doua parte din legislațiunea anului 1938, partea a II-a, București, 1939, pp. 1898-1909); C.C. Kirîțescu, Sistemul bănesc, II, pp. 443-444; Mircea Baron, Din istoria mineritului, p. 68.*

- acordarea de „credite în cont curent sau cu termen fix, scurt, mijlociu sau lung în vederea îndeplinirii scopurilor prevăzute în legea de față”.
- acordarea de „credite întreprinderilor de specialitate având capacitate tehnică bine dovedită, pentru a crea în regiunile de mici exploatare băștinași instalațiuni de prelucrare destinate a trata minereurile”.
- organizarea unor depozite de materiale de exploatare necesare acestor mici exploatare, pentru a veni în sprijinul lor, fiind preferați „micii producători asociați în cuxe sau cooperative”.
- înființarea unui serviciu, „care va studia și cerceta /.../ toate problemele tehnice de interes general sau special legate de îndrumarea, organizarea, dezvoltarea și perfecționarea în România a mineritului și industriilor de transformare și prelucrare a substanțelor minerale /.../ putând să organizeze laboratoare de cercetări și analize și să întreprindă prospecțiuni prin studii de teren, geologice sau prin mijloace geofizice”.

Conform *Raportului anual al BNR din februarie 1939*²¹⁴, reformarea INCAM și transformarea lui în Banca Întreprinderilor Aurifere și Miniere „a avut scopul de a lărgi sfera de acțiune, atât din punct de vedere al obiectivului, cât și din punctul de vedere al mijloacelor, astfel încât să poată corespunde mai bine rolului /.../ încredințat în economia românească”. Concret, cu sprijinul BNR, BIAM a asigurat o finanțare ieftină a exploatărilor aurifere, urmând să aibă un rol important și în programul de explorare a zăcămintelor de metale prețioase.

Încă din noiembrie 1938, Consiliul de administrație al BNR a aprobat suplimentarea creditului de scont al BIAM mai întâi, la 18 noiembrie 1938, de la 200 milioane lei la 235 milioane lei, iar o săptămână mai târziu cu încă 46 milioane lei.²¹⁵ Tot în raportul din februarie 1939 „finanțarea ieftină a exploatărilor aurifere prin Banca Întreprinderilor Aurifere și Miniere” era trecută la factorii care au determinat creșterea producției de aur.²¹⁶

Având în vedere aceste aspecte, se poate spune că angajamentul formulat de conducerea BNR la începutul anului 1936, anume că „dezvoltarea producției naționale de aur și de argint va avea din partea noastră cel mai larg sprijin pentru a spori astfel o activitate economică atât de importantă, ridicând-o la nivelul reclamat de precumpănitoarele necesități naționale”²¹⁷ a fost susținută consecvent.

²¹⁴ *Raportul anual al BNR din februarie 1939*, p. 12.

²¹⁵ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 293/1938, f. 167v, 179.

²¹⁶ *Raportul anual al BNR din februarie 1939*, p. 20.

²¹⁷ *Raportul anual al BNR din februarie 1936*, pp. 27-28.

3.3. NOUL REGIM AL AURULUI ȘI CONTROLUL CIRCULAȚIEI METALELOR PREȚIOASE

Noile măsuri de instituire a controlului circulației metalelor prețioase au fost luate încă din anul 1934. Astfel, la 9 august 1934, Ministerul de Finanțe făcea cunoscut că „exporturile de minereuri de orice fel, atât simple (normale), cât și în compensație, nu vor mai fi permise în viitor decât cu aprobarea prealabilă a Băncii Naționale a României”.²¹⁸ Apoi, între 1935 și 1938, au fost luate alte măsuri, prin amendarea unor acte normative sau prin adoptarea unor noi, cele mai importante fiind modificarea legii minelor și adoptarea legii circulației metalelor prețioase.

În intervalul supus analizei în cadrul acestui subcapitol, *Legea minelor* a fost modificată de două ori: mai întâi la 20 aprilie 1935 și apoi în martie 1937.

La 20 aprilie 1935 s-a publicat *Legea pentru modificarea art. 81 din legea minelor*²¹⁹, prin care dreptul de preemțiune al Statului asupra metalelor prețioase era declarat „chiar din momentul extracțiunii minereului”, fapt pentru care „exploatorii de metale prețioase (persoane fizice sau juridice) sunt obligați să predea Statului”, „la prețul mondial, corespunzător fineții metalului prețios”, „tot metalul obținut din exploatare”, „în consecință, exploatorii nu vor putea face nicio operațiune de vânzare, gajare sau depozit asupra metalului sau a minereului decât în caz de refuz al Statului”. Deoarece Statul putea „ceda, prin convenție, Băncii Naționale drepturile sale”, „exploatorii vor fi liberi să valorifice producția lor pe altă cale”, „numai în cazul în care Statul sau Banca Națională ar refuza cumpărarea metalelor prețioase”.

Nerespectarea acestor obligații era considerată „abuz de încredere” și se pedepsea conform art. 330 din *Codul penal*, respectiv cu închisoare de la o lună la un an²²⁰, iar „dobânditorul de metale prețioase” era „presumat de rea credință până la proba contrarie” și „pedepsit pentru complicitate”, recidiva aducându-i pedeapsa ca autor principal. Cei care furau „aurul din mine sau din instalațiunile de prelucrare” erau pedepsiți în același mod, iar cumpărătorii și intermediarii „cu închisoare de la 3 la 6 luni și o amendă egală cu valoarea metalului sustras”, care era oricum confiscat. Modificarea art. 81 din *Legea minelor* a adus ca noutate faptul că infracțiunile la regimul aurului puteau fi constatate nu numai de către organele legale, ci și de organele de control ale BNR, „căreia i s-a delegat acest drept în puterea legii”. De asemenea, erau introduse recompensele pentru denunțatori și constataatori. În plus,

„actele dresate în cauză se vor înainta Băncii Naționale, care le va trimite la instanța de judecată competentă sau Ministerului Public, pentru completarea cercetărilor în vederea deschiderii acțiunii publice. Banca Națională se va putea constitui parte civilă. Judecata se va urma de urgență”.

²¹⁸ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 20/1927, f. 29-28.

²¹⁹ *Monitorul Oficial*, nr. 94, partea I-a, sâmbătă, 20 aprilie 1935, pp. 3037-3038 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 178, 179-179v).

²²⁰ <https://lege5.ro/Gratuit/g42tamju/codul-penal-din-1864>, accesat 30 septembrie 2019; aceste pedepse erau inferioare celor prevăzute în *Legea minelor* din 1924.

A doua modificare a *Legii minelor* a avut loc în martie 1937. Articolele 70 și 71 din capitolul *Obligația de aprovizionare a țării* au reiterat dreptul de preemțiune al statului în cumpărarea metalelor prețioase, au reluat sancțiunile în cazul abaterilor de la lege, reafirmând rolul Băncii Naționale în controlul și urmărirea furtului și a contrabandei cu aur, și au precizat condițiile de amortizare a capitalurilor investite de firmele străine în funcție de dimensiunea producției de aur²²¹.

Astfel, „atât întreprinderile miniere, cât și organizațiile pentru desfacerea produselor miniere /.../ erau obligate ca, în limitele producției, să asigure regulata și normala aprovizionare a țării, neputând-o restrânge sau suspenda fără motive legitime și fără învoirea expresă a Ministerului Industriei și Comerțului”. Art. 71 reafirma și în acest act normativ dreptul Statului „de preemțiune asupra cumpărării metalelor prețioase”, „la prețul mondial, corespunzător fineței metalului prețios”, „chiar din momentul extracțiunii minereului”. Statul putea ceda, prin convenție, Băncii Naționale aceste metale.

În același timp, încălcarea acestor restricții continua să reprezinte „un abuz de încredere” și era pedepsită conform *Codului penal* atât în cazul producătorului („exploatare”), cât și al cumpărătorului, care era „prezumat de rea credință până la proba contrarie” și pedepsit pentru complicitate. De asemenea, erau prevăzute pedepse cu închisoarea, amenzi și confiscarea aurului delict pentru „cei care vor fura aurul din mine sau din instalațiunile de prelucrare”, ca și pentru „cei care vor cumpăra aurul furat sau vor servi de intermediari”²²². Prevederile introduse în 1935 cu privire la rolul organelor de control ale BNR în constatarea infracțiunilor la regimul aurului erau reluate identic și în noua formă a *Legii minelor*, cu mențiunea că „drepturile de control și urmărire, prevăzute de acest articol, se vor exercita de către Banca Națională a României în numele Statului, pe toată durata pentru care Statul îi va fi cedat dreptul său de preemțiune. Judecata se va urma de urgență și cu precădere”²²³.

Având în vedere volumul mare de capital necesar în mineritul aurifer, *Legea minelor* din 1937 permitea în situația investițiilor în „noi întreprinderi sau instalațiuni miniere pentru extracția și prelucrarea aurului, argintului sau platinei” din România posibilitatea amortizării acestora prin însușirea unui procent anual din producția de aur. Pentru acest aur, investitorii beneficiau „de avantajul transferului”, adică primeau de la BNR, în schimbul aurului, deize pe care le puteau transfera în străinătate. Cotele de aur erau stabilite astfel:

„Când noua întreprindere sau instalațiune are o producție până la 1 000 kg anual, are dreptul de a obține de la Banca Națională deize în vederea transferului în străinătate pentru o sumă echivalentă cu 10 la sută din producție. Când producția este între 1 000 și 1 500 kg, anual, transferul se va face pentru o sumă echivalentă cu 20 la sută din producție. Când

²²¹ *Monitorul Oficial*, nr. 69, 24 martie 1937; Const. Gr. C. Zotta, *Legea minelor din 24 martie 1937, adnotată cu un index legislativ în materie (1893-1937), cu trimiteri la legislația română și străină, cu observațiuni și jurisprudența recentă, index alfabetic și tablă de materii*, București, 1937, pp. 79-82.

²²² Const. Gr. C. Zotta, *op. cit.*, pp. 79-80.

²²³ *Ibidem*, p. 80.

producția este între 1 500 și 2 000 kg, anual, transferul se va face pentru o sumă echivalentă cu 25 la sută din producție. Când producția depășește 2 000 kg, anual, transferul se va face pentru o sumă echivalentă cu 30 la sută din producție. Dacă Banca Națională refuză transferul, întreprinderea este în drept a exporta cota de producție destinată calculării transferului după normele de mai sus. Prețul metalelor nobile pentru calcularea devizelor va fi cel mondial. Odată capitalul amortizat, avantajul transferului încetează.”²²⁴

În mai 1938 a fost publicat *Decretul regal pentru modificarea art. 71 din Legea minelor*²²⁵, prin care avea loc cea de-a treia modificare a acestui act normativ, noutățile introduse vizând următoarele:

- Dreptul de preemțiune al statului se exercita asupra cumpărării metalelor prețioase „în orice stare sau formă” și se păstra „oricare ar fi prefacerile la care vor fi supuse metalele prețioase”, acest drept putând fi exercitat „atât față de exploatatorul de metale prețioase, cât și față de acei care le vor fi dobândit”.
- „Exercițiul acestui drept” putea fi cedat BNR „prin jurnal al Consiliului de Miniștri, pe toată durata privilegiului său de emisiune (al BNR – *n.n.*)”, dar și „unei instituțiuni de Stat sau cu majoritatea capitalului deținut de Stat, de BNR sau de amândouă împreună”, tot prin jurnal al Consiliului de Miniștri, dar „numai pe timp determinat și cu consimțământul prealabil al BNR”.
- Dacă atât Statul, cât și celelalte două instituții ar refuza cumpărarea metalelor prețioase „exploatorii vor fi liberi să valorifice producția lor în altă cale”.
- În ceea ce privește cotele anuale de care puteau beneficia capitalurile investite în noi întreprinderi sau instalațiuni miniere, acestea se păstrau „pentru transferul amortismentelor, dividendelor sau dobânzilor ce au de plătit în străinătate”.

Regimul aurului consacrat prin *Legea minelor* a fost completat de prevederile *Decretului-regal cu privire la controlul circulațiunii metalelor prețioase nr. 1907 din 12 august 1936*²²⁶, care începea cu reafirmarea dreptului de preemțiune al statului asupra cumpărării metalelor prețioase, precum și cu precizarea că acesta „cedează Băncii Naționale a României întreaga cantitate de aur ce rezultă din exercitarea dreptului său de preemțiune”. Circulația metalelor prețioase era definită drept „orice act de vindere, cumpărare, gajare, depunere, săvârșit sau încercat fie personal, fie prin persoane interpuse”, inclusiv transportul. Acest decret autoriza BNR să execute „operațiunile de cumpărare, urmărirea circulației și controlul metalelor prețioase asupra cărora Statul are dreptul de preemțiune”, cele mai importante prevederi fiind următoarele:

²²⁴ *Ibidem*, pp. 80-81.

²²⁵ *Decretul-regal nr. 1978 privind modificarea art. 71 din legea pentru modificarea unor articole din legea minelor din 26 martie 1929, promulgată prin decretul-regal nr. 1466 din 23 martie 1937, și publicată în Monitorul Oficial nr. 69 din 24 martie 1937, în Monitorul Oficial, anul CVI, nr. 115, partea I-a, sâmbătă, 21 mai 1938, pp. 2482-2483 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 15/1929, f. 176v, 177-177v).*

²²⁶ *Decretul-regal nr. 1907/12 august 1936 cu privire la controlul circulațiunii metalelor prețioase, în Monitorul Oficial, nr. 191, miercuri, 19 august 1936, pp. 6992-6993 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 15/1929, f. 196-197).*

- Circulația metalelor prețioase era posibilă „numai cu autorizația scrisă a Băncii Naționale” (art. 6).
- În termen de 15 zile, exploatorii de metale prețioase erau obligați să comunice BNR cantitatea brută de aur extrasă, stabilindu-se termenul de predare până la care erau aplicate operațiunile de transformare în aur fin, păstrarea în depozit, indiferent de formă, fiind interzisă.
- Erau introduse registre vizate de către BNR pentru înregistrarea tuturor operațiunilor cu aur efectuate de „exploatorii de metale prețioase, proprietarii de ateliere pentru prelucrarea lor”, precum și „comercianții de metale prețioase și bijuterii”.
- Aceste înregistrări condiționau obținerea aurului necesar „exercițiului profesiei lor” de către dentiști, medici, farmaciști și chimiști, refuzul de a prezenta registrele fiind considerat infracțiune.
- Banca Națională „era autorizată a verifica, contabil și tehnic oricând, printr-un delegat al său, respectarea dispozițiilor” decretului, iar în caz de contravenție, Banca Națională se putea constitui în parte civilă în fața instanței de judecată.
- Pedepsele contravențiilor includeau închisoare de la 3 luni la 1 an, amenda penală între 5 000 și 1 000 000 lei, confiscarea aurului și excluderea de la posibilitatea concesiunii drepturilor miniere.
- Potrivit art. 3, nu erau supuse acestui decret „obiectele lucrate din metale prețioase care servesc uzului propriu”: obiecte de artă, tacâmuri, bijuterii, obiecte destinate cultelor religioase, lucrări dentare și chirurgicale, substanțe chimice și farmaceutice.

Conducerea Băncii Naționale a prezentat acționarilor importanța acestui act normativ, în februarie 1937, când a arătat că „acest decret îi dă posibilitatea de a exercita un control riguros al producției de metale prețioase și de a combate cu eficacitate comerțul clandestin cu aurul care poate fi îndrumat astfel, în cea mai largă măsură, către tezaurul Băncii Naționale”²²⁷.

Noul regim al aurului a fost înăsprit apoi, prin *Decretul-regal nr. 3203 din 12 septembrie 1938*²²⁸, ale cărui prevederi au alcătuit conținutul *Legii nr. 415/14 septembrie 1938 privind circulația metalelor prețioase*, care a introdus o definiție mai completă a circulației metalelor prețioase, care, de această dată, se referea la „orice act de vindere, cumpărare, transport, depunere sau primire în gaj, lăsare sau primire în depozit, săvârșit sau încercat fie personal, fie prin persoane interpuse”. Aspectele noi apărute au fost:

- Se menținea lista obiectelor din metal prețios de uz propriu, care nu erau supuse controlului, dar se adăuga precizarea: „în afară de cazurile când se dovedesc că acestea au fost fabricate cu scopul de a eluda legea”.

²²⁷ Raportul anual al BNR din februarie 1937, p. 18.

²²⁸ *Decretul-regal nr. 3203 din 12 septembrie 1938 pentru modificarea și completarea unor dispozițiuni ale decretului pentru controlul circulației metalelor prețioase nr. 1907 din 12 august 1936, publicat în Monitorul Oficial nr. 191 din 19 august 1936, în Monitorul Oficial, nr. 213/1938, pp. 4366-4367 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 15/1929, f. 193, 194v-195).*

- Monedele de aur erau supuse „aplicațiunii acestui decret, cu excepția celor vechi, având însemnătate pentru colecționari”, „portul salbelor, cerceilor sau altor bijuterii confecționate din monede de aur” fiind permis „numai pentru uzul propriu”.
- Exploatatorii de aur erau obligați să înregistreze zilnic producția realizată, care trebuia vândută Băncii Naționale în termen de 15 zile, excepție făcând cei care aveau afinării proprii, ce urmau să fie declarate, de asemenea, Băncii Naționale a României.
- Ministerul Economiei Naționale putea hotărî „declararea obligatorie a aurului în monede, lingouri sau sub orice altă formă, deținut sub orice titlu de autorități, instituțiuni, întreprinderi de orice fel și de particulari, în vederea măsurilor necesare de luat”.
- Se înăspreau pedepsele pentru „autorii, complicii și tăinuitorii furturilor de aur sau argint din mine sau din instalațiunile de prelucrare”, respectiv pedeapsa cu închisoarea se dubla, ajungând de la 6 luni la 2 ani, iar amenda penală de la 15 000 lei la 2 milioane lei. Dublarea pedepselor se aplica în caz de recidivă și dacă infracțiunea fusese comisă de organele însărcinate cu aplicarea decretului. Recidiva determina și pierderea dreptului comercianților de a mai face operațiuni cu metale prețioase.
- „Banca Națională se va constitui parte civilă în nume propriu și în numele Statului Român și va fi citată în această calitate atât în fața organelor de instrucție, cât și în fața instanțelor de judecată, unde se va putea expune cauza penală”.

Ca urmare a acestui decret, într-o adresă a Serviciului aur, din 25 noiembrie 1938, sediile BNR erau informate că se decisese ca Banca „să libereze registre vizate și parafate de BNR tuturor persoanelor care se ocupă cu comerțul sau cu prelucrarea aurului”. Astfel, după ce se eliberaseră astfel de registre doar „afinăriilor, depourilor dentare, bijuteriilor, atelierelor de bijuterii și voiajorilor acestor întreprinderi”, urmau acum să fie „liberate și doctorilor stomatologi, care se ocupă cu dentistica, dentiștilor autorizați și tehnicienilor dentiști”.²²⁹ În aceste registre, proprietarii atelierelor care prelucrau metale prețioase erau obligați să înregistreze operațiunile efectuate asupra metalelor prețioase.²³⁰

În ceea ce privește recompensele pentru denunțatori și constatori prevăzute în art. 12, potrivit unui formular din 1939, funcționarii BNR erau obligați să semneze o declarație în care se prevedea că: „nu am nicio pretențiune de nicio natură nici împotriva BNR, nici împotriva Statului în ceea ce privește cota cuvenită constatorilor și denunțatorilor de infracțiuni la legea penală /.../. Renunțarea de față este irevocabilă și înțeleg a o face în favoarea BNR, care mă salarizează pentru serviciile ce i le pretez”.²³¹

²²⁹ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 26/1920, f. 191.

²³⁰ *Ibidem*, f. 194.

²³¹ *Ibidem*, f. 186.

În aplicarea acestor reguli din ce în ce mai stricte, un rol important revenea agențiilor și sucursalelor BNR, care primeau periodic circulare din Centrală cu instrucțiuni punctuale. Astfel, la 10 septembrie 1937, sediile BNR erau informate că „unele întreprinderi care se ocupă cu negoțul de aur lucrat, întrebuintează firme a căror inscripție este în contradicere cu dispozițiunile legii pentru controlul circulației metalelor prețioase, de ex.: «cumpăr aur, plătesc prețurile cele mai ridicate». De aceea, se cerea să fie pus în vedere „tuturor firmelor care exercită comerțul de aur să-și modifice inscripția în sensul legii, ex.: «cumpăr aur din bijuterii, obiecte vechi sau danturi»».²³²

O altă circulară, din 25 iunie 1938, transmitea funcționarilor BNR din teritoriu „ca pe viitor să procedați la verificarea inopinată a celor ce se ocupă cu comerțul cu aur”. În plus, se remarcase că unele sedii tolerează reclame tendențioase pentru colectarea aurului, precum „cumpăr aur și argint”. De aceea, se solicita sediilor să pună în vedere „tuturor întreprinderilor care fac asemenea reclame că nu au drept să facă anunțuri care produc confuzii (și moneda de aur intră în categoria aurului)”; ci „vor putea scrie «cumpăr bijuterii vechi» sau «cumpăr bijuterii de ocazie»».²³³

3.4. STOCUL BNR DEPĂȘEȘTE O SUTĂ DE TONE AUR FIN (1936)

După ce la sfârșitul anului 1934 stocul de aur al BNR era în valoare totală de 10 285 131 700,92 lei, adică 92,6 tone aur fin, la 31 decembrie 1935, valoarea acestuia a ajuns la 10 801 939 441,05 lei, adică atinsese 97,2 tone aur fin, deci se înregistrase o creștere de aproximativ 4,6 tone²³⁴. Un document din contabilitatea BNR explică această creștere pe seama „măsurilor luate de intensificare a producției și a controlului impus de legea devizelor”, precum și a înființării „oficiilor proprii de colectare și prelucrare a aurului”.²³⁵ Potrivit *Raportului anual al BNR din februarie 1936* „cantitatea totală de aur depusă la Banca Națională în cursul anului 1935 a fost de 4 461,18 kg aur fin, care, pe prețul de 111 111,11 lei/kg, valorează lei 495 687 000”.²³⁶ Din păcate, sursele nu concordă în privința datelor. Astfel, *Raportul anual al BNR din februarie 1936* menționează și că „acoperirea aur a leului a crescut cu 493 milioane lei, aurul provenind în întregime din producția auriferă internă”, în timp ce un extras din raportul întocmit, în mai 1946, de Comisia tehnică cu privire la producția de aur a țării indică cifra de 4 671 kg.²³⁷

Din totalul deținerilor de aur ale BNR de la sfârșitul anului 1935 o cantitate relativ redusă, 15,2 la sută, adică 14 818,417 kg se afla în străinătate, din care 43,548 kg la Banca Reglementelor Internaționale, iar restul la Banca Franței.

²³² *Ibidem*, f. 204.

²³³ *Ibidem*, f. 198.

²³⁴ *Raportul anual al BNR din februarie 1936*, p. 17; valoarea pentru această cantitate de aur este înregistrată aici ca fiind 495 687 000 lei.

²³⁵ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 461.

²³⁶ ABNR, *Raportul anual al BNR din februarie 1936*, p. 17.

²³⁷ *Ibidem*, p. 7; ABNR, fond *Direcția tezaur și casierie (Tezaur și casierie)*, dosar nr. 2/1937, f. 265.

Apariția și evoluția depozitului de aur al BNR la Banca Reglementelor Internaționale necesită câteva precizări. Instituția de credit amintită a luat ființă în anul 1930 ca autoritate financiară ce îndeplinea oficiul de agent în realizarea operațiunilor bancare prevăzute prin Planul Young. Acesta stabilea modalitățile de achitare a despăgubirilor de război datorate de Germania, precum și de celelalte state învinse în Primul Război Mondial. Băncile fondatoare erau Banca Națională a Belgiei, Banca Angliei, Banca Națională a Franței, Reichsbank, Banca Italiei, Banca Industrială a Japoniei, iar din SUA participa un grup bancar, format din J. P. Morgan & Co și The First National Bank, ambele din New York, precum și The First National Bank din Chicago²³⁸.

Consiliul general al Băncii Naționale a României, în *Raportul anual al BNR din februarie 1930*, saluta apariția noii instituții de credit astfel: „Rolul acestei bănci, care abia ia ființă, poate deveni considerabil în viața politică-economică mondială.”²³⁹

Potrivit *Statutelor* sale, Banca Reglementelor Internaționale își propunea „ca obiect al activității favorizarea cooperării băncilor centrale și furnizarea de facilități suplimentare pentru operațiunile financiare internaționale”²⁴⁰. Puteau deveni membre ale BRI bănci din țările interesate în problema reparațiilor de război sau bănci din statele care utilizau etalonul monetar aur sau etalonul aur-dezive.

Capitalul statutar al Băncii Reglementelor Internaționale era de 500 milioane franci elvețieni aur, divizat în 200 000 acțiuni nominative, fiecare în valoare de 2 500 franci elvețieni aur. Pentru funcționarea instituției, într-o primă etapă, s-a considerat a fi suficientă doar o cotă de ¼ din capitalul statutar, astfel încât băncile membre nu au achitat decât 25 la sută din valoarea acțiunilor deținute²⁴¹.

Relațiile dintre Banca Națională a României și Banca Reglementelor Internaționale s-au stabilit în contextul rolului pe care aceasta din urmă îl juca în colectarea și distribuția reparațiilor germane. Astfel, la 28 mai 1930 institutul de credit de la Basel anunța conducerea BNR că deținea 1 114 382,47 mărci germane ce se cuveneau României în contul despăgubirilor de război. Câteva săptămâni mai târziu, la 17 iunie, Banca Națională a României era invitată să subscrie contravaloarea a 4 000 de acțiuni la capitalul instituției bancare amintite (10 milioane franci elvețieni), urmând ca primul vărsământ să fie realizat până la 30 iunie²⁴². Consiliul de administrație al BNR hotărâ, la 19 iunie 1930, să accepte invitația, banca centrală a României devenind astfel acționar la BRI. Primul vărsământ în contul capitalului subscris, singurul realizat până la cel de-al Doilea Război Mondial, era echivalent cu 25 la sută din valoarea celor 4 000 de acțiuni, respectiv 80 645 161,29 lei. Potrivit instrucțiunilor BRI, această sumă a fost transferată într-un cont în lei deschis la BNR, fiind investită în efecte comerciale cu scadența la 90 de zile²⁴³.

²³⁸ Vasile Grigorcea, *Cooperarea băncilor de emisiune și Banca Reglementelor Internaționale*, MO Imprimeria Națională București, 1937, p. 58.

²³⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1930*, p. 7.

²⁴⁰ Gianni Toniolo, Piet Clement, *Central Bank Cooperation at the Bank for International Settlements, 1930-1973*, Cambridge University Press, 2005, Annex A *BIS Statutes 1930*, p. 635.

²⁴¹ *Ibidem*.

²⁴² ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 19/1930, f. 319-323.

²⁴³ *Ibidem*, dosar nr. 8/1921, f. 10.

Participarea la capitalul BRI a impus Băncii Naționale a României armonizarea prevederilor statutare cu noile operațiuni pe care le derula. Astfel, în februarie 1931 Adunarea generală extraordinară a acționarilor aproba modificarea *Statutelor BNR*, în sensul dezvoltării „operațiunilor cu piețele internaționale”²⁴⁴.

În același timp, statutul de acționar la BRI a adus Băncii Naționale a României și dividende anuale. Pentru intervalul 1930-1942, băncile membre au primit de la BRI în fiecare an câte 37,50 franci elvețieni aur pentru fiecare acțiune subscrisă. Dividendele cuvenite acțiunilor deținute de BNR au reprezentat în acea perioadă 150 000 franci elvețieni aur anual. În anul 1943 dividendele au fost reduse la 29,55 franci elvețieni aur pentru fiecare acțiune, cota destinată BNR reprezentând 118 200 franci elvețieni aur, pentru ca, în 1944, dividendele acordate pentru fiecare acțiune să însumeze doar 24,95 franci elvețieni aur, cota BNR fiind de 99 800 franci elvețieni aur. În anul 1945, nu au mai fost repartizate dividende, beneficiul net al BRI fiind destinat alimentării unui cont rezervat acoperirii unor sarcini ce trebuiau eventual suportate de bancă după terminarea războiului²⁴⁵.

Potrivit evidențelor păstrate de Serviciul contabilității din Banca Națională a României, pentru anii 1934-1938, 1940-1942, Banca Reglementelor Internaționale a achitat dividendele în aur efectiv. Metalul prețios ce revenea pe această cale Băncii Naționale a României a fost depozitat într-un cont deschis la BRI, unde, ulterior, au fost depuse și alte cantități de aur rezultate din achiziții efectuate de BNR în străinătate. Prima consemnare a dividendului în aur primit de la Banca Reglementelor Internaționale apare în documentele aferente bilanțului anual încheiat la 31 decembrie 1935²⁴⁶.

Revenind la evoluția stocului de aur al Băncii Naționale a României între 1935 și 1938, anul 1936 a reprezentat un important moment de inflexiune, datorită reevaluării stocului de aur, ca urmare a creșterii prețului kilogramului de aur de la 111 111,11 lei la 153 333,33 lei kg aur fin²⁴⁷. Această reevaluare prezentată detaliat mai sus explică creșterea foarte mare a valorii stocului de aur al BNR de la 10 801 939 441,05 lei, la 31 decembrie 1935, la 15 568 160 294 lei la 31 decembrie 1936. În realitate, acumularea de aur din acest an s-a situat tot sub 5 tone, dar trebuie subliniat că acesta a fost momentul în care stocul BNR a depășit 100 de tone de aur. Potrivit seriei întocmite de noi, în anul 1936 au ajuns 4 270,477 kg aur în tezaurul BNR. Creșterea totală a fost însă de 4 314 kg, dar diferența este reprezentată de aurul despre care am arătat mai sus că a fost adăugat la aurul de la Banca Reglementelor Internaționale. Invocând măsurile de încurajare, care „au început a-și da rezultatul dorit”, *Raportul anual al BNR din februarie 1937* arată însă că „aurul cumpărat de Banca Națională în 1936 din producția indigenă a fost de 4 688,74 kg”, „un maximum al achizițiilor făcute de Bancă până în prezent”, din care 2 124,04 kg în primul semestru și 2 564,70 kg în al doilea semestru, față de 2 110 kg, cât a cumpărat în semestrul al doilea al anului 1935”²⁴⁸. Documentul Comisiei tehnice din 1946 arată

²⁴⁴ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului general către Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 15 februarie 1931*, Imprimeria Băncii Naționale a României, București, 1931, p. 1.

²⁴⁵ ABNR, fond *Direcția valutară și metale prețioase*, dosar nr. 2/1951-1958, f. 417-421.

²⁴⁶ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 109-110, f. 310; dosar nr. 4/1930-1935, f. 31.

²⁴⁷ Cf. și ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 27.

²⁴⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, pp. 7, 18.

însă că producția de aur a țării în acest an a fost de 4 977 kg.²⁴⁹ Deși nu se contrazic major, totuși aceste date nu coincid. Explicația este oferită de un material intitulat *Raport de fine de an privitor la producția metalelor prețioase în anul 1936 față de anii precedenți*, întocmit, la 12 februarie 1937, de ing. Eugen Bădescu, care opera următoarea distincție între „aurul cumpărat” și „aurul depus”:

„Cumpărările de aur reprezintă cantitatea de aur valorizată legal de producători, adică cumpărată efectiv de BNR în cursul unui an. Această cantitate de aur, provenind atât din aurul de amalgam, cât și din aurul preschimbat în diferite produse miniere la Uzinele Statului, nu corespunde cu depunerile – respectiv cu intrările – de aur la Banca Națională. Diferența /.../ este totdeauna în minus pentru depuneri și se explică prin insuficiența capacității de prelucrare a Uzinelor Statului²⁵⁰, ceea ce dă naștere la stocarea unei cantități importante de aur neprelucrat în depozitele uzinelor din aurul plătit cu anticipație de BNR.”²⁵¹

Dincolo de această realitate complexă, trebuie adăugat că, în anul 1936, stocul de acoperire al Băncii Naționale a României a fost alcătuit numai din aur. Dacă în bilanțul din 30 iunie 1936 procentul de acoperire a fost de 35,83 la sută, în cel din 31 decembrie 1936, grație reevaluării stocului de aur, acoperirea a ajuns la 43,29 la sută.

Ar mai trebui menționat că, în plan european, anul 1936 a înregistrat „aducerea monetelor din blocul aur la linia monetelor din blocul anglo-american. Franța, Olanda și Elveția, urmate de Belgia, Cehoslovacia, Grecia, Italia, Letonia și Turcia au renunțat în modul acesta la străduința de a readuce prin deflație prețurile și conturile de producție internă la nivelul mondial”²⁵². Devalorizarea acestor monede a determinat pierderi la stocul de devize al BNR.²⁵³ Deprecierea monedei franceze a continuat și în anul 1937, când și „dolarul a fost afectat în luna aprilie de svonurile privitoare la o reducere a prețului de cumpărare al aurului”, după care în octombrie o reacțiune inversă a fost cauzată de teama de o nouă devalorizare, reacțiune combătută cu succes de organele oficiale”. De asemenea, tot în acest an, *Raportul anual* al BNR menționează „neliniștea provocată în primăvara anului de vânzările de aur rusesc la Bursa din Londra și care a determinat o oscilare bruscă a prețului acestui metal, cu perturbațiuni și în celelalte compartimente de valori și mărfuri”, dar care „a fost stăpânită și apoi îndepărtată prin intervențiunile eficace ale autorităților monetare americane și engleze.”²⁵⁴

În ceea ce privește stocul de aur al BNR, conducerea instituției preciza, în februarie 1938, că „datorită primelor de încurajare acordate, prin diferite dispozițiuni legale, producătorilor de aur, dobândirea acestui metal /.../ a devenit rentabilă”, ceea ce s-a concretizat în depășirea cantității de 5 tone aur fin produs în țară și achiziționat de BNR. Într-adevăr, în anul 1937 au fost acordate prime producătorilor de aur în valoare

²⁴⁹ ABNR, fond *Tezaur și casierie*, dosar nr. 2/1937, f. 265.

²⁵⁰ Acest neajuns avea să fie, parțial, înlăturat în 1937 prin decizia de trimitere la Freiburg a unor cantități de concentrate pentru a fi prelucrate și prin încurajarea cianurării acolo unde era posibil (ABNR, fond *Studii*, dosar nr. 8/1937, f. 301).

²⁵¹ *Ibidem*, f. 298-299.

²⁵² *Raportul anual al BNR din februarie 1937*, p. 4.

²⁵³ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 466.

²⁵⁴ *Raportul anual al BNR din februarie 1938*, pp. 4-5.

de 108 milioane lei. Această cifră devine semnificativă, dacă o raportăm la totalul acestor prime, care, începând din 1935, ajunsese la 182 milioane lei.²⁵⁵ Legătura directă între cuantumul primelor de încurajare a producției de aur și creșterea stocului BNR era subliniată și de Consiliul de administrație al BNR:

„În anul 1937 s-au depus în total la BNR 5 180,45 kg aur fin, întrecând cu 491,71 kg depunerile din anul precedent, care reprezentau o cifră maximă a achizițiilor de aur făcute de Bancă până atunci. La realizarea sporului de producție a aurului a contribuit în primul rând plata primelor economice stabilite în raport cu sporul obișnuit și natura minereurilor prelucrate. În al doilea rând, aplicarea legii pentru controlul circulației metalelor prețioase s-a dovedit foarte folositoare pentru combaterea comerțului clandestin de aur și canalizarea producției de aur a țării către tezaurul BNR.”²⁵⁶

De asemenea, în evoluția aurului BNR s-au mai înregistrat și alte două aspecte notabile în anul 1937. În primul rând, a avut loc o creștere spectaculoasă a cantității totale de aur cu peste 33 de tone aur fin. Această creștere a inclus achizițiile pe plan intern din producția națională și din cumpărarea monedelor, dar mai ales cumpărările de aur din străinătate. Un document contabil explică în detaliu:

„Plățile noastre în străinătate fiind asigurate prin convențiunile de *clearing* ce aveam încheiate cu toate statele europene în relațiuni de schimburi intense cu țara noastră, intrările de devize libere și cotele libere din țările cu *clearing* a(!) permis acumularea unei rezerve de devize libere. Plățile noastre în devize libere fiind tot mai comprimate grație mecanismului de *clearing* /.../ a permis Băncii Naționale să achiziționeze în acest an cantități însemnate de aur pe piața Londrei și la Basel. Devizele utilizate în această operațiune s-au urcat pe cursul fără primă la importanta sumă de 3 079 milioane lei. Acest aur nu a fost trecut în acoperire. El forma o rezervă pentru nevoile de transfer și de acoperire metalică în viitor și a fost contabilizat la un cont de «Provizie specială de devize». Operațiunea a mai avut drept scop asigurarea cursului contra fluctuațiilor ce ar fi putut interveni la devize.”²⁵⁷

Astfel, deși valoarea totală a aurului deținut de Banca Națională a României a crescut cu peste 5 miliarde lei (5 085 290 490,13 lei), stocul propriu-zis de acoperire a înregistrat în plus doar valoarea de 889 623 988 lei²⁵⁸, adică 5,8 tone aur fin. Restul de 27,4 tone, care se aflau în străinătate (la Banca Angliei și Banca Reglementelor Internaționale), a fost înregistrat în contul special menționat mai sus. În total, aurul BNR ajunsese la 134,7 tone aur fin. Deși stocul de acoperire al biletului BNR nu a inclus, la 31 decembrie 1937, tot aurul deținut de Bancă, și în acest an acoperirea a fost asigurată numai din aur, procentul de acoperire fiind unul semnificativ, respectiv de 40,60 la sută.²⁵⁹

²⁵⁵ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 469.

²⁵⁶ *Raportul anual al BNR din februarie 1938*, pp. 9, 19.

²⁵⁷ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 468.

²⁵⁸ În bilanțul anual, valoarea stocului de aur la 31 decembrie 1937 este 16 457 784 282 lei (*Raportul anual al BNR din februarie 1938*, pp. 9, 45); în ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 469, aurul achiziționat de pe piața internă a valorat 490 milioane lei.

²⁵⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1938*, p. 47.

În al doilea rând, ca urmare a achitării împrumutului de 250 milioane franci acordat Statului român de Banca Franței, aurul BNR aflat la această bancă a fost repatriat. Deși *Raportul anual al BNR din februarie 1938* arată că, „până în luna iulie 1937, o parte din aurul nostru, în valoare de 2,279 miliarde, a fost gajat la Banca Franței”²⁶⁰, situația a fost mai nuanțată, potrivit altor documente din Arhiva BNR, deoarece, așa cum se poate observa și din seria noastră, 2,279 miliarde lei reprezenta tot aurul BNR din străinătate la sfârșitul anului 1936, în timp ce valoarea aurului de la Banca Franței era de 2,265 miliarde lei. O adresă²⁶¹ a Secției externe a Serviciului contabilității din BNR din 24 mai 1937, arată că, la această dată, mai erau de achitat la Banca Franței 78,6 milioane franci francezi, context în care depozitul de aur al BNR de la Banca Franței se afla în următoarea situație:

- 10 119,3467 kg aur fin, alcătuite din 619 lingouri (7 818,6738 kg aur fin) și 315 000 lire sterline (2 300,6729 kg aur fin) erau aur liber (Dosarul nr. 2);
- 4 644,9698 kg aur fin, alcătuite din 635 000 lire sterline, erau aurul gajat sub Dosarul nr. 1.

La 10 iulie 1937 a fost achitată ultima plată în contul acestui împrumut și, la 26 iulie, respectiv 27 iulie, au plecat din Paris către București cele două transporturi cu aurul BNR: miercuri, 28 iulie, a fost recepționat primul transport, respectiv 155 casete, conținând 619 lingouri de aur, în greutate de 7 818,6738 kg aur; joi, 29 iulie, a ajuns la București cel de-al doilea transport cu 238 de casete, în care se găseau 950 000 lire sterline aur în greutate de 6 956,32903 kg.²⁶² În repatrierea aurului, în valoare de 2 265 479 780 lei, de la Banca Franței, din partea BNR s-au implicat administratorii Costin Stoicescu și Nicolae Bălănescu, Gheorghe Răzuș, casierul central, și N.R. Ionescu, controlor general. Potrivit telegramelor transmise Băncii Franței, aurul a ajuns integral la București, dar la intrarea în țară, la Episcopia Bihorului, vagonul în care se aflau lingourile avea ușile de la ambele capete deschise.

Referitor la acest episod al repatrierii aurului, Consiliul de administrație al BNR consemna în *Raportul anual al BNR din februarie 1938*:

„achitându-se, astfel, integral de către noi acest împrumut, am adus în țară aurul gajat, iar azi, tot aurul Băncii Naționale, cu excepția unei mici cantități de lei 20 141 204, ce se găsește în păstrare la Banca Reglementelor Internaționale, fără niciun angajament, se află depozitat în tezaurul său.”²⁶³

În ceea ce privește aurul de la Banca Reglementelor Internaționale, procesul-verbal al ședinței Consiliului de administrație al BNR din 1 iulie 1937 consemnează:

„Banca Reglementelor Internaționale, Bâle²⁶⁴, a creditat contul «aur» la vedere al Băncii Naționale a României cu kg 44,28411 aur fin, reprezentând

²⁶⁰ *Ibidem*, p. 9.

²⁶¹ ABNR, fond *Tezaur și casierie*, dosar nr. 3/1932, f. 385.

²⁶² ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 54/1937, *passim*; fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 378.

²⁶³ *Raportul anual al BNR din februarie 1938*, p. 9.

²⁶⁴ Denumirea franceză a orașului elvețian Basel.

dividendele pe anul 1936/1937 asupra acțiunilor subscrise la constituirea numitei bănci, cuvenite Băncii Naționale (lei 6 847 240) și Statului Român (lei 115 680).²⁶⁵

Pe fondul conflictelor internaționale și al producției mondiale aflate sub semnul înarmărilor, în 1938 aurul a pendulat de o parte și de alta a Atlanticului, situația fiind percepută la București după cum urmează:

„comprimarea producției americane, precum și teama de o devalorizare a dolarului, au determinat pe piața americană un apreciabil exod al capitalurilor și al aurului, care s-a îndreptat spre Londra. Această preferință a aurului și capitalurilor pentru piața londoneză /.../ a dăinuit până în mai, când din cauza încordării situației politice în Europa centrală, sensul direcției a fost inversat, aurul și capitalurile îndreptându-se din nou spre New York. /.../ Astfel, în luna octombrie, disponibilitățile aurului monetar ale Statelor Unite au depășit 14 miliarde dolari. /.../ exodul aurului și capitalurilor spre Statele Unite a avut o influență defavorabilă asupra pieței mondiale. De asemenea, la 12 septembrie 1938, Banca Franței a procedat la reevaluarea stocului său metalic, pe baza unei relațiuni de 27,50 miligrame aur = 1 franc francez.”²⁶⁶

În acest context internațional dificil, aurul Băncii Naționale a României a sporit cu 9 tone aur fin, care au reprezentat achizițiile realizate în plan intern și extern. Pe plan intern, producția de aur a continuat să fie influențată de creșterea primelor economice de încurajare, dar nu a mai depășit 5 tone, ca în anul precedent, ci a fost doar de 4 912 kg²⁶⁷. Valoarea primelor de încurajare s-a ridicat, în anul 1938, la 217 milioane lei, totalul acestora ajungând la 344 milioane lei²⁶⁸, rolul lor fiind acela de a încuraja „nu numai sporirea producției întreprinderilor aurifere, dar și tratarea minereurilor mai sărace, prima având ca scop să facă rentabilă și exploatarea acestor minereuri, care, altfel, ar rămâne neutilizate”. În acest sens, în anul 1938 a avut loc „punerea în funcțiune regulată a cuptorului Water-Jacket”, ceea ce „a mărit sensibil capacitatea de prelucrare a concentratelor aurifere predate spre prelucrare la acele uzine”. Cu toate acestea, România nu avea capacitatea de a prelucra întreaga producție de aur, fapt pentru care, în același an, s-a optat pentru „expedierea unei anumite părți din concentrate spre prelucrare la uzinele din Freiburg”, ceea ce a făcut să intre „în Tezaurul Băncii cantități importante de metale prețioase care înainte erau stocate în depozitele de concentrate dela Uzinele Statului”²⁶⁹.

În același timp, disponibilitățile BNR din conturile de *clearing* au continuat să fie utilizate pentru cumpărarea de aur în Elveția, Belgia și Olanda, valoarea acestuia fiind de 399 milioane lei²⁷⁰. Așa se explică apariția în seria noastră de date a aurului depozitat la băncile naționale ale acestor țări începând cu anul 1938.

²⁶⁵ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 280/1937, f. 77v.

²⁶⁶ *Raportul anual al BNR din februarie 1939*, pp. 4, 5.

²⁶⁷ ABNR, fond *Tezaur și Casierie*, dosar nr. 2/1937, f. 265.

²⁶⁸ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 465, 472.

²⁶⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1939*, pp. 10, 20.

²⁷⁰ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 471.

Din aurul în afara stocului, aflat în străinătate, 2 tone au fost incluse în stocul de acoperire, astfel încât procentul de acoperire a fost, la 31 decembrie 1938, de 37,41 la sută.²⁷¹ Anul 1938 a fost al treilea an consecutiv în care acoperirea leului a constat numai în aur.

4. Stocul de aur al Băncii Naționale a României în vremea războiului (1939-1945)

4.1. PRĂBUȘIREA GRANIȚELOR INTERBELICE ȘI EXODUL AURULUI DIN EUROPA (1939-1940)

Începând cu anul 1939 economia mondială a resimțit „consecințele războiului însuși”, declanșat la 1 septembrie 1939. Economia de război a fost introdusă de toate statele beligerante și a presupus schimbări fundamentale, orientate către atingerea unui „grad cât mai ridicat de rezistență economică”, obiectivul primordial fiind acela al apărării Statului.²⁷²

Subliniind legătura directă dintre „nesiguranța politică” și „nesiguranța pe piața monetară”, Consiliul de administrație al BNR atrăgea atenția asupra exodului aurului către piețele mai puțin expuse, ceea ce a făcut ca

„rezervele de aur ale Statelor Unite” să treacă „de la 14,5 miliarde dolari în decembrie 1938 la 17,6 miliarde dolari în decembrie 1939. În această creștere, 1 miliard dolari reprezintă trimiterile de aur de la începutul războiului actual”, după cum „o bună parte din aceste trimiteri constituie rezerve acumulate peste Ocean de către beligeranți, în scopul plății comenzilor efectuate după ridicarea embargoului American”.

Cu același prilej, se treceau în revistă măsurile de reformare a Băncii Angliei și de protejare a monedei engleze, impunerea controlului statului asupra comerțului cu aur, „restricțiunile în schimburile cu străinătatea” și transferul la Fondul de Egalizare a aproape întregului stoc de acoperire, în valoare de circa 280 milioane lire sterline.”

²⁷¹ Raportul anual al BNR din februarie 1939, p. 47; ABNR, fond Contabilitate, dosar nr. 9/1941, f. 472.

²⁷² Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 18 februarie 1940 (Raportul anual al BNR din februarie 1940)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1940, p. 3.

Au urmat acordurile franco-engleze, prin care cele două țări puteau cumpăra produse una de pe teritoriul celeilalte „fără obligațiunea de a plăti în aur”²⁷³

Prin urmare, economia românească și politica monetară a Băncii Naționale au evoluat în aceste „condițiuni anormale de dezvoltare”, marcate de „împrejurările nefavorabile și greutățile nebanuite provocate de evoluția evenimentelor internaționale”.²⁷⁴ Cel mai dramatic dintre aceste evenimente a fost invadarea Poloniei de către Germania, la 1 septembrie 1939, și URSS, la 17 septembrie 1939, ceea ce a determinat nu numai marele refugiu polonez în România (președintele și membrii guvernului polonez, militari și civili polonezi), ci și tranzitarea prin România a stocului de aur al Bank Polski. Din acest aur, 2,7 tone aur fin nu au mai ajuns la Constanța, pentru a fi încărcate pe petroliferul „Eocene”, ci au fost depuse la Banca Națională a României, conform procesului-verbal din 10 octombrie 1939²⁷⁵. Acest episod asupra căruia o să revenim la finalul acestui capitol ne arată că războiul ajunsese încă din 1939 la granițele României. De altfel, anul 1940 avea să aducă prăbușirea acestor granițe, prin pierderea Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a Herței (26 iunie), a Nord-Vestului Transilvaniei (30 august 1940) și a Sudului Dobrogei (7 septembrie). Nu întâmplător, Consiliul de administrație al BNR vorbea, la 16 februarie 1941, despre „sacrificiile dureroase pe care țara noastră le-a făcut în cursul anului trecut”, care „ne-au redus teritoriul și populația cu aproape o treime, turburând adânc unitatea organică a economiei românești”²⁷⁶. Într-adevăr, în ansamblu, capacitatea de producție a industriei românești „s-a redus cu 16%, în timp ce piața consumatoare s-a redus cu 34%”²⁷⁷.

În ceea ce privește producția de aur, aceasta a fost direct și grav afectată, prin pierderea regiunii aurifere Baia Mare, „care producea circa 30% din producția de aur și peste 90% din producția de argint a țării.”²⁷⁸ Pe fondul prăbușirii granițelor naționale, regele Carol al II-lea a fost obligat să abdice la 6 septembrie 1940, tronul României fiind preluat de tânărul rege Mihai I, iar funcția de prim-ministru de generalul Ion Antonescu, cu titlul de „conducător al Statului”. Pentru început, Ion Antonescu și-a asociat la conducere Garda de Fier, România fiind proclamată „stat național-legionar” la 14 septembrie 1940. La 12 octombrie 1940 primele unități din Misiunea Militară Germană soseau în România cu scopul asigurării protecției și controlului regiunii petrolifere, iar la 23 noiembrie 1940 România a aderat la Pactul Tripartit (Germania, Italia, Japonia). În acest context, pe 17 septembrie 1940, guvernatorul Mitiță Constantinescu a fost înlocuit de Alexandru Ottulescu, care avea să conducă Banca Națională a României „în timpuri dintre cele mai critice”²⁷⁹, iar portofoliul Finanțelor a fost preluat de George Cretzianu.

²⁷³ *Ibidem*, p. 5.

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 8.

²⁷⁵ Cristian Păunescu, Dorin Matei, *Salvarea aurului polonez*, București, Editura Oscar Print, 2012, p. 76.

²⁷⁶ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 16 februarie 1941 (Raportul anual al BNR din februarie 1941)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1941, p. 4.

²⁷⁷ *Raportul anual al BNR din februarie 1940*, p. 8.

²⁷⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, p. 14.

²⁷⁹ *Istoria Românilor*, vol. IX *România în anii 1940-1947*, Dinu C. Giurescu (coord.), Florin Șperlea, secretar, București, Editura Enciclopedică, 2008, pp. 66-67, 184; *Guvernatorii Băncii Naționale a României*, BNR, 2010, pp. 24, 26.

4.2. TEZAURUL BNR ÎN VREME DE RĂZBOI: DEPOZITE SECRETE (SINAIA ȘI TISMANA) ȘI BATEREA COCOȘEILOR (1941-1945)

Intrarea României în războiul contra URSS la 22 iunie 1941 a „sfârșit echilibrul care domnea în vremuri normale” și „factorul monetar și financiar a fost supus și mai mult /.../ nevoilor războiului”²⁸⁰. Chiar înainte de implicarea armatei române în operațiunile de la Est de Prut, Consiliul de administrație al BNR a decis, la 11 iunie, ca biletele disponibile din Administrația centrală să fie transferate la Sinaia, la casa de adăpost construită în acest scop pe Șoseaua Moroieni în Valea Izvoarelor. La 19 iunie 1941, aprobând această decizie, Consiliul general al BNR a stabilit ca, pe lângă bancnote, și aurul din Administrația centrală să fie transportat în aceeași localitate.²⁸¹ Lectura atentă a documentelor evidențiază faptul că această decizie a Consiliului general a fost una *post factum*, deoarece, la 8 iulie 1941, administratorul Gh. Exarcu informa Consiliul general că „în zilele de 16-18 iunie a.c. a fost transportat la Sinaia întreg stocul nostru metalic”. Era vorba despre 2 870 de casete cu o greutate brută de 149 444,080 kg, care au fost depozitate în boxele cu nr. 14, 16, 18 și 20. În același timp, în afara stocului propriu-zis, la Sinaia s-au mai transportat și depozitat: o casetă cu fracții de aur, provenit din cumpărări zilnice, 51 de casete cu aurul polonez menționat mai sus, o casetă cu un buzdugan, o casetă cu aur primit în gaj de Serviciul titlurilor, 2 casete cu 11 371 piese ale Muzeului numismatic al BNR.²⁸² La 2 iulie 1941, numărul soldaților care apărau obiectivul BNR de la Sinaia sporise de la 20 la 48, plus un subofițer și un ofițer.²⁸³ Cenzorul Dimitrie Cristescu a fost cel care a inspectat de mai multe ori valorile din „Tezaurul băncii de la Sinaia”, cum începe să fie numit în mod obișnuit în documente.²⁸⁴

Ca urmare a faptului că „piesele de argint și de bronz” erau „ușor alterabile din cauza umidității”, șeful Muzeului BNR a prezentat Consiliului de administrație, cu avizul administratorului Mihail Romnicianu, propunerea de aducere a „întregii colecții în Centrală, unde urmează să fie supusă unei revizui și depusă fie în Tezaurul central, fie în sala Muzeului, anume amenajată pentru acest scop”. Prin urmare, la 1 septembrie 1942, Consiliul de administrație a aprobat aducerea la București a „colecției de monede, medalii, insigne și bilete de bancă” ce aparțineau Muzeului BNR²⁸⁵. Decizia revenirii stocului de aur a fost luată mai târziu, la 15 iulie 1943, căci, potrivit *Raportului anual al BNR din februarie 1944*, „anul 1943 s-a scurs sub împrejurări și mai grele decât cele din anii precedenți ai războiului”.²⁸⁶

²⁸⁰ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 15 februarie 1942 (Raportul anual al BNR din februarie 1942)*, București, 1942, p. 4.

²⁸¹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 333/1941, f. 217, dosar nr. 330/1941, f. 4, dosar nr. 334/1941, f. 167.

²⁸² ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 336/1941, f. 201.

²⁸³ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 328/1941, f. 74.

²⁸⁴ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 336/1941, f. 203.

²⁸⁵ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 342/1942, f. 16.

²⁸⁶ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 20 februarie 1944 (Raportul anual al BNR din februarie 1944)*, București, Imprimeria BNR, 1943, p. 5.

Totuși, la 15 iulie 1943 Consiliul de administrație a stabilit că:

„Având în vedere că lucrările noului local al BNR sunt îndeajuns de înaintate spre a garanta o siguranță deplină pentru tezaurul Băncii, Consiliul decide mutarea aurului de la Sinaia la București pentru a fi depozitat în tezaurul noului local al BNR. Domnul administrator Ștefan Băbeanu este însărcinat cu executarea acestei decizii.”²⁸⁷

Stocul de aur al BNR avea să rămână la București doar pentru un an, căci, așa cum reiese din corespondența conducerii băncii cu Guvernul, „față de desfășurarea evenimentelor militare din Răsărit, am avut onoarea, încă din luna iunie 1943, a vă arăta că suntem preocupați de chestiunea punerii la adăpost a stocului nostru de aur, constând din 21 vagoane aur (în cifră rotundă), care se află astăzi în întregime depozitat în localul nostru din București.”²⁸⁸

După eșecul demersurilor diplomatice de transfer al tezaurului în Elveția sau în Turcia, în iulie 1944, în timp ce la Bretton Woods avea loc Conferința monetară internațională, care a stabilit bazele sistemului monetar postbelic, Banca Națională a României și Guvernul român au desfășurat operațiunea secretă „Neptun”, prin care, între 8 și 23 iulie, 75 de dube au transportat la mănăstirea Tismana din județul Gorj 4 086 casete cu lingouri, monede și medalii românești și străine, inclusiv cele 51 de casete cu aur polonez. Evenimentele de la 23 august 1944 au găsit cele 190,3 tone aur fin²⁸⁹ depozitate în pivnița mănăstirii Tismana. După amenajarea grotii din imediata apropiere a mănăstirii, în noaptea de 15 spre 16 septembrie 1944 aurul, în greutate de 190,3 tone aur fin, a fost mutat în grotă, care a fost astupată prin betonare.²⁹⁰

Amenințat atât de germanii în retragere, cât și de Armata Roșie aflată pe teritoriul național, aurul de la Tismana era văzut ca o soluție utilă mai ales pentru anii postbelici, „când existența unei rezerve importante de bani universali ar fi ușurat mult rezolvarea problemelor refacerii economice.”²⁹¹ Aceasta cu atât mai mult cu cât, până la capăt,

„anul 1944 a fost un an de grele încercări pentru economia românească. Prelungirea războiului, trecerea frontului peste țara noastră, dezorganizarea producției ca urmare a bombardamentelor aeriene și a dispersării, criza acută a transporturilor, secătuierea rezervelor, încetarea oricărei legături comerciale cu străinătatea, sunt atâtea cauze cari au pricinuit o reducere simțitoare a activității economice.”²⁹²

²⁸⁷ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 359/1943, f. 30.

²⁸⁸ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 368/1944, f. 8; Cristian Păunescu, Dorin Matei, Mihaela Tone, Gheorghe Birău, *Odiseea aurului BNR. Tismana 1944-1947*, Argument de Mugur Constantin Isărescu, București, Editura Oscar Print, 2015, p. 29.

²⁸⁹ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932-1950, f. 124-125.

²⁹⁰ C. Păunescu, D. Matei, M. Tone, Gh. Birău, *Odiseea aurului BNR. Tismana 1944-1947*, pp. 58-59, 70-71; Nadia Manea, Mihaela Tone, „Tezaurul Băncii Naționale a României în perioada 1943-1947”, în *Anuarul Institutului de Științe Socio-Umane din Sibiu*, vol. XXIV, 2017, pp. 65-80.

²⁹¹ C.C. Kirișescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 545.

²⁹² Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 18 februarie 1945 (Raportul anual al BNR din februarie 1945)*, București, Imprimeria BNR, 1945, pp. 6-7.

În același timp, „Banca Națională a României – așa cum se arăta în *Raportul anual din februarie 1945* – a finanțat în primul rând opera de înzestrare a armatei și acțiunea de strânsă colaborare cu armata sovietică și de îndeplinire a obligațiilor rezultate din convenția de armistițiu (încheiată la 12 septembrie 1944 la Moscova – *n.n.*). Ea (BNR – *n.n.*) a finanțat apoi opera de refacere a distrugerilor pricinuite de război, operă care este în curs și pentru care va mai fi nevoie de mari fonduri. Urmează finanțarea aprovizionărilor de tot felul ale populației civile”²⁹³. Ori, în acest context, „prețurile au continuat să crească, ritmul creșterii devenind, în ultima parte a anului trecut, din ce în ce mai rapid”²⁹⁴.

Pe acest fond al inflației crescânde, la 23 decembrie 1944 era publicată *Legea nr. 656 pentru autorizarea emiterii unor medalii comemorative din aur*²⁹⁵, denumite „Ardealul nostru”, cunoscute sub numele de „cocoșei” sau „trei regi”. Potrivit legii, urma să se bată „până la maximum un milion bucăți”, cu următoarele caracteristici:

- Greutatea unei medalii era de 6,55 grame (cu o toleranță de ± 2 la sută) și diametrul de 21 mm (cu o toleranță de $\pm 0,50$ mm).
- Medaliile erau fabricate din aliaj de aur și cupru, titlul aliajului fiind de 900‰ aur (cu o toleranță de ± 2 la sută), culoarea acestora fiind „galben-auriu, corespunzătoare aliajului”.
- Pe avers, erau reprezentate „într-un cerc subțire în relief” efigiile „în profil, suprapuse și îndreptate spre stânga”, ale „MS Regelui Mihai I, a regelui Ferdinand I, ambii purtând cască de război, și a lui Mihai Viteazul, purtând căciulă caracteristică voevodală”. În jurul efigiilor, s-au gravat cu majuscule „Ardealul nostru” și anii „1601, 1918, 1944”.
- Pe revers, în mijloc, s-au gravat „capul aquilei heraldice din stema țării, având în partea de jos scris textul «România»”, iar de jur-împrejur „stemele celor 11 județe din Transilvania de Nord, redobândită în 1944”.
- Pe muchia medaliei s-a gravat în adâncime cu majuscule „Nihil sine Deo”.

Medaliile au fost asociate Împrumutului Refacerii Naționale 5% 1945, cei care subscriau suma de 50 000 lei având dreptul să cumpere o medalie cu suma de 15 000 lei. Având în vedere constrângerile regimului aurului în 1945, legea prevedea explicit că medaliile „Ardealul nostru”, se asimilează cu obiectele confecționate din metale prețioase exceptate de la restricțiuni legale privitoare la deținerea și circulația lor”²⁹⁶. Versiunea oficială privind rațiunea emiterii acestor medalii a fost patriotică și emoțională, așa cum se vede din *Raportul dlui ministru al Finanțelor către MS Regele*:

„Pentru a încrusta în aur evocator ziua dezrobirii Ardealului de Nord și pentru a transmite și a se moșteni din generație în generație amintirea concretă a acelei pagini de istorie deschisă de Rege și scrisă de Armata Sa în

²⁹³ *Raportul anual al BNR din februarie 1945*, p. 9.

²⁹⁴ *Ibidem*, pp. 6-7.

²⁹⁵ *Monitorul Oficial*, nr. 298, 23 decembrie 1944 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 71-72).

²⁹⁶ *Ibidem*, f. 72v.

unire cu marii noștri aliați, socotim că răspundem sentimentelor de adâncă recunoștință și admirație ale națiunii, propunând majestății Voastre baterea unei medalii comemorative din aur. Pentru a se da acestei medalii o valoare internațională, conținutul în aur, dimensiunea și greutatea ei au fost stabilite, astfel încât să fie identice cu ale monedei franceze de aur de 20 franci, denumită napoleon”.²⁹⁷

Dincolo de această dimensiune, în mod practic, se urmărea retragerea de pe piață a „leilor sovietici” și poate încredințarea unei părți a tezaurului BNR, aproximativ 6,5 tone, populației, în cazul în care ar fi apărut pericolul confiscării acestuia de către Armata Roșie.²⁹⁸ Pentru baterea acestor medalii, în ianuarie 1945, s-au ridicat din peștera de la Tismana 210 casete cu lingouri tip internațional, având aur fin în greutate de 10 219,7563 kg, după care a fost rebetonat zidul de intrare.²⁹⁹

Batera acestor medalii a fost realizată de Monetăria Națională, iar „distribuirea medaliiilor se va face de Banca Națională a României, prin ghișeele colectoare de subscriere la împrumut, începând de la 20 ianuarie 1945, în ordinea cronologică a înregistrării subscrierilor la fiecare sediu al Băncii Naționale a României, în conformitate cu normele prevăzute în instrucțiunile Ministerului de Finanțe”³⁰⁰.

După șase ani de lupte, cel de-al Doilea Război Mondial s-a încheiat mai întâi în Europa, la 9 mai 1945, și apoi în Asia, la 2 septembrie 1945. Astfel, 1945 pune punct și celor patru ani de război în care armata română a luptat succesiv pe două fronturi. Pe lângă crearea ONU, în care conducerea BNR vedea „un prim pas în reconstrucția mondială”, un al doilea pas era considerat „crearea Fondului Monetar Internațional și a Băncii Internaționale de Reconstrucție, hotărâtă prin acordurile de la Breton Woods (iulie 1944), acorduri care au intrat în vigoare la 31 decembrie 1945. Aceste două instituțiuni urmăresc să aducă securitatea monetară, indispensabilă pentru refacerea comerțului mondial, precum și un sprijin financiar, pentru țările care au suferit mai mult de pe urma războiului”³⁰¹.

4.3. REGIMUL ȘI PREȚUL AURULUI (1939-1945)

În intervalul 1939-1940, regimul aurului a continuat să fie reglementat prin actele normative din septembrie 1938, cărora li s-au adăugat altele noi. Astfel, în lunile octombrie și noiembrie 1940, după instalarea guvernului Antonescu, acest regim s-a înăspriț. Mai întâi, prin *Decretul-lege nr. 3494 pentru interzicerea scoaterii din țară a unor*

²⁹⁷ *Ibidem*, f. 71.

²⁹⁸ Adrian Niculescu, *Un martor al istoriei. Emil Ghilezan de vorbă cu Adrian Niculescu*, București, Editura All, 1998, p. 116; Mugur Isărescu, *Cuvânt de deschidere cu prilejul lansării lucrării „Generalul Nicolae Rădescu. Profilul unui om de stat în imagini și documente”*, BNR, 24 februarie 2015 (<http://www.bnro.ro/Cuvant-de-deschidere---lansarea-lucrarii-Generalul-Nicolae-Radescu.-Profilul-unui-om-de-stat-in-imagini-%c8%99i-documente-12094.aspx>, accesat 5 ianuarie 2021).

²⁹⁹ C. Păunescu, D. Matei, M. Tone, Gh. Birău, *Odiseea aurului BNR. Tismana 1944-1947*, pp. 70-71.

³⁰⁰ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 74.

³⁰¹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1946 (Raportul anual al BNR din februarie 1946)*, București, Imprimeria BNR, p. 3.

*obiecte prețioase*³⁰², care stabilea interdicția scoaterii din țară a pietrelor prețioase, obiectelor și bijuteriilor lucrate din metale prețioase. Se permitea trecerea graniței cu bijuterii personale numai pe bază de permis, eliberat sub condiția garanției morale a readucerii acestora în țară. Puteau trece granița doar „obiecte de valoare redusă și obișnuite”: „veriga, ceasornicul, când nu are pietre prețioase, butoni, creion, toc-rezervor, port-țigaret de argint”.

În noiembrie 1940, prin Decretul nr. 3684³⁰³, deținătorii de aur și monede străine au fost obligați să declare Băncii Naționale cantitățile deținute. Între timp, prețul aurului de 229 999,99 lei nu mai corespundea realității, de aceea s-a hotărât plata unei prime speciale de 90 000 lei, începând cu 2 noiembrie 1940, pentru cedarea acestui aur Băncii Naționale. C.C. Kirițescu atrăgea atenția că prețul oficial al unui kg de aur a ajuns astfel la 319 999,99, dar „el nu a fost folosit niciodată în contabilitatea băncii de emisiune.”³⁰⁴

În anul 1939, prețul oficial al aurului a rămas cel stabilit în iunie 1936, respectiv 153 333,33 lei/kg aur fin. Acesta era prețul la care se evalua aurul din stocul BNR, dar metalul galben era cumpărat mai scump, deoarece prețului oficial i se adăugau primele de încurajare a producției.³⁰⁵

Menținerea de către banca centrală a unui preț oficial al aurului sub nivelul pieței era, de regulă, invocată în instanță pentru a se justifica evaziunea și contrabanda cu aur. De aceea, într-o circulară din 11 martie 1939, reprezentanții sucursalelor și ai agențiilor BNR erau informați că „aurul nu are un preț de schimb fixat prin libera concurență”, iar „prețul pe care BNR îl plătește azi la cumpărările de aur este riguros acel determinat de legea monetară (din 1929 – *n.n.*) și decretul din 7 noiembrie 1936 (153 333,33 lei/kg aur fin)”. În același timp, prețul mai ridicat al aurului de mină era explicat astfel:

„Legiuitorul a stabilit că cei care voiesc să înstrăineze aurul ce posedă să-l vândă numai Băncii Naționale, care are pentru aceasta un drept legal de preferință. Prețul de cumpărare nu poate fi însă altul decât cel oficial, iar nu cel al speculatorilor, care va fi cu atât mai ridicat cu cât legile restrictive asupra circulației metalelor prețioase vor fi mai aspre. Prețul «mondial» trebuie considerat complet străin aplicației legii metalelor prețioase, pentru simplu motiv că această lege nu dispune asupra tranzacțiilor de aur încheiate la Bursa din Londra, care își fixează prețul după cererea și oferta existentă pe piața sa, ci legea dispune numai asupra tranzacțiilor referitoare la aurul indigen, al cărui preț nu poate fi altul decât cel fixat de legile în vigoare la noi în țară. Împrejurarea că aurul de mină are un preț mai ridicat decât cel din monete și bijuterii, se explică prin *accia*(!) că pentru încurajarea exploatatorilor de zăcămintă din țară, Statul acordă «*primo*», care reprezintă exact această diferență.”³⁰⁶

³⁰² *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 244, vineri, 18 octombrie 1940, pp. 5950-5951 (extras în ABNR, dosar nr. 15/1929, f. 85).

³⁰³ *Regulamentul de aplicare a legii pentru reprimarea sabotajului comercial, industrial și financiar*, în *Monitorul Oficial*, partea I-a, nr. 257, 2 noiembrie 1940, p. 6280.

³⁰⁴ C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 492; în documentarea noastră, am identificat totuși și o astfel de situație (vezi mai departe, p. 103).

³⁰⁵ *Raportul anual al BNR din februarie 1940*, p. 16.

³⁰⁶ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 26/1920, f. 184.

În 1940, prețul oficial al aurului s-a modificat, ajungând la 229 999,99 lei/kg aur fin. Potrivit *Jurnalului Consiliului de Miniștri* nr. 919/aprilie 1940³⁰⁷, prețului anterior i s-a adăugat o primă de 50 la sută, în valoare de 76 666,67 lei/kg aur fin, deoarece aceeași creștere fusese aplicată, începând cu 3 martie 1940, și devizelor libere convertibile în aur. La 12 aprilie 1940, prin *Circulara nr. 442*, sucursalele și agențiile Băncii erau informate că monetele de aur vor fi cumpărate la prețul de 153 333,33 lei/kg aur fin, la care se adaugă o primă economică de 50 la sută, adică 76 666,67 lei/kg, ceea ce însemna că și aurul monetar era achiziționat la noul preț oficial.³⁰⁸

Consecința directă a acestei creșteri a prețului oficial al aurului a fost reevaluarea stocului de aur al BNR.³⁰⁹ În *Referatul către Consiliul de Miniștri*, semnat de guvernatorul Mitiță Constantinescu, devenit între timp și ministrul Finanțelor în guvernul Armand Călinescu, se arăta că:

„se impune deci, în mod firesc, a îndepărta această anomalie și astfel a se evalua și contabiliza și aurul deținut de BNR în stocul său, la aceeași valoare de lei 229 999,99 per kg de aur fin și a face să înceteze astfel operațiunea de contabilitate neconformă de a cumpăra aurul cu lei 229 999,99 și a-l înregistra și contabiliza cu lei 153 333,33 per kg”. În termenii oficiali ai epocii, acțiunea urma „să asigure monetei noastre certitudinea de care are nevoie, consolidându-și astfel poziția, atât față de aurul metal, cât și față de celelalte devize liber convertibile, cu un caracter de rațională și sănătoasă stabilitate”.³¹⁰

Prin urmare, prin *Decretul-regal privind evaluarea aurului* nr. 1645 din 18 mai 1940³¹¹ s-a stabilit că: „Banca Națională a României va evalua și contabiliza aurul, în bare și monete, din activul său, precum și pe acela pe care îl va dobândi în viitor, la prețul mai sus arătat de lei 229 999,99 de fiecare kg de aur fin”. Așa cum se procedase și la reevaluarea din 1936, se prevedea că „plus valuta netă ce va rezulta /.../ va fi creditată Tezaurului, conform unei convențiuni ce se va încheia între Stat și BNR, prin care se va stabili modul de utilizare a acestei plus valute”. Și de această dată, plus valuta trebuia folosită pentru „necesitățile excepționale de înzestrare ale armatei”.

*Convențiunea relativă la întrebuințarea plus-valutei rezultate din reevaluarea stocului metalic*³¹² a fost semnată a doua zi, la 19 mai 1940, de guvernatorul Mitiță Constantinescu, în calitate de ministru al Finanțelor, așa cum am arătat mai sus, și viceguvernatorul C.T. Teodorescu, autorizat de Consiliul de administrație al BNR în ședința din 18 mai 1940. Cu același prilej, Consiliul de administrație a dispus ca „Serviciul contabilității să recalculeze valoarea aurului aflat în stocul de acoperire în

³⁰⁷ *Jurnalul Consiliului de Miniștri privind plata unei prime de aur* nr. 919/10 aprilie 1940, în *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 87, joi, 11 aprilie 1940, p. 1780 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 69).

³⁰⁸ ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 26/1920, f. 168.

³⁰⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, p. 7.

³¹⁰ *Jurnal al Consiliului de Miniștri nr. 1149/1940 referitor la aprobarea decretului-lege pentru evaluarea și contabilizarea aurului*, în *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 121, luni, 27 mai 1940, partea I-a, p. 2454 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 45).

³¹¹ *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 115, duminică, 19 mai 1940, pp. 2360-2361 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 41-39); cf. și *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, p. 14.

³¹² ABNR, fond Consilii, dosar nr. 320/1940, f. 56-57; fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 42.

seara zilei de 18 mai 1940, pe baza arătată în Decretul regal nr. 1645 din 18 mai 1940, precum și să facă operațiunile convenite și să întocmească o situație sumară în consecință”. În același timp, *Convențiunea* stabilea achitarea mai multor datorii ale statului la BNR, printre care și 1,04 miliarde lei, în contul „Ministerului Finanțelor. Prime economice și cheltuieli pentru încurajarea producției aurului și argintului”. Ulterior, prin *Circulara cu privire la reevaluarea stocului de aur al BNR* nr. 632 din 29 mai 1940, transmisă sucursalelor și agențiilor BNR, se atrăgea atenția că, datorită reevaluării stocului de aur, prima de 50 la sută nu va mai fi socotită separat la cumpărările de aur, iar pentru simplificarea operațiunilor, aurul va fi socotit în operațiunile curente la prețul de 230 000 lei/kg aur fin, valoare la care se va face înregistrarea³¹³.

În iunie 1940 Ministerul de Finanțe comunica Băncii Naționale a României că: „operațiunile asupra metalelor prețioase făcute de BNR în baza dreptului de preemțiune al statului sunt scutite de taxa de 2% prevăzută de legea pentru așezarea unei contribuțiuni naționale excepționale pentru apărarea Țării”³¹⁴.

La 16 decembrie 1940 sediile BNR erau informate că, începând cu 31 decembrie 1940, valoarea monedelor de aur cumpărate va fi eliminată din soldul Casei și înregistrată într-un cont separat, intitulat „Monedă de aur”, care va fi înregistrat la poziția „Diverse”. Acest cont nou se regăsea în noile formulare de bilanț și de contabilitate. Motivul creării acestui cont special era acela de a evidenția faptul că aceste monede „nu sunt destinate a fi redade circulației”³¹⁵, ele rămânând să fie teaurizate.

Cu mai puțin de trei luni înainte de intrarea României în război, prețul aurului a fost din nou modificat, dar, de această dată, a fost vorba de o diminuare a acestuia. Astfel, prin *Decretul-lege privitor la prima plătită la aur și la argint* nr. 896 din 31 martie 1941³¹⁶ se stabilea că:

„Începând cu data de 1 aprilie 1941, prima de 50% ce se plătea producătorilor de aur peste prețul de lei 153 333,33 pe kg aur fin, în baza dispozițiilor art. I al *Jurnalului Consiliului de Miniștri* nr. 919 din 1940, precum și prima de 38% ce se plătea producătorilor de aur peste prețul de lei 111 111,10 pe kg aur fin, în baza dispozițiilor art. 1 al *Jurnalului Consiliului de Miniștri* nr. 1228 din 1936, se desființează. Începând de la această dată, prețul aurului se va calcula adăugându-se la prețul de lei 111 111,10 de kg aur fin stabilit în legea monetară din 7 februarie 1929, prima de 90 la sută, care, în baza decretului-lege nr. 895 din 31 martie 1941, se plătește la devizele liber convertibile în aur.” Astfel, prețul unui kg de aur fin a fost stabilit la 211 111,10 lei.

Fiore, a urmat reevaluarea stocului de aur al BNR, potrivit *Decretului privitor la reevaluarea stocului de aur și devize al BNR* nr. 897 din 1941, care prevedea că, începând cu 1 aprilie 1941, „Banca Națională a României este autorizată a evalua și contabiliza,

³¹³ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 26/1920, f. 162.

³¹⁴ *Ibidem*, f. 161.

³¹⁵ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 20/1927, f. 72.

³¹⁶ *Monitorul Oficial*, anul CIX, nr. 78 bis, marți, 1 aprilie 1941, partea I-a, pp. 1763-1764 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 51-50v).

la prețul prevăzut de legea monetară din 7 februarie 1929, plus prima economică de 90%, prevăzută de Decretul-lege nr. 895 din 31 martie 1941, aurul în bare și monete din activul său, precum și pe acela pe care îl va dobândi în viitor”.³¹⁷ Suma rezultată din devalorizarea cursului aurului, în valoare de 2,853 miliarde lei, a fost preluată de stat.³¹⁸ Acest preț oficial, căruia, după 1945, i s-a spus și „preț de bază”, în valoare de 211 111,10 lei/kg aur fin, a rămas valabil până la reforma monetară din 15 august 1947.

4.4. PRIMELE PENTRU STIMULAREA PRODUCȚIEI DE AUR

Așa cum se arăta în *Raportul anual al BNR din februarie 1940*, „politica de prudență a Băncii Naționale a inclus continuarea măsurilor de încurajare a producției de aur, precum și pe aceea de acordare a primelor la cumpărarea aurului”.³¹⁹

Noutatea anului 1939 în această problemă a constat în introducerea primelor „în vederea încurajării detezaurizării disponibilităților private de aur, pentru cantitățile de aur de orice altă natură” decât cele prevăzute în *Jurnalele Consiliului de Miniștri* dintre 1935 și 1938. Astfel, se prevedea acordarea unei prime de încurajare, în valoare de 81 666,67 lei³²⁰, pentru cedarea aurului către BNR în următoarele trei luni, după care prima acordată se reducea la 66 666,67 lei. S-a considerat, probabil, că acest interval era suficient pentru atragerea aurului privat de pe piață, dar, ulterior, cele trei luni au mai fost prelungite de trei ori, respectiv în august³²¹ și noiembrie 1939³²², precum și în ianuarie 1940³²³, când s-a stabilit că prima de 81 666,67 lei/kg aur fin se acorda „până la data când, prin jurnal, Consiliul Miniștrilor va hotărî încetarea plății acestei prime”.

Potrivit documentelor contabile, în cursul anului 1939 valoarea primelor economice pentru încurajarea producției de aur a ajuns la 525 milioane lei, iar totalul acestora, începând de la 6 noiembrie 1936, a atins 869 milioane lei. În special majorarea cotelor primelor acordate producătorilor mari și mici după 1 iulie 1938, ceea ce a făcut ca „primele economice să reprezinte circa 90 000 lei la kg plătit producătorilor de aur peste prețul legal de 153 333 lei/kg”, explică de ce sumele plătite în 1939 au însemnat peste 60 la sută din totalul primelor acordate după reevaluarea stocului metalic al BNR în noiembrie 1936.³²⁴

³¹⁷ *Monitorul Oficial*, anul CIX, nr. 78 bis, marți, 1 aprilie 1941, partea I-a, pp. 1764-1765 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 51).

³¹⁸ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 487.

³¹⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1940*, p. 8.

³²⁰ Această valoare era rezultatul comasării a două prime prevăzute în *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 3164 din 13 decembrie 1938, respectiv 66 666,67 lei și 15 000 lei.

³²¹ *Prelungirea plății primei economice la aur*, în *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 2378 din 8 august 1939, în *Monitorul Oficial*, nr. 185, sâmbătă, 12 august 1939, p. 4928 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 32).

³²² *Prelungirea pentru plata primei economice la aurul fin*, în *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 3440 din 20 noiembrie 1939, în *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 271, miercuri, 22 noiembrie 1939, p. 6820 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 34).

³²³ *Prelungirea termenului în care se va plăti prima economică pentru un kg de aur fin*, în *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 231 din 27 ianuarie 1940, în *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 30, marți, 6 februarie 1940, p. 490 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 36, 35).

³²⁴ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 475.

Așa cum se arăta în *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, „Statul român mai plătește pentru încurajarea producției de aur și în special a exploatărilor sărace primele economice prevăzute în *Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1725*, în *Monitorul Oficial nr. 160/13 iulie 1940*”.³²⁵ Acest act normativ³²⁶ a introdus o anumită unificare a primelor de încurajare a producției de aur și, pentru prima dată, intra în atenția oficială și producția obținută din minereurile cu o concentrație foarte mică de aur, respectiv de 3 g aur la tona de minereu. Primele pe care Banca Națională a României urma să le plătească, peste prețul oficial de 229 999,99 lei, pentru un kg aur fin, achiziționat după data de 11 aprilie 1940³²⁷, erau următoarele:

- Prima fixă, în valoare de 20 000 lei/kg aur fin, indiferent de modul de obținere a acestuia, care se plătea tuturor categoriilor de producători, la depunerea aurului, fiind singura primă acordată pentru aurul nativ. Adăugată prețului oficial, această primă ridica prețul aurului la 249 999,99 lei.
- Prima variabilă, care se adăuga primei fixe, era destinată încurajării prelucrării minereurilor sărace și se plătea producătorilor mari și mici³²⁸, în funcție de aurul extras dintr-o tonă de minereu. Pentru orientarea generală, am reținut mai jos doar primele pentru concentrațiile exprimate în numere întregi, deși actul normativ le diferențiază în funcție de o zecimală. Cel mai probabil, trebuie să vedem aici impactul preluării conducerii Guvernului de către prim-ministrul Ion Gigurtu, inginer de mine și fostul președinte-director general al Societății „Mica”:

Tabel 2. Primele acordate producătorilor de aur (1940)

Conținut mediu extras (g aur/tonă minereu)	Prima (în lei)	Preț total (229 999,99 lei + prima)
3,0	186 664	416 664
4,0	128 331	358 331
5,0	93 332	323 332
6,0	70 000	300 000
7,0	53 329	283 329
8,0	40 832	270 832
9,0	31 110	261 110
10,0	23 333	253 333
11,0	16 969	246 969
12,0	11 666	241 666
13,0	7 179	237 179
14,0	3 332	233 332
15,0	x	230 000

Sursa: *Fixarea primelor economice la aur*, în *Jurnal al Consiliului de Miniștri nr. 1725* din 12 iulie 1940³²⁹

³²⁵ *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, p. 14.

³²⁶ *Fixarea primelor economice la aur*, în *Jurnal al Consiliului de Miniștri nr. 1725* din 12 iulie 1940, în *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 160, sâmbătă, 13 iulie 1940, pp. 3571-3572 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 14/1929, f. 48).

³²⁷ Se avea în vedere și aurul deja achiziționat de BNR.

³²⁸ Cei care realizau o producție anuală de aur mai mică de 12 kg.

³²⁹ În *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 160, sâmbătă, 13 iulie 1940, pp. 3571-3572.

- Micii producători primeau, pe lângă prețul oficial și prima de 20 000 lei, încă o primă suplimentară în valoare de 93 332 lei/kg aur fin.

În același timp, *Jurnalul Consiliului de Miniștri* din iulie 1940 păstra prevederile actului normativ similar din decembrie 1938 cu privire la achitarea primelor de către Banca Națională a României în contul Statului și la constituirea și administrarea Fondului de explorări și prospecțiuni.

Conducerea BNR aprecia „acțiunea de încurajare a producției de aur, precum și prima instituită în favoarea particularilor deținători de aur ce l-ar vinde Băncii Naționale”, pentru că „au îngăduit o sporire a stocului nostru metalic, care a trecut de la 18 190 milioane lei, la 31 decembrie 1938, la 20 768 milioane lei, la 31 decembrie 1939”, astfel încât „poziția tehnică a monetei naționale a fost din cele mai satisfăcătoare”, având în vedere că „în tot cursul anului, raportul dintre stocul de aur și totalul angajamentelor la vedere a rămas, cu tot sporul acestora din urmă, superior procentului de 35%”³³⁰.

Reevaluarea stocului de aur al BNR în anul 1940 a permis achitarea datoriei statului la BNR pentru primele plătite producătorilor de aur de la precedenta reevaluare din 1936 până la cea din 18 mai 1940. Ulterior, aceste plăți au ajuns la cifra de 249 milioane lei până la finele anului.³³¹

Banca Întreprinderilor Aurifere și Miniere (BIAM) a continuat să-și desfășoare activitatea, fiind condusă de Alex. D. Neagu și Alexandru Portocală. La 27 martie 1940 BIAM încheia un contract de creditare cu Societatea „Mica”, care avea, la 31 decembrie 1939, un sold debitor de 182 375 000 lei, rezultat din contractele de credit anterioare (încheiate în 1938 și 1939) și din operațiunile de scont. Prin noul contract, Societatea „Mica” a primit un împrumut de 150 milioane lei, cu o dobândă de 2 la sută peste scontul BNR și un comision de 0,5 la sută, ambele plătite de BIAM la sfârșitul fiecărui semestru. Pentru garantarea plății ratelor sale la BIAM, Societatea „Mica” dădea delegație Băncii Naționale a României ca, din sumele ce i se vor cuveni din predările de aur, să defalce bilunar, începând din august 1940, câte o sumă de 1,5 milioane lei, pe care să o țină la dispoziția BIAM. BNR avea un mandat irevocabil de încasare și BIAM se putea prezenta la aceasta pentru a încasa suma respectivă.³³²

În legătură cu susținerea producției de aur a țării, în martie 1940, a fost adoptată o măsură care fusese susținută de conducerea BNR încă din 1934, este vorba de separarea celor două componente ale Regiei Autonome a Întreprinderilor Metalurgice și Miniere ale Statului din Ardeal, înființarea a două societăți pe acțiuni, în care Statul era singurul acționar: Uzinele de Fier Hunedoara și Minele de Aur Baia Mare.³³³

³³⁰ Raportul anual al BNR din februarie 1940, p. 8.

³³¹ ABNR, fond Contabilitate, dosar nr. 9/1941, f. 480.

³³² ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 26/1920, f. 171-172.

³³³ ABNR, fond Aur, dosar nr. 15/1929, f. 91.

Serviciul aur a fost structura din Banca Națională care a lucrat direct cu producătorii de aur și „a urmărit îndeaproape mersul exploatărilor aurifere, dându-le tot concursul, atunci când a fost nevoie de luat măsuri care interesau producția de aur”.³³⁴

Potrivit *Raportului anual al BNR din februarie 1940*, în 1939 s-a creat o poliție proprie „pentru urmărirea și combaterea comerțului clandestin de aur”, prin activitatea căreia „s-au redus în mod simțitor vânzările ilicite și contrabandele de aur”.³³⁵ Această structură, cunoscută sub numele de Poliția aurului, a fost organizată în cadrul Serviciului aur și, în anul 1940, a reușit, potrivit documentelor oficiale ale timpului, „o serie de capturi foarte importante printre practicanții contrabandei și comerțului clandestin de metale prețioase, al căror rezultat favorabil s-a resimțit imediat prin creșterea relativă a producției”.³³⁶

Un moment excepțional în activitatea Serviciului aur a fost cel de la începutul lunii septembrie 1940, când a avut loc evacuarea Nord-Vestului Transilvaniei. Banca Națională a României, prin Serviciul aur, „a dat sprijin imediat și eficace exploatărilor din regiunea Baia Mare, reușind să evacueze cea mai mare parte din metalele prețioase aflate în acea regiune în diferite faze de prelucrare”³³⁷, se arăta în *Raportul anual al BNR din februarie 1941*.

Evenimentele petrecute în toamna anului 1939 și iarna lui 1940 în apropierea graniței de nord a României au determinat o preocupare deosebită a conducerii Băncii Naționale pentru situația Societății Minele de Aur ale Statului din Baia Mare, precum și a Oficiului aurului din aceeași localitate. Astfel, la 1 iulie 1940 ing. Gh. Rădăcineanu, din partea Direcțiunii Minelor de Aur ale Statului din Baia Mare, și ing. S. Toma, din partea BNR, au convenit într-un document confidențial să se înceteze imediat afinarea metalelor prețioase, iar metalele prețioase atât cele existente, cât și cele ce aveau să fie depuse ulterior să fie evacuate într-un loc sigur.³³⁸

La 22 august 1940, într-o adresă „confidențială și f.f. urgentă”, Banca Națională se adresa Societății Minele de Aur ale Statului din Baia Mare cu următoarea solicitare:

„dată fiind importanța cantităților de metale prețioase achitate de Bancă și aflate la Uzinele dvs. din Baia Mare, de care Societatea dvs. are întreaga răspundere, este neapărat necesar a ne arăta în mod detaliat în ce constau măsurile în chestiune, precum și posibilitățile de evacuare la timp, la caz de nevoie”³³⁹.

³³⁴ *Raportul anual al BNR din februarie 1940*, p. 8.

³³⁵ *Ibidem*, p. 8.

³³⁶ *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, p. 14.

³³⁷ *Ibidem*, p. 14.

³³⁸ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 18/1938, f. 678.

³³⁹ *Ibidem*, f. 676.

A doua zi după Dictatul de la Viena, Administrația centrală a BNR a transmis instrucțiunile cu privire la evacuarea Oficiului aurului din Baia Mare, sub semnătura administratorului George Cesianu și a ing. dr. Eugen Bădescu. Potrivit acestora, evacuarea avea în vedere transportarea valorilor și a arhivei Oficiului, precum și a metalelor prețioase de la Minele Statului, în ordinea bogăției lor. Evacuarea valorilor Oficiului urma să aibă loc la Abrud, iar a produselor Uzinei Baia Mare la Uzina Societății „Mica”, la Diciosânmartin (Târnăveni – *n.n.*).

La 13 septembrie 1940, Societatea Minele de Aur ale Statului din Baia Mare (MINAUR) comunica confidențial BNR:

„Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că în zilele de 1-5 septembrie a.c. am evacuat din regiunea Baia Mare – în diverse aliaje nobile și produse intermediare bogate – cantitatea de aproximativ 625 kg aur, ce vă aparține, ca fiind plătit de Dvs. cu anticipație sau ca aur de restituit în natură, fiindu-ne predat pentru afinaj.” Societatea MINAUR estima că va preda acest aur în 3-4 săptămâni, dar „cum azi datoria noastră la Dvs., în aur, este de cca 1 000 kg, rezultă că mai rămâne să acoperim diferența de $1\ 000 - 625 = 375$ kg aur, acoperire pe care o vom face în modul următor: a. cca 275 kg aur îl vom preda din aurul ce se găsește azi la uzinele noastre din Zlatna /.../, b. „restul de cca 100 kg aur va fi acoperit din cele 310 kg aur ce ne-a rămas la Firiza și care sperăm ca să ne fie restituit în întregime de autoritățile maghiare”³⁴⁰

În pofida tratatelor pentru care Victor Bădulescu a fost însărcinat să meargă la Budapesta în decembrie 1940, această cantitate de aur nu a putut fi recuperată de la autoritățile maghiare. În documentele contabile ale Băncii Naționale a României este evidențiată începând din 1944 poziția „Aur rămas în Ardealul evacuat de primit de la MINAUR” în valoare de 16 956 929 lei (80,32230 kg aur fin).³⁴¹ O soluție pentru recuperarea acestei cantități de aur a apărut în urma înțelegerii intervenite între Banca Națională a României și Societatea Minele de Aur ale Statului din Baia Mare (MINAUR) în anul 1948. Potrivit unui document datat 8 octombrie 1948, MINAUR se angaja să crediteze contul BNR cu aurul menționat „însă numai în limita cantităților pe care le deținem efectiv din stocurile preluate la 1 aprilie 1945, data revenirii exploatărilor din regiunea Baia Mare în administrația MINAUR”³⁴².

Chiar și în anii grei de război, primele economice pentru încurajarea producției de aur au continuat să fie acordate după modelul inaugurat în anul 1940, prin care erau stimulați toți producătorii, dar se acorda un sprijin deosebit pentru micii producători și pentru exploatarea zăcămintelor sărace în aur. În acest sens, au fost date mai multe reglementări, după cum urmează:

³⁴⁰ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 18/1938, f. 645-646.

³⁴¹ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 198.

³⁴² ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 18/1938-1948, f. 24.

- 13 noiembrie 1941 – *Primele economice de încurajare a producției aurului*³⁴³;
- 14 decembrie 1942 – *Modificarea de prime de încurajare a producției aurului*³⁴⁴;
- 28 martie 1944 – *Primele de încurajare a producției de aur*³⁴⁵.

Prevederile acestor acte normative aveau în vedere:

- Plata prețului de bază (211 111,10 lei/kg aur fin) și a unei prime minime corespunzătoare conținutului mediu de 15 g aur/tonă minereu la predarea aurului. Se considera ca „aur predat” aurul depus la BNR sau la oficiile de schimb și recepționat de către aceasta.
- Plata unei singure prime, peste prețul de 211 111,10 lei, pentru toți producătorii care realizau o producție mai mare de 12 kg aur/an, „pentru încurajarea prelucrării minereurilor sărace, variabilă în funcție de conținutul mediu de aur extras al minereurilor brute, prelucrate”. Deși cele trei acte normative le diferențiază în funcție de o zecimală, pentru orientarea generală am reținut mai jos doar primele aferente concentrațiilor exprimate în numere întregi. Valoarea nominală a acestor prime a crescut în fiecare an, ajungând ca în 1943 să fie de trei până la cinci ori mai mari față de anul 1941.

Tabel 3. Primele acordate producătorilor de aur în perioada 1941-1943 (în lei)

Conținut mediu extras (g aur/tonă minereu)	De la 12 iul. 1941		De la 1 ian. 1942		De la 1 ian. 1943	
	Prima	Preț total	Prima	Preț total	Prima	Preț total
3,0	318 889	530 000	656 389	867 500	955 556	1 166 667
4,0	243 889	455 000	510 389	721 500	910 327	1 121 438
5,0	198 889	410 000	422 789	633 900	666 089	877 200
6,0	168 889	380 000	364 389	575 500	593 722	804 833
7,0	147 460	358 571	322 674	533 785	542 032	753 143
8,0	131 389	342 500	291 389	502 500	503 264	714 375
9,0	118 889	330 000	267 055	478 166	473 111	684 222
10,0	108 889	320 000	247 589	458 700	448 989	660 100
11,0	100 707	311 818	231 661	442 772	429 252	640 363
12,0	93 889	305 000	218 389	429 500	412 806	623 917
13,0	88 120	299 231	207 158	418 260	398 889	610 000
14,0	83 174	294 885	197 531	408 640	386 960	598 071
15,0	78 889	290 000	189 189	400 300	376 622	587 733

Sursa: *Jurnalele Consiliului de Miniștri*, publicate în *Monitorul Oficial* din 13 noiembrie 1941, 14 decembrie 1942 și 28 martie 1944

³⁴³ *Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 1332 din 6 noiembrie 1941, în *Monitorul Oficial*, anul CIX, nr. 270, joi, 13 noiembrie 1941, partea I-a, pp. 7083-7085 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 54-52).

³⁴⁴ *Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 1236 din 10 decembrie 1942, în *Monitorul Oficial*, anul CX, nr. 293, luni, 14 decembrie 1942, pp. 10832-10833 (extras în ABNR, fond Aur, dosar nr. 14/1929, f. 57).

³⁴⁵ *Jurnal al Consiliului de Miniștri* nr. 326 din 27 martie 1944, în *Monitorul Oficial*, nr. 74, 28 martie 1944, partea I, pp. 2942-2943 (extras în ABNR, dosar nr. 14/1929, f. 59v-58).

- Pentru micii producători, care realizau sub 12 kg aur/an, se plătea prețul de bază, la care se adăuga prima pentru concentrația de 4 g aur/tonă până la 31 decembrie 1942, după care prima corespunzătoare a fost cea aferentă pentru concentrația de 3 g/aur tonă (de la 1 ianuarie 1943).
- Tot pentru sprijinirea micilor producători, care erau încurajați să-și prelucreze concentratele aurifere la Uzinele metalurgice, se stabilea ca, din fondul de prime, BNR să plătească Societății „MINAUR” din Zlatna, începând din decembrie 1942, o subvenție de 10 000 lei/fiecare tonă de concentrat aurifer, care a atins nivelul de 12 000 lei, din martie 1944. Această subvenție adăugată la taxele de preschimbare servea la acoperirea cheltuielilor de transport și prelucrare ale acestor concentrate la Uzinele Societății „Mica” din Târnăveni.
- Se prevedeau în continuare fonduri atât din partea statului, cât și a producătorilor, pentru Fondul de explorări și prospecțiuni, cu implicarea Creditului Național Industrial și a Subsecretariatul de Stat al Industriei, Comerțului și Minelor. Începând cu 1944 s-a stabilit și că „întreprinderile aurifere sunt obligate să cheltuiască pentru lucrări de explorări și deschideri de noi zăcăminte o sumă egală cu 4,35% din prețul total de vânzare al aurului produs”, contabilizând separat cheltuielile aferente acestor lucrări, care nu intrau în prețul de cost al anului respectiv.
- Primele erau plătite, ca și anterior, de Banca Națională a României, în contul Statului, care urma să le ramburseze.
- Începând cu 1942 s-a introdus procedura blocării la BNR, în urma dispozițiilor Ministerului de Finanțe, a sumelor corespunzătoare tuturor impozitelor neachitate de producătorii de aur.

Potrivit *Raportului anual al BNR din februarie 1943*, în capitolul *Cumpărarea și controlul metalelor prețioase*, „aceste prime variază dela 189 189 lei pro kg aur fin extras din minereuri cu un conținut minim de 15 gr aur la tonă sau mai mult și până la 656 389 lei pro kg aur fin”³⁴⁶.

Continuarea războiului din Răsărit în 1943, schimbarea alianțelor, prin actul de la 23 august 1944, și implicarea armatei române în războiul din Vest au determinat identificarea unor noi soluții pentru susținerea producției de aur. *Raportul anual al BNR din februarie 1945* face referire la această situație: „față de urcarea cheltuielilor de producție – salarii și materiale – Consiliul Interministerial a mai acordat pentru tot aurul produs și predat Băncii Naționale dela 1 ianuarie 1944 prime provizorii în valoare totală de 550 000 lei pe kg aur fin, care se plătesc până la fixarea definitivă a primelor cuvenite pentru producția de aur pe 1944, lucrările Comisiei Aurului, care lucrează la Ministerul Economiei Naționale, fiind în curs.”³⁴⁷

³⁴⁶ *Raportul anual al BNR din februarie 1943*, p. 13.

³⁴⁷ *Raportul anual al BNR din februarie 1945*, p. 14.

Inflația în creștere din anul 1945 a impus adoptarea unui nou act normativ care a prevăzut creșterea primelor de încurajare a producției de aur, este vorba de *Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 1343 din 20 octombrie 1945, care avea efect retroactiv de la 1 ianuarie 1945. Dacă în precedentul act normativ cele mai mari prime depășeau cu puțin 1 milion de lei, în 1945 primele au variat „de la 4 204 399 lei pro kg aur fin extras din minereuri cu un conținut de 15 grame aur la tonă sau mai mult și până la 8 092 659 lei pro kg aur fin extras din minereuri cu un conținut de 3 grame la tonă sau mai puțin”. Micii producători primeau prima maximă, la care se adăuga o primă suplimentară de 200 000 lei/kg aur fin.³⁴⁸

Chiar în condițiile foarte grele ale acestui an, conducerea Băncii Naționale sublinia că „a dus o politică stăruitoare de susținere a producției de aur a țării, cu toate greutatețile inerente stării de război, menținând contactul strâns cu producătorii din regiunile aurifere și dându-le tot concursul atât din punct de vedere financiar, cât și prin îndrumările organelor Serviciului aur de pe teren”³⁴⁹.

„Urcările importante” înregistrate în 1946 în cheltuielile aferente producției de aur (salarii, materiale) au determinat majorarea în aceeași măsură a primelor economice provizorii, în urma acordului dintre ministerul de Finanțe și cel al Minelor și Petrolului. Aceste prime au variat „de la 44 027 789 lei pro kg aur fin extras din minereuri cu un conținut de 15 grame aur la tonă sau mai mult și până la 99 579 389 lei pro kg aur fin extras din minereuri cu un conținut de 3 grame la tonă sau mai puțin”, adică au crescut cam de zece ori, față de prevederile precedentului act normativ în materie. În ceea ce privește pe micii producători, aceștia primeau, începând cu 1 iunie 1946, o primă fixă de 122 900 000 lei pro kg aur fin.³⁵⁰ Astfel, conducerea BNR putea afirma că a fost în continuare „consecventă menirii sale ca institut de emisiune”, deoarece a continuat și în anul 1946 „să asigure condițiunile necesare prosperării industriei metalelor prețioase din țară, cu toate greutatețile firești ale situației de tranziție de după război, acordând producătorilor tot sprijinul financiar și concursul larg în toate împrejurările.”³⁵¹

Ultimul an în care au fost acordate prime pentru susținerea producției de aur a fost 1947, dar numai până la reforma monetară, care avea să le desființeze. De această dată, prima pentru marii producători a variat de la 659 788 889 lei/kg aur fin extras din minereuri cu un conținut de 15 grame aur la tonă sau mai mult până la 1 099 788 889 lei/kg aur fin extras din minereuri cu un conținut de 3 grame la tonă sau mai puțin. În cazul micilor producători, s-a stabilit o graniță la data de 14 iunie 1947, astfel: pentru producția anterioară acestei date, prima era de 150 000 000 lei, iar pentru cea din intervalul 15 iunie – 15 august 1947, valoarea primei depășea 1 miliard de lei, ajungând la 1 099 788 889 lei³⁵².

³⁴⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1946*, p. 13.

³⁴⁹ *Ibidem*.

³⁵⁰ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de censored către Consiliul de Miniștri privind gestiunea anului 1946 (Raportul anual al BNR privind gestiunea anului 1946)*, LXVI, București, Imprimeria BNR, 1946, p. 11.

³⁵¹ *Ibidem*.

³⁵² Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de censored către Consiliul de Miniștri privind gestiunea anului 1947*, LXVII, București, Imprimeria BNR, p. 24.

4.5. EVOLUȚIA STOCULUI DE AUR AL BNR (1939-1945)

Deși la sfârșitul anului 1938 biletele și angajamentele Băncii Naționale a României au avut un procent de acoperire de peste 37 la sută aur, menținerea procentului legal de 35 la sută a întâmpinat reale dificultăți în 1939, ca urmare a celor două episoade de panică provocată de război. Primul episod a avut loc în martie 1939, când, din cauza desființării Cehoslovaciei în urma acțiunilor agresive ale Germaniei, retragerile de la bănci au determinat creșterea cu 3 miliarde lei a angajamentelor la vedere ale BNR. Consecința imediată a acestui episod s-a înregistrat la 8 aprilie, când procentul de acoperire a biletelor și angajamentelor BNR a coborât sub pragul de 35 la sută. Al doilea episod a avut loc în septembrie, când, ca urmare a atacării Poloniei, biletele și angajamentele la vedere ale BNR au sporit cu 3,5 miliarde lei.

În aceste condiții, a fost luată o nouă decizie referitoare la structura stocului de aur al BNR. Prin Decretul-lege nr. 3341 din 6 septembrie 1939 Banca Națională a fost autorizată să mențină pentru acoperirea biletelor și angajamentelor sale la vedere același procent de 25 la sută aur efectiv din totalul acestora, urmând însă ca diferența până la procentul de 35 la sută să poată fi completată, exclusiv cu devize convertibile în aur, numai prin decizia Consiliului general al BNR.³⁵³ Așa cum se arăta în *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 18 februarie 1940*, „Institutul de Emisiune, cu toate greutatea izvorând din stările de război internaționale, care au avut dese repercusiuni economice asupra țerei noastre, precum și din nevoile crescânde atât ale industriei naționale, cât și din obligația de a da concursul său imediat în momentele grele ale *run-urilor* bancare din acest an, nu a făcut totuși, până acum, uz de facultatea ce i-a fost conferită prin lege”. Considerată „o bună măsură de prudență politică (bancară – *n.n.*)”, acționarii au ratificat, în Adunarea extraordinară din 18 februarie 1940, această prevedere nouă referitoare la structura stocului de acoperire al BNR.³⁵⁴

Într-adevăr, la sfârșitul anului 1939 acoperirea biletelor și angajamentelor BNR a fost pentru al patrulea an succesiv în totalitate în aur, deși procentul de 35,10% a fost în scădere cu 2 puncte procentuale față de anul precedent și, în condițiile panicii provocate de război, a fost atins ca urmare a operațiunii prin care „conturile curente au fost reduse cu lei 3 510 milioane prin blocarea la termen a unei sume egale din disponibilitățile autorităților la Banca Națională a României”.³⁵⁵

Potrivit documentelor contabile, acoperirea metalică a sporit în 1939 cu 2 577 milioane lei (2 577 462 627, potrivit seriei noastre), prin cumpărarea aurului din țară (1 028 milioane lei) și prin trecerea în stocul de acoperire a unei părți din aurul cumpărat anterior în străinătate și înregistrat în afara stocului (1 549 milioane lei).³⁵⁶ *Raportul anual al BNR din februarie 1940* consemna că „s-au depus la Banca Națională 6 578,4 kg aur fin, față

³⁵³ *Raportul anual al BNR din februarie 1940*, p. 8.

³⁵⁴ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 18 februarie 1940*, București, 1940, în ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 326/1940, f. 644.

³⁵⁵ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 476-477.

³⁵⁶ *Ibidem*.

de 5 363,9 kg în 1938³⁵⁷. În pofida acestei depuneri consistente, stocul total de aur a sporit cu mai puțin de 1 tonă, ajungând la 144,6 tone. Stocul de acoperire, în cantitate de 135 tone, la 31 decembrie 1939, a înregistrat o creștere de aproximativ 17 tone aur fin, din care 10 tone au provenit din aurul cumpărat anterior în străinătate și păstrat în afara stocului. De altfel, cantitatea de aur depozitată în străinătate a înregistrat mai multe fluctuații în acest an, pe măsura zbucriumului care cuprinsese întreaga lume. Astfel, acestea au inclus cumpărarea de aur în Olanda și în Belgia, vânzarea de aur de la Banca Angliei și Banca Reglementelor Internaționale pentru obținerea de devize³⁵⁸. Majoritatea acestor mișcări intervenite în depozitele de aur și valute plasate în străinătate au fost contabilizate în bilanțul băncii la valoarea rezultată din aplicarea cursului devizelor în lei fără primă. Detalierea acestor tranzacții poate fi urmărită în seria noastră și în capitolul de metodologie, dar aici reținem că „aceste transformări în devize au fost necesare pentru executarea transferurilor Statului în devize libere, având un caracter urgent și special (armament)”³⁵⁹.

Conform *Raportului anual din februarie 1941*, „stocul de aur a făcut obiectul unei noi reevaluări la 19 mai 1940, pentru a pune de acord în bilanțul băncii prețul aurului cu noile cursuri ale devizelor”³⁶⁰. Astfel, valoarea aurului BNR a crescut cu aproximativ 15 miliarde lei, iar procentul de acoperire, la 31 decembrie 1940, a fost de 40,53 la sută³⁶¹, adică în stocul de acoperire se găseau 139,8 tone aur fin, iar suma blocată, care ajunsese la 4 550 milioane lei, a fost deblocată. În intervalul 25 mai – 2 noiembrie 1940 s-a blocat din nou suma de 480 milioane lei din aceleași conturi, după care nu s-a mai apelat la „acest sistem de amenajare a raportului de acoperire”³⁶². C.C. Kirițescu arată că această reevaluare a însemnat o devalorizare de fapt a leului, deoarece unitatea monetară a României nu mai cuprindea 10 mg aur cu titlul 900‰, ca în 1929, nici 7,2460 mg ca în 1936, ci 4,8523 mg, adică mai puțin de jumătate din conținutul aur fixat prin legea monetară din 1929.³⁶³

Așa cum se explica în *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, „depunerile – intrările de aur – la BNR au fost, în anul 1940, de 4 067,10 kg aur fin, care reprezintă cea mai scăzută cifră față de ultimii trei ani, când ele au depășit regulat 5 000 kg anual”. Cauza principală a acestei scăderi a fost pierderea regiunii aurifere Baia Mare, care producea circa 30% din producția de aur a țării.³⁶⁴

În acest an atât de zbucriumat, au continuat operațiunile cu aur în străinătate. Astfel, în luna octombrie 1940, 15 milioane de dolari aflați în depozit la bănci americane au fost transformați în aur „pentru punerea la adăpost de fluctuațiuni a disponibilului nostru blocat în America – lei 1 534 mil.”³⁶⁵. În același timp, s-a și vândut aur în străinătate, este

³⁵⁷ *Raportul anual al BNR din februarie 1940*, p. 16.

³⁵⁸ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 474.

³⁵⁹ *Ibidem*, f. 474.

³⁶⁰ *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, p. 7.

³⁶¹ *Ibidem*, p. 14.

³⁶² ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 483.

³⁶³ C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 492.

³⁶⁴ *Raportul anual al BNR din februarie 1941*, p. 14.

³⁶⁵ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 478.

vorba de transformarea în devize a unei cantități de aur din SUA, în valoare de 503 milioane lei, necesar „pentru efectuarea unor operațiuni urgente și cu caracter special ale Statului în America”.³⁶⁶

Împlinirea unui secol de la nașterea regelui Carol I și a unui deceniu de la ocuparea tronului de către regele Carol al II-lea a reprezentat motivația realizării unor emisiuni numismatice din aur în anii 1939-1940. Prin *Legea pentru baterea de monete de aur*, promulgată la 3 iunie 1939, Ministerul de Finanțe a fost autorizat să bată la Monetăria Națională „monete jubiliare de aur” de 20 lei, 100 lei și „galbenul mare (monete de podoabă), fără valoare nominală, valoarea intrinsecă fiind socotită la paritatea aur”. Potrivit legii,

- „Aurul necesar baterii acestor monete jubiliare va fi pus la dispoziția Monetăriei Naționale de către Banca Națională a României, costul de frapă și celelalte cheltuieli anexe urmând a fi suportate de către Ministerul de Finanțe” (art. 3).
- „Compoziția chimică a monetelor jubiliare va fi un aliaj de aur și cupru, fără nicio altă impuritate, în proporția de 900‰ aur pentru 100‰ cupru. Toleranța admisă pentru titlu este de maximum +2‰” (art. 4).
- „Fiecare monedă va avea câte două modele (art. 6), greutatea acestora fiind: moneta de 20 lei – 6,5 gr, moneta de 100 lei – 38,5 gr, galbenul mare – 42 gr, cu o toleranță maximă de +0,05 gr” (art. 7).
- „Monetele jubiliare de aur ce se vor bate /.../ vor fi supuse în totul dispozițiilor legii privitoare la controlul circulației metalelor prețioase” (art. 8).³⁶⁷

În mai-iunie 1939, Banca Națională a României a eliberat Monetăriei Naționale 50,4789 kg aur fin. Piesele bătute în 1939 au cântărit, în total, 43,4317 kg aur fin, fapt pentru care Monetăria Națională a restituit BNR 6,5347 kg aur fin, rămânând însă o diferență de 0,5132 kg aur fin, care a fost explicată prin pierderile din timpul procesului tehnologic.³⁶⁸

Un an mai târziu, la 31 mai 1940, a fost promulgat un nou decret-lege pentru baterea monedelor jubiliare de aur (20 lei, 100 lei și „galbenul mare”), dedicate celor 10 ani de domnie a regelui Carol al II-lea³⁶⁹. În ziua în care acest decret a fost publicat în *Monitorul Oficial*, Consiliul de administrație al BNR a decis:

„Autorizându-se prin legea specială din 4 iunie 1940 baterea unor monete jubiliare de aur de către Ministerul Finanțelor pentru a se comemora 10 ani de glorioasă domnie a Majestății Sale Regele Carol al II-lea, Banca Națională

³⁶⁶ *Ibidem*.

³⁶⁷ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 97-99.

³⁶⁸ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 18/1939, f. 45, 55, 41; cf. și Dan Ilie, „Emisiunile de aur ale regelui Carol al II-lea”, în *Studii și Cercetări Numismatice*, serie nouă, II (XIV), București, Editura Academiei Române, 2011, pp. 111-133.

³⁶⁹ *Decret-lege privind baterea de monede jubiliare de aur* nr. 1775 din 31 mai 1940, în *Monitorul Oficial*, anul CVIII, nr. 128, marți, 4 iunie 1940, pp. 2582-2584 (extras în ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 15/1929, f. 87-88v).

a României, participând cu toată credința patriotică la această comemorare, Consiliul hotărăște a se oferi de la Banca Națională, în mod gratuit, aurul necesar pentru baterea a 500³⁷⁰ serii complete (!) de aceste monete jubiliare, precum și costul de batere.”³⁷¹

Între timp, la 16 mai 1940 documentele ne arată că se decisese baterea a 1 500 de serii. În consecință, în mai 1940 s-au eliberat Monetăriei Naționale, mai întâi, 22 lingouri, în greutate de 148,0974 kg aur fin, și apoi, alte 16 lingouri, în greutate de 96,3924 kg aur fin.³⁷²

La 25 mai 1940 Consiliul de administrație al BNR a decis să mai ofere regelui Carol al II-lea, „cu prilejul aniversării a zece ani de domnie”, „3 obiecte de aur: o placă, reproducând România în relief, un pahar și o farfurie de vânatoare domnești”, cheltuielile fiind suportate de bancă.³⁷³ Într-un raport din octombrie 1941 al Comisiunii pentru controlul acordării și întrebuițării devizelor de BNR, aflată în subordinea guvernului, se constata că, în intervalul 1935-1940, au ieșit 306,933 kg aur de la BNR. Din această cantitate, 263,686 kg au fost încredințate Monetăriei Naționale pentru baterea monedelor jubiliare. Restul, de 43,247 kg, a inclus 13,850 kg vândute și 29,397 kg eliberate cu titlu gratuit, din care 20,516 kg au reprezentat obiectele donate regelui Carol al II-lea. Alte donații au fost pentru „studii, medalii, măștișoare FRN, monede diferite și jubiliare” (aproximativ 4 kg), dar și pentru confecționarea unor obiecte de către diferite instituții spre a le oferi regelui Carol al II-lea.³⁷⁴

După intrarea în război împotriva URSS și eliberarea teritoriilor pierdute în 1940 (Basarabia, Bucovina de Nord și Herța), Armata română a continuat operațiunile în Răsărit, ajungând în octombrie 1941 la Odessa. Încă din februarie 1941, Marea Britanie a rupt relațiile diplomatice cu România, impunându-i măsuri de blocadă, iar la 6 decembrie 1941 i-a declarat război. A urmat, la 12 decembrie 1941, declarația de război a Guvernului român adresată SUA, în urma insistențelor Germaniei și Italiei.³⁷⁵ Anterior instalării stării de război cu SUA, Banca Națională a României a reconvertit în devize aurul pe care îl cumpărase în anul anterior de pe piața americană în vederea efectuării plăților pentru răscumpărarea acțiunilor SAR „Telefoane” deținute de International Telephone and Telegraph Corporation din New York și plății unor creanțe externe ale SAR Telefoane.³⁷⁶

Continuarea războiului în Răsărit, care a devenit „de o greutate fără precedent”³⁷⁷, și starea de război cu Marea Britanie și SUA au avut impact direct asupra Băncii Naționale a României și a stocului său de aur.

³⁷⁰ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 18/1939, f. 2.

³⁷¹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 314/1940, f. 140.

³⁷² ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 18/1939, f. 2. 8, 18.

³⁷³ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 314/1940, f. 129.

³⁷⁴ ANR, fond *Casa Regală*, dosar nr. 5/1941, f. 1-4.

³⁷⁵ *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică, 2010, pp. 451, 454.

³⁷⁶ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 478.

³⁷⁷ *Raportul anual al BNR din februarie 1943*, p. 3.

În aceste condiții, importanța stocului de aur al băncii centrale a dobândit o dimensiune psihologică foarte importantă, care a fost pusă în evidență și de Consiliul de administrație al BNR la 15 februarie 1942:

„Banca Națională a României, ținând seama de importanța pe care opinia publică o acordă acoperirii cu aur a emisiunilor sale a îngrijit și îngrijește ca această acoperire aur să fie întotdeauna îndestulătoare. Ea depășește și azi limita statutară de 25% și constituie garanția unei sănătoase temelii pe care se reazimă viața noastră economică.”³⁷⁸

În aceeași zi a fost convocată și Adunarea generală extraordinară a acționarilor BNR, din cauza imobilizării „pe durata războiului a aurului efectiv aflat în Marea Britanie și Statele Unite și care face parte din acoperirea angajamentelor la vedere ale BNR”. De aceea, „dat fiind prevederile statutare, precum și faptul că guvernele Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii de Nord au luat dispoziția provizorie a blocării disponibilităților noastre”, acționarii au aprobat „ca păstrându-se aceeași acoperire în aur ca până în prezent, să se înlocuiască în art. 28 noțiunea de «depozite libere în străinătate» cu aceea mai cuprinzătoare de «angajamente în aur efectiv».”³⁷⁹

În aceste condiții, „în tot cursul anului 1941, stocul de acoperire al angajamentelor la vedere a constat numai din aur efectiv cu excluderea devizelor”, dar raportul mediu anual dintre aur și angajamente a ajuns la 32,93 la sută, în timp ce procentul de acoperire la 31 decembrie 1941 a fost de numai 27,52 la sută.³⁸⁰ Intrarea în război în 1941 s-a tradus în „enorme mijloace de plată puse în circulație (34,5 miliarde lei) pentru nevoile aproape exclusive ale Statului”, ceea ce s-a repercutat direct asupra procentului de acoperire, care, la sfârșitul anului 1940, fusese de 40,53 la sută.

A mai existat însă o cauză care a determinat această scădere a procentului de acoperire. Așa cum ne explică un document al Serviciului contabilitate, devalorizarea stocului de aur din aprilie 1941 a determinat scăderea raportului de acoperire sub 35 la sută (33,96 la sută). Pentru redresarea acestuia, s-a trecut în acoperire atât aurul depozitat în țară și în străinătate în afara stocului, cât și aurul aflat în prelucrare, după cum urmează: aur cumpărat în Elveția în anul curent, aur în străinătate cumpărat în 1940, aur din tezaurul BNR și aur aflat în prelucrare în contul Ministerului Economiei Naționale, adică în total 11,272 tone (2,380 miliarde lei). Același document menționează că „de la această dată, toate intrările de aur efectiv și în prelucrare se trec în acoperire”.³⁸¹ Astfel, în 1941 aurul din stocul de acoperire aur al BNR a crescut cu 22,6 tone aur fin, ajungând la 162,4 tone aur fin, dar totalul aurului deținut de BNR nu a crescut decât cu 984 kg. În intervalul 1937-1940 stocul de acoperire aur a fost tot timpul inferior stocului total de aur al BNR, deoarece a existat și aur în afara stocului, care a dispărut însă în 1941, astfel încât, la finalul acestui an, cele două posturi „aur total” și „aur în stocul de acoperire” au coincis din nou.

³⁷⁸ Raportul anual al BNR din februarie 1942, p. 6.

³⁷⁹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 15 februarie 1942*, București, 1942, pp. 1-2.

³⁸⁰ *Raportul anual al BNR din februarie 1942*, pp. 9, 37.

³⁸¹ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 489.

Raportul anual al BNR din februarie 1942 consemna și explica scăderea producției interne de aur: „în cursul anului 1941 au fost depuse la Banca Națională 3 273,2 kg aur fin, față de 4 067,1 kg în 1940. Aceste scăderi ale intrărilor de metale prețioase în tezaurul Băncii Naționale sunt rezultatul direct al pierderii regiunii miniere Baia Mare din Nordul Transilvaniei în septembrie 1940, care livra anual cca 1 500 kg aur fin”. În anul 1941 mișcările aurului BNR au inclus și vânzări de aur în străinătate, în valoare de 1,423 miliarde lei, precum și cumpărări în Elveția, în valoare de 827 milioane lei.³⁸²

În 1942 aurul total al BNR a crescut cu aproximativ 23 de tone, dar în stocul de acoperire au intrat numai 18 tone, restul fiind înregistrat în afara stocului. Din cele 22,936 tone, 20,911 tone au reprezentat creșterea aurului depozitat în țară, iar restul a aurului depozitat în străinătate. Procentul mediu de acoperire din acest an a fost de 28,98 la sută aur fin, în timp ce la 31 decembrie 1942 valoarea acestuia a fost de 29,14 la sută.³⁸³

O creștere și mai mare a stocului total de aur al BNR a avut loc în anul 1943, când aurul total al BNR a sporit cu 48,946 tone aur fin, din care 32,571 tone în țară și restul în străinătate. Creșterea a continuat și în anul 1944, când s-au adăugat aproximativ 10 tone (9 690,224 kg), din care 8 330,875 kg în străinătate. Din cele 10 tone, 6,4 tone (6 416,982 kg) au fost înregistrate în stocul de acoperire, iar restul a fost trecut în afara stocului. Astfel, la sfârșitul anului 1944 Banca Națională a României avea 244 tone aur fin, ceea ce a reprezentat cea mai mare cantitate deținută de la înființarea sa, în 1880, până în 2020. La 31 decembrie 1944 în stocul de acoperire erau înregistrate 237,6 tone aur, care erau depozitate după cum urmează: 190,3 tone în țară, iar restul, 47,3 tone, se afla în străinătate (10,3 tone în Marea Britanie; 25,4 tone în Elveția – câte 12,7 tone la Union de Banques Suisses și la Banca Națională a Elveției; 11,6 tone la Federal Reserve Bank of New York)³⁸⁴.

Sporirea stocului total de aur al BNR în anii 1943-1944 s-a realizat atât pe seama producției interne de aur, cât și a livrărilor germane.

În anul 1943 BNR a cumpărat 2 439,3 kg aur din producția internă, în timp ce în anul următor a achiziționat doar 2 060,9 kg. Menționăm că, de această dată, documentele nu mai fac distincția între „aur cumpărat” și „aur depus”.³⁸⁵ Referitor la producția internă, aceasta a scăzut sub 2 tone și jumătate.

În ceea ce privește livrările germane, insistent cerute de BNR prin Guvernul român pentru „ameliorarea tehnică” a acoperirii emisiunilor de lei făcute în favoarea Germaniei, după întârzieri și pertractări, Guvernul german a fost de acord cu aceste plăți, pentru accelerarea livrărilor de petrol și cereale românești. În perioada 1940-1944 s-a primit din partea Guvernului german cantitatea totală de 58 169,7 kg aur, în valoare de 12 280 274 722 lei, după cum urmează: 3 427,6 kg (1940), 14 347,7 kg aur (1942), 29 998,7 kg aur (1943) și 10 395,7 kg aur (1944), livrările fiind în lingouri

³⁸² *Raportul anual al BNR din februarie 1942*, p. 13; ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941, f. 484-485.

³⁸³ *Raportul anual al BNR din februarie 1943*, pp. 9, 35.

³⁸⁴ *Raportul anual al BNR din februarie 1945*, p. 37; ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932-1950, f. 110v, 112; Mugur Isărescu, „Lecția de istorie din grota de la Tismana”, în *Magazin Istoric*, octombrie 2016, nr. 10(595), p. 7.

³⁸⁵ ABNR, fond *Studii*, dosar nr. 8/1937, f. 142.

și franci elvețieni. Ulterior, s-a dovedit că o parte din acest aur fusese sustrasă de hitleriști din țările cotoprite de ei și, în consecință, a trebuit să fie restituită după terminarea războiului.³⁸⁶

În același timp, trebuie adăugat că regimul restrictiv impus circulației metalelor prețioase a căpătat în anii regimului condus de Ion Antonescu dimensiuni tragice în condițiile deportării populației de origine evreiască din Basarabia și Bucovina. În contextul amintit, persoanele obligate să părăsească teritoriul României erau depozitate de toate bunurile de valoare, prin acestea înțelegându-se sumele de bani în numerar și obiectele confecționate din metale prețioase.

Potrivit documentelor păstrate în Arhiva Băncii Naționale, mai mulți funcționari ai instituției au fost delegați să participe la preschimbarea sumelor de bani în numerar și la colectarea monedelor, bijuteriilor și a altor obiecte din metale prețioase deținute de persoanele deportate. În evidențele contabile ale Băncii Naționale a României sunt consemnate pentru intervalul 1941-1944 intrări în cantitate de 51,025 kg aur fin, reprezentând monede și bijuterii colectate din Basarabia, Bucovina și Transnistria³⁸⁷. După 23 august 1944, prin *Convenția de armistițiu*³⁸⁸ încheiată la 12 septembrie 1944, România a fost obligată să restituie Uniunii Sovietice toate bunurile strămutate de pe teritoriul acesteia în timpul războiului. Deoarece atât Transnistria, cât și Basarabia și Bucovina de Nord erau considerate teritorii sovietice, documentele consemnează că până la sfârșitul anului 1944 cantitatea de aur amintită mai sus a fost predată Comisiei Aliate de Control³⁸⁹, care asigura punerea în aplicare a prevederilor *Convenției de armistițiu*.

Revenind la datele de sfârșit de an din bilanțul BNR, raportul de acoperire în aur a monedei naționale la 31 decembrie 1943 a fost de 28,94 la sută, foarte apropiat de cel al anului precedent. În ultimii doi ani de război, 1944 și 1945, acest raport s-a deteriorat însă continuu, chiar dacă regiunea Baia Mare a revenit la România începând cu 1945³⁹⁰:

Tabel 4. Evoluția procentului de acoperire în aur a leului în anii 1944 și 1945

Anul	Procent (%) de acoperire	Aur în stoc (tone)	Creșterea medie anuală a circulației (miliarde lei)
1944	20,35	237,6	95,44
1945	6,17	238,8	472,86

Sursa: Rapoartele anuale ale BNR din februarie 1945 și februarie 1946

³⁸⁶ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 161; cf. și C. C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 544.

³⁸⁷ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 142, 148-149.

³⁸⁸ *Convenția de armistițiu între Guvernul Român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatul Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte, și Anexa*, 12 septembrie 1944, în volumul Arhivei Statului din România, *România – Marele sacrificat al celui de-al Doilea Război Mondial. Documente*, vol. I, coordonator Marin Radu Mocanu, București, 1994, pp. 310-314.

³⁸⁹ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 102-103, 142.

³⁹⁰ *Raportul anual al BNR din februarie 1945*, pp. 11, 36-37; *Raportul anual al BNR din februarie 1946*, pp. 10, 34-35; *Raportul anual al BNR privind gestiunea anului 1946*, p. 8.

La 31 decembrie 1945 în stocul de acoperire al BNR erau înregistrate 238,8 tone aur fin, dar cercetarea de față a identificat încă 2 tone de aur în afara acestuia. Așadar, stocul de aur al BNR ajunsese, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, la 240 808,469 kg aur fin. Această cifră reflectă atât aurul folosit pentru baterea cocoșeilor, cât și achiziția din producția internă a cantității de 2 129,8 kg.³⁹¹

Deși stocul de aur al Băncii Naționale a României la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial era impresionant, moneda națională era într-o situație foarte dificilă, care avea să continue să se agraveze în anii imediat următori. Grav afectată de efortul de război și de operațiunile militare desfășurate pe teritoriul ei, România a fost printre țările care au suferit foarte mult, fie și dacă avem în vedere faptul că, în 1945, „prețurile s-au urcat fără încetare, în salturi din ce în ce mai mari”.³⁹² Conducerea BNR arăta că „circulația monetară a crescut, însă, într-o foarte mare proporție din cauza finanțării sporite a activității economice, dar îndeosebi, din cauza necesității în care ne-am aflat de a sprijini Statul în îndeplinirea grelelor sarcini cărora a trebuit să le facă față în cursul anului trecut”.³⁹³ Din martie 1945 guvernul condus de dr. Petru Groza inaugurase comunizarea României și avea să refuze, din motive ideologice și la cererea URSS, sprijinul financiar al instituțiilor create la Breton Woods la care spera conducerea Băncii Naționale a României.

³⁹¹ ABNR, fond *Studii*, dosar nr. 8/1937, f. 142.

³⁹² *Raportul anual al BNR din februarie 1946*, p. 6.

³⁹³ *Raportul anual al BNR din februarie 1946*, p. 7.

Metodologia întocmirii seriei „Aurul BNR 1929-1945”

I. Surse

Rapoartele anuale ale Consiliului de administrație al Băncii Naționale a României către Adunarea generală a acționarilor (1929-1946) reprezintă o sursă importantă utilizată pentru reconstituirea seriei de date aferente aurului Băncii Naționale a României. Menționăm că aceste rapoarte erau publicate anual, în luna februarie, când, de obicei, avea loc Adunarea generală a acționarilor.

Au fost, de asemenea, utilizate și documente identificate în fondurile și colecțiile păstrate în Arhiva Băncii Naționale a României. Din fondul *Consiliile de conducere ale BNR* au fost preluate informații cuprinse în minutele ședințelor consiliilor de conducere din perioada 1929-1945, din fondul *Direcția contabilitate* s-au folosit registre – inventar cuprinzând bilanțurile și conturile de profit și pierdere semestriale, precum și documente privind detalierea bilanțurilor anuale, iar din fondurile *Direcția secretariat* și *Serviciul aur* au fost utilizate dosarele de corespondență. În afară de sursele documentare păstrate în Arhiva BNR, au fost consultate fondurile și colecțiile de la Arhivele Naționale ale României. Toate acestea au oferit un plus de informații cu ajutorul cărora au fost completate și explicate datele preluate din *Rapoartele anuale* publicate de BNR.

În același timp, dorim să menționăm că datele identificate și utilizate pentru construirea seriei privind aurul Băncii Naționale a României în perioada 1929-1931 sunt valorice, exprimate în lei. Începând din anul 1932 apar și informații privind cantitățile de aur deținute de BNR. Treptat, inițial pentru aurul în lingouri, ulterior și pentru depozitele de monede, datele de natură cantitativă devin preponderente.

Câteva precizări sunt necesare pentru lămurirea criteriilor pe care autorii le-au avut în vedere în stabilirea limitelor cronologice ale acestei perioade. Din punctul de vedere al surselor ce cuprind informații pentru reconstituirea seriei de date ar fi putut părea mai firească încheierea acestui interval la sfârșitul anului 1947. În sprijinul acestui punct de vedere putem invoca faptul că în luna august 1947 a avut loc stabilizarea monetară urmată de recalcularea și reconfigurarea bilanțului realizate de toate întreprinderile și instituțiile vremii, inclusiv de Banca Națională.

Cu toate acestea, am optat totuși pentru sfârșitul anului 1945 ca bornă cronologică a acestei perioade. Motivațiile noastre în sprijinul acestei opțiuni sunt reprezentate atât de schimbările privind rolul aurului în cadrul sistemului monetar internațional, ca urmare a deciziilor adoptate în cadrul Conferinței de la Bretton Woods, cât și de transformările intervenite pe scena politică românească. Acestea au determinat, printre altele, etatizarea Băncii Naționale a României și, implicit, modificarea componenței structurilor de conducere ale institutului de emisiune din punct de

vedere politic. Toate schimbările enumerate s-au reflectat încă din anul 1946 la nivelul Băncii Naționale a României în măsurile adoptate pentru administrarea stocului de aur, chiar dacă din punct de vedere formal înregistrările bilanțiere au oglindit aceste modificări ceva mai târziu.

Deși seria de date privind evoluția stocului de aur al Băncii Naționale a României se oprește pentru această perioadă la sfârșitul anului 1945, întrucât anumite aspecte continuă să fie reflectate în bilanț până la recalcularea acestuia în anul 1947, din dorința de a păstra continuitatea datelor am inclus în capitolul aferent prezentării seriilor de date din perioada 1929-1945 și informații privind evoluția unor posturi precum: „debitori din avansuri asupra aurului și argintului”, „aur blocat pentru rezervele permanente CAM”, „aur rămas în Ardealul evacuat de primit de la MINAUR” sau depozitele de aur de la Banca Angliei și de la Federal Reserve Bank.

II. Prezentarea seriilor

Începând din anul 1929, în contextul procesului de stabilizare monetară apar modificări la nivelul structurii bilanțului Băncii Naționale a României. Astfel, caracteristic pentru această perioadă este faptul că seria privind aurul băncii centrale cuprinde pe lângă metalul prețios inclus în stocul de acoperire a emisiunii și a angajamentelor la vedere și pe cel înregistrat în afara stocului, la alte rubrici din bilanț. În plus, în reconstituirea seriei intervin elemente noi privind repartiția aurului existent în țară și în străinătate.

Referitor la înregistrarea în evidențele BNR a aurului evacuat în Rusia este necesar să precizăm că începând din februarie 1929 în bilanțul băncii apare poziția „Aur la Moscova”, fără precizarea valorii acestuia. Explicații privind situația menționată regăsim în actele normative care au reglementat procesul de stabilizare monetară. Potrivit acestora, Banca Națională a României elimina din bilanțul său „anumite creanțe litigioase, în special asupra străinătății”, rămânând ca ele să fie totuși înscrise în bilanț „pentru memorie”¹.

Din dorința de a sintetiza prezentarea datelor, am optat pentru organizarea informațiilor în două tabele sintetice, unul care cuprinde valoarea aurului în lei, celălalt cantitatea de aur fin în kilograme (Tabelele 1.A. și 1.B.), aurul total fiind detaliat în funcție de includerea sau nu în stocul de acoperire a emisiunii și a angajamentelor la vedere, precum și de locul în care este plasat (în țară sau în străinătate).

Am ales ca seriile să cuprindă informații privind aurul din țară și din străinătate. În acest sens trebuie menționate câteva aspecte. Primul ar fi acela că în cadrul procesului de cercetare au mai fost identificate poziții în activul băncii care conțin aur în afara stocului sub diferite forme (monede, lingouri sau aur aflat în prelucrare). Unele dintre aceste poziții le-am regăsit evidențiate în diferite momente din timpul

¹ Programul Guvernului Român pentru stabilizarea monetară și dezvoltarea economică, în *Monitorul Oficial*, nr. 30 bis, 7 februarie 1929.

anului, dar nu și la sfârșitul anului. În alte situații nu am găsit suficiente informații care să ne determine să luăm decizia de a include aceste date în seria stocului de aur deținut de banca centrală.

Explicații suplimentare sunt necesare pentru aurul aflat în prelucrare la uzinele de profil din țară și din străinătate. În contextul generat de Marea Criză Economică acest aur a fost inclus parțial în stocul de acoperire. Excepția a fost reprezentată de aurul obținut din prelucrarea minereurilor cumpărate de BNR de la minele particulare, a cărui afinare a întârziat din cauza insuficienței capacităților de prelucrare ale Uzinelor Statului. În acest sens, amintim că, deși Consiliul de administrație al BNR a aprobat încă din 24 martie 1932 „să se treacă la stocul metalic” aurul menționat², acest lucru nu a fost posibil, deoarece, începând chiar din anul 1929, se acumulasă un stoc important de aur neprelucrat la acele uzine³. În ciuda eforturilor depuse de autoritățile vremii pentru sporirea capacităților de prelucrare a aurului, această situație s-a perpetuat în anii următori. *Raportul privind activitatea BNR în anul 1937*⁴ consemna că Banca, prin Serviciul aurului, și RIMMA (Regia Întreprinderilor Metalurgice și Miniere ale Statului din Ardeal) au stabilit un program de lichidare a stocului de aur și argint plătit cu anticipație de Bancă din preschimbările făcute la Uzinele Statului, în vreme ce un document, datat la 18 octombrie 1939, preciza: „În prezent, există aur nepredat din cel plătit în anii 1937-1939, deoarece capacitatea de prelucrare a Uzinelor este inferioară producției”⁵. În aprilie 1941 conducerea băncii a hotărât trecerea în stocul de acoperire a tuturor intrărilor de aur, precum și a celui aflat în prelucrarea Ministerului Economiei Naționale. Această decizie a fost determinată de reducerea stocului de acoperire sub procentul legal de 35 la sută în urma reevaluării aurului la prețul de 211 111,10 lei/kg față de 229 999,99 lei/kg, cât fusese stabilit în anul 1940, precum și de vânzarea de aur pentru cumpărarea acțiunilor SAR „Telefoane” de la „International Telephone and Telegraph Corporation”, New York. Totodată, au sporit angajamentele la vedere ale BNR din cauza achizițiilor de cereale și susținerii efortului de război. În consecință, nu am introdus acest aur neprelucrat în seria privind aurul BNR decât atunci când conducerea băncii a adoptat această decizie cu caracter conjunctural, adică în anul 1941⁶.

Redăm mai jos un tabel cuprinzând stocul la final de an al poziției „Debitori din avansuri asupra aurului și argintului” din cadrul contului „Diverse” (bilanțurile anuale), stocul de aur existent la postul „Ministerul Industriei și Comerțului cont aur de predat”, respectiv „Ministerul Economiei Naționale cont aur de predat” fiind evidențiat separat. În acest context, precizăm că pentru anul 1939 nu au fost identificate documente cu detalii privind poziția „Debitori din avansuri asupra aurului și argintului”, iar în anul 1940, în locul postului „Ministerul Economiei Naționale cont aur de predat” apare postul „Aur de primit de la Minele Statului din Baia Mare”. Începând cu anul 1941 acest post nu se mai regăsește la poziția „Debitori din avansuri asupra aurului și argintului”, aurul respectiv fiind inclus în stocul de acoperire.

² Arhiva BNR (ABNR), fond *Consiliul de conducere (Consilii)*, dosar nr. 233/1932-1933, f. 61-62.

³ ABNR, fond *Serviciul studii*, dosar nr. 8/1937-1952, f. 206.

⁴ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 20 februarie 1938 (Raportul anual al BNR din februarie 1938)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1938, f. 20.

⁵ ABNR, fond *Direcția contabilitate (Contabilitate)*, dosar nr. 3/1932, f. 317-318.

⁶ *Ibidem*, dosar nr. 9/1941-1946, f. 108, 481.

Tabel A. Evoluția poziției „Debitori din avansuri asupra aurului și argintului” în perioada 1930-1947 și a postului „Ministerul Industriei și Comerțului cont aur de predat”/ „Ministerul Economiei Naționale cont aur de predat” pentru perioada 1930-1947

Anul	Total „Debitori din avansuri asupra aurului și argintului” ^{7*}	din care „Ministerul Industriei și Comerțului cont aur de predat”/ „Ministerul Economiei Naționale cont aur de predat”
1930	70 437 507	35 918 287
1931	79 366 157	67 436 281
1932	117 675 296	105 525 276
1933	146 035 688	135 804 463
1934	169 169 038	142 130 955
1935	162 367 370	146 142 401
1936	282 540 283	237 363 046
1937	364 485 092	295 945 824
1938	251 298 298	196 907 918
1939	186 446 548	...
1940	212 716 097	181 285 471
1941	21 686 747	x
1942	42 258 561	x
1943	38 743 851	x
1944	65 002 990	x
1945	5 872 121 769	x
1946	80 465 738 586	x
1947	881 008 603	x

* numai pentru intervalele 1930-1938 și 1940-1942 datele existente au permis separarea avansurilor pentru aur de cele pentru argint, astfel încât poziția include doar aur pentru anii menționați

Sursa: ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 1/1930, f. 39, dosar nr. 2/1931, f. 19, dosar nr. 2/1933, f. 26, dosar nr. 4/1930-1935, f. 24, 41, 497, 243, dosar nr. 3/1932, f. 317-318, dosar nr. 2/1936-1938, f. 115, 341, 573, dosar nr. 7/1940, f. 640, dosar nr. 8/1940-1943, f. 119, 266, 394, dosar nr. 17/1944, f. 598, dosar nr. 1/1945, f. 70, dosar nr. 21/1944, f. 116, dosar nr. 4/1929-1946, f. 11, 26, dosar nr. 28/1947-1949, f. 175, 528.

Precizăm că inflația postbelică a determinat sporirea primelor acordate producătorilor de aur, reflectată în creșterile înregistrate în anii 1945-1946.

Al doilea aspect menționat anterior se referă la informații regăsite sporadic în bilanțurile BNR, poziții referitoare la aurul din „conturi diverse”, precum cel pentru experiențe de la Școala Politehnică din anul 1936⁷, cel pentru baterea de monede jubiliare din 1939⁸, cel pentru baterea medaliilor comemorative „Ardealul Nostru” în anul 1945⁹ sau aur brut aflat la oficiile BNR și în centrala băncii în anul 1946¹⁰. Caracterul sporadic al acestor informații ne-a determinat însă să nu le includem în seria privind aurul BNR.

⁷ *Ibidem*, dosar nr. 2/1936-1938, f. 98.

⁸ *Ibidem*, dosar nr. 7/1940, f. 640.

⁹ *Ibidem*, dosar nr. 3/1932, f. 101, dosar nr. 1/1945, f. 70, fond *Serviciul Aur (Aur)*, dosar nr. 17/1939-1950, f. 190-196.

¹⁰ *Ibidem*, fond *Contabilitate*, dosar nr. 4/1929-1946, f. 11.

Întrucât sursele documentare ne-au permis, am construit și tabelele (2.A. și 2.B.) cu date valorice, respectiv cantitative, în care aurul depozitat în țară a fost detaliat în funcție de locul în care se afla (în depozitul central sau la centrele de prelucrare din țară).

De asemenea, am construit două tabele cu informații valorice și cantitative privind structura pe bănci a aurului depozitat în străinătate (3.A. și 3.B.).

În bilanțurile păstrate în Arhiva BNR am regăsit informații privind împrumuturile acordate de BNR garantate cu metale prețioase (postul „Împrumuturi pe metale prețioase”) și metalele prețioase în garanție pentru împrumuturi (postul „Metale prețioase în gaj pentru împrumuturi”). Aceste împrumuturi sunt operațiuni derulate în mod obișnuit de bancă, fără semnificație însă pentru sporirea stocului de aur al BNR prin achiziția de metale prețioase. La fel cum am procedat și în perioadele anterioare, am surprins evoluția celor două posturi, informațiile fiind disponibile numai pentru perioada 1929-1933, exceptând anul 1932 pentru care nu am găsit documente care să cuprindă aceste date. Începând cu 1934 informațiile menționate sunt parțiale, regăsindu-se numai în bilanțurile consolidate ale sediilor BNR.

Tablel B. Împrumuturile acordate de BNR garantate cu metale prețioase și metalele prețioase în garanție pentru împrumuturi pentru intervalul 1929-1933

Anul	„Împrumuturi pe metale prețioase”	„Metale prețioase în garanție pentru împrumuturi”
1929	231 900	498 831,8
1930	272 100	430 231,8
1931	348 517	482 209,0
1932
1933	391 300	589 139,0

Sursa: ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 1/1929, f. 49, Registru inventar nr. 1/1914, f. 129, 131, 137, 139, 145, 147, dosar nr. 4/1930-1935, f. 369, 370.

Totodată, documentarea pentru reconstituirea seriilor de date statistico-istorice privind aurul Băncii Naționale a condus la identificarea altor situații specifice, pe care le vom explica în cele ce urmează. Una dintre acestea se referă la informațiile aferente anului 1938. În evidențele Direcției contabilitate, mai precis în documentele bilanțului încheiat la 31 decembrie 1938, valoarea totală a stocului de aur în țară este de 18 163 554 304 lei, iar valoarea stocului de aur în străinătate se ridică la 26 933 186 lei. În documentele explicative, însă, regăsim la rubrica „total aur în țară” o valoare mai redusă, respectiv de 17 254 430 304 lei, diferența de 909 124 000 regăsindu-se la rubrica „Aur în străinătate”, în „Cont special din operațiuni cu străinătatea”, fără precizarea locului de depozitare sau a cantității de metal prețios. Alte documente ce cuprind date cantitative confirmă această sumă, care reprezintă depozit de aur plasat la Banca Angliei, respectiv 5 929,070 kg, existent în stocul de acoperire. În concluzie, în seria de date aferentă stocului de aur în țară am optat pentru suma de 17 254 430 304 lei.

Și pentru anul 1939 apar câteva discrepanțe între informațiile publicate în bilanțul anual și cele pe care le regăsim în alte documente. Astfel, potrivit bilanțului publicat, aurul din stocul BNR se ridică la valoarea de 20 767 950 284 lei, cifră confirmată de alte documente privind evoluția stocului de aur în perioada 1 ianuarie 1935 – 1 septembrie 1940. Potrivit acestora, stocul de aur din țară însumează 119 192,845 kg (18 276 235 870 lei), iar cel din străinătate 16 250,313 kg (2 491 714 414 lei). În total sunt 135 443,158 kg, a căror valoare coincide cu cea din bilanțul publicat¹¹. La acest aur se adaugă cel din afara stocului de acoperire, respectiv 9 172,316 kg, aur aflat în depozite în străinătate, cifră calculată de noi prin corelarea cu celelalte informații disponibile. În același timp, alte documente păstrate în Arhiva BNR ne indică valori ușor diferite. Pentru aurul depozitat în țară la BNR avem cantitatea de 119 192,771 kg (49 607,038 kg în lingouri și 69 585,733 kg în monede), în vreme ce aurul păstrat în depozite în străinătate reprezintă 25 422,629 kg, din care 9 172,321 kg aur aflat în afara stocului de acoperire, cantitate puțin diferită față de cea calculată de noi¹². Având în vedere diferențele relativ mici între cele două seturi de date, am optat pentru păstrarea în serie a datelor din bilanțul publicat de BNR pentru sfârșitul anului 1939. În privința aurului aflat în afara stocului am inclus în seria de date cantitatea calculată de noi, 9 172,316 kg aur, pentru a asigura corelarea cu celelalte date aferente anului 1939. Până în prezent, nu au putut fi identificate în bilanț suficiente informații pentru a se stabili repartiția exactă în lingouri și în monede a aurului aflat în țară.

O altă situație care trebuie semnalată este cea a valorilor înregistrate pentru depozitul de aur de la Banca Angliei în perioada 1941-1946. În acest context, precizăm că depozitul menționat în cantitate de 10 392,07082 kg a fost blocat în această perioadă din cauza condițiilor generate de cel de-al Doilea Război Mondial, nemaifiind sub controlul autorităților de la București. Potrivit documentelor din Arhiva BNR, acest depozit avea, în anii 1941-1942, valoarea de 2 193 881 498 lei, iar în perioada 1943-1946 valoarea de 2 193 881 502 lei, fără ca în acest interval de timp să fi intervenit modificări în cantitatea de aur depozitat sau în prețul oficial al aurului. Din calcule reiese că această diferență rezultă doar din numărul de zecimale care au fost luate în considerație, în primul caz a cantității de aur cu patru zecimale (10 392,0708 kg), iar în al doilea cu cinci zecimale (10 392,07082 kg). Depozitul de aur de la Banca Angliei a fost în tot acest interval inclus în stocul de acoperire și a fost cuprins în valoarea finală a stocului de aur din bilanțul anual publicat de bancă. Avându-se în vedere situația menționată, am considerat necesar să preluăm în seria de date pentru fiecare an valorile menționate în documentele aferente anului respectiv.

Un alt aspect care trebuie evidențiat este prezența în serie a două categorii de depozite: aurul blocat pentru achitarea serviciului datoriei publice externe, inclus în stocul de acoperire a angajamentelor la vedere, și cantitățile de aur existente în afara stocului de acoperire, contabilizate la alte poziții în bilanț și, uneori, evaluate la un preț diferit față de prețul oficial al aurului la data respectivă.

¹¹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea Generală a Acționarilor din 18 februarie 1940 (Raportul anual al BNR din februarie 1940)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1940, p. 41; ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 310-311, 306-308, dosar nr. 7/1940, f. 634.

¹² ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 3/1932, f. 109-110, 135, 308.

Începând din anul 1932 apar în bilanțuri informații privind valoarea aurului blocat pentru achitarea trimestrială a serviciului datoriei rezultate din împrumuturile contractate prin Casa Autonomă a Monopolurilor (Împrumutul de Stabilizare 7% 1929 și Împrumutul de Dezvoltare 7,5% 1931). Aceste informații se regăsesc în partea de activ a bilanțului BNR sub titulatura „aur blocat pentru rezervele permanente CAM”, în valoare de 509 333 268 lei. Totodată a fost identificată în pasivul bilanțului poziția „CAM cont aur pentru rezervele permanente”, în valoare de 511 909 008 lei¹³. Această cantitate de aur, deși este un provizion pentru împrumuturile menționate, a figurat totuși în stocul de acoperire până în anul 1946, inclusiv.

Provizionul menționat a fost constituit de Casa Autonomă a Monopolurilor prin depunerea la BNR a sumei de 511 909 008 lei. Banca Națională a convertit suma respectivă în franci francezi, dolari SUA și lire sterline, în proporțiile necesare acoperirii ratelor trimestriale pentru cele două împrumuturi. Conform unui document emis de Contabilitatea Băncii Naționale la 17 iulie 1940, valutele respective au fost înregistrate în partea de activ a bilanțului BNR la cursul de cumpărare (509 333 268 lei) și în partea de pasiv a bilanțului la cursul de vânzare (511 909 008 lei). Devizele alocate provizionului CAM au fost păstrate în cont blocat până la data de 5 decembrie 1931, când în contextul deficitului de valute aur au fost „consumate pentru nevoile Statului și ale pieții”.¹⁴ După această dată, pentru asigurarea provizionului constituit de CAM, Banca Națională a României a blocat o cantitate de aur fin din stocul său echivalentă cu suma de 509 333 268 lei.

După cum am precizat, transformarea contului devize blocate pentru rezerva CAM în aur blocat pentru rezervele CAM apare consemnată abia în documentele bilanțului încheiat la 31 decembrie 1932, deși, potrivit altor surse din Arhiva BNR, instrucțiuni privind această schimbare au fost emise încă de la începutul lunii februarie 1932, iar unele informații privind blocarea unei cantități de aur în acest scop regăsim în „Situția stocului de acoperire” la 7 mai 1932¹⁵. De asemenea, menționăm că în bilanțurile anuale din perioada 1932-1944, deși valoarea stocului de aur a fost reevaluată de mai multe ori, valorile conturilor privind aurul blocat pentru rezervele permanente CAM au rămas neschimbate.

Informații privind cantitatea efectivă de aur blocat pentru împrumuturile CAM apar relativ târziu în evidențele păstrate în arhiva băncii. Primele date de acest fel le regăsim tot în documentul din 17 iulie 1940, potrivit căruia pentru acoperirea „depozitului CAM” a fost blocată cantitatea de „3 321,7389 kg aur fin, în valoare de 509 333 268 lei (cursul stabilizării)”¹⁶. Din calculele noastre, transformarea valorii în cantitate s-a realizat în acest caz utilizându-se nu prețul aurului stabilit în februarie 1929 (111 111,11 lei/kg aur fin), ci prețul aurului aplicat începând din 1936 (153 333,33 lei/kg aur fin). Același document precizează că „în situația actuală, după cele două reevaluări ale aurului, valoarea depozitului inițial este de 1 054 319 865 lei”¹⁷.

¹³ *Ibidem*, dosar nr. 4/1930, f. 491, 515.

¹⁴ *Ibidem*, dosar nr. 5/1931, f. 167.

¹⁵ *Ibidem*, dosar nr. 5/1931, f. 169-170, dosar nr. 3/1932, f. 436.

¹⁶ *Ibidem*, dosar nr. 5/1931, f. 167.

¹⁷ *Ibidem*.

Din calcule, în acest caz, reiese că prețul aurului fin era de 317 400 lei, deși prețul oficial al kilogramului de aur fin în luna iulie 1940 era de 229 999,99 lei. Folosind acest din urmă preț pentru a transforma valoarea menționată în cantitate, rezultă că suma de 1 054 319 865 lei era echivalentă cu 4 583,999 kg aur fin.

Alte informații privind cantitatea de aur blocată pentru rezervele permanente CAM regăsim la nivelul anului 1943 în registrul „Maestru A de valori”, care evidențiază 4 583,99945 kg aur fin, în valoare de 967 733 168 lei¹⁸, prețul oficial pentru 1 kilogram de aur ridicându-se la 211 111,10 lei. Observăm că dacă luăm în considerare prețul oficial al aurului în anul 1932, respectiv 111 111,11 lei/kg aur fin, această cantitate are valoarea de 509 333 268 lei, identică cu cea înregistrată în bilanțul BNR la poziția din activ „aur blocat pentru rezervele permanente CAM”. Totodată, alte documente, elaborate în anul 1946, atestă că această cantitate de aur, inclusă în stocul de acoperire, a fost în permanență blocată încă de la contractarea împrumuturilor CAM¹⁹.

Având în vedere informațiile identificate pentru ultimii ani ai intervalului analizat, contradicțiile dintre surse privind cantitatea de aur blocată efectiv pentru rezervele permanente CAM, precum și faptul că în bilanțurile BNR suma consemnată la poziția respectivă rămâne neschimbată, deși valoarea stocului de aur a cunoscut mai multe modificări în urma reevaluărilor intervenite în anii 1936, 1940 și 1941, am decis să nu evidențiem separat acest provizion în seria aferentă aurului BNR.

De asemenea, există informații privind prezența în stocul de acoperire a aurului gajat de către banca centrală pentru împrumuturile sale obținute de la bănci din străinătate. Astfel, pentru creditul obținut în anul 1931 de la Banca Franței aurul gajat aflat în depozit la această bancă a figurat în stocul de acoperire în intervalul 1931-1937, valoarea sa reducându-se în raport cu rambursarea creditului menționat²⁰. În egală măsură, amintim că pentru împrumuturile primite de la Banca Angliei în anii 1932 și 1933 și achitate în cursul anului respectiv aurul gajat a fost inclus în stocul de acoperire până la rambursare²¹.

Începând din 10 octombrie 1940 bunurile românești din SUA, inclusiv depozitul de aur al BNR de la Federal Reserve Bank, au fost blocate din ordinul președintelui Franklin Delano Roosevelt, ca răspuns la intrarea primelor trupe din Misiunea militară germană în România. O soartă asemănătoare va avea și depozitul de aur de la Banca Angliei începând din 15 februarie 1941, ca urmare a includerii României în grupul țărilor supuse blocadei britanice, consecință a ruperii relațiilor diplomatice între cele două state la 10 februarie 1941. Aceste depozite, deși blocate, au fost incluse în perioada 1941-1946 în stocul de acoperire a emisiunii și angajamentelor la vedere ale BNR. Punerea de acord a prevederilor statutare ale BNR cu realitatea generată de blocada anglo-americană asupra disponibilităților românești a fost realizată în februarie 1942, după intervenția stării de război între România și cele două state.

¹⁸ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 10/1943, f. 57.

¹⁹ *Ibidem*, dosar nr. 3/1932, f. 88.

²⁰ *Ibidem*, f. 385.

²¹ *Ibidem*, f. 81.

Pentru epoca 1929-1945 regăsim în documente și numeroase informații privind existența unor cantități importante de aur în afara stocului de acoperire. Acest aur era destinat realizării unor plăți în străinătate. Întrucât de la un an la altul s-au produs importante schimbări atât în repartiția geografică, cât și în cantitatea de aur păstrată în afara stocului de acoperire, am decis să oferim mai multe detalii privind evoluția acestei componente. Primele informații de această natură apar în bilanțul anului 1930, când o parte din aurul cumpărat din producția internă a fost păstrat pentru procurarea de devize²².

În intervalul 1931-1936 nu mai întâlnim această situație, dar începând cu anul 1937 se revine la uzanța achiziționării și păstrării de aur în afara stocului de acoperire. Acest lucru a fost determinat de faptul că pe parcursul anului 1937 generalizarea *clearingului* în comerțul dintre țările europene a determinat reducerea volumului plăților de acest fel și implicit acumularea unei rezerve de devize libere. Totodată, începând din anul 1936 valutele liber convertibile nu au mai fost incluse în stocul de acoperire, deși legislația în domeniu permitea acest lucru. Prin valorificarea disponibilităților băncii în valute liber convertibile au fost achiziționate importante cantități de metal prețios la Londra și la Basel. Aurul cumpărat a fost depus în depozit la Banca Angliei (22 079,14 kg în lingouri) și la Banca Reglementelor Internaționale (5 283,903 kg în lingouri)²³. Aceste cantități de aur au fost contabilizate în bilanțul BNR la un cont de „Proviziuni speciale de devize” la prețul de cumpărare și au fost păstrate ca rezervă pentru nevoile de plăți în străinătate și de suplimentare a rezervei de acoperire²⁴. În seria valorică datele privind aceste cantități de aur au fost calculate la prețul oficial și se regăsesc în afara stocului de acoperire.

Conducerea Băncii Naționale a României a continuat achiziția de aur de pe piața europeană și în anii următori. În 1938 au fost folosite în acest scop disponibilitățile din conturile de *clearing* de la băncile centrale din Elveția, Belgia și Olanda. S-au constituit astfel depozite în lingouri de aur la Banca Națională a Belgiei, la Banca Olandei și la Banca Națională a Elveției. Depozitul de la Banca Angliei a sporit, ajungând la 23 886,939 kg, din care 5 929,070 kg au fost trecute în rezerva de acoperire, iar restul de 17 957,869 kg aur au rămas în afara stocului²⁵.

În anul 1939 au continuat achizițiile de aur din devizele disponibile în Olanda și în Belgia. În același timp, o parte din aurul depozitat la Banca Angliei a fost trimis în SUA. O cantitate de aur de 10 929,923 kg a fost vândută, suma obținută fiind replasată tot în aur la New York, la Federal Reserve, și alta de 1 512,298 kg a fost transferată la Midland Bank. În vreme ce alte cantități de aur de la Banca Angliei (2 566,687 kg) și de la BRI (2 308,522 kg), precum și o parte din aurul replasat la Federal Reserve Bank New York (753,242 kg) au fost folosite pentru procurarea de valute necesare plăților efectuate pentru comenzile statului²⁶. De asemenea, 10 102,174 kg de aur au fost trecute în stocul de acoperire. Potrivit informațiilor disponibile, la sfârșitul anului 1939 se aflau în depozite în străinătate lingouri de aur în cantitate de 25 422,629 kg,

²² ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 9/1941-1946, f. 440-493, 444.

²³ *Ibidem*, dosar nr. 3/1932, f. 353.

²⁴ *Ibidem*, dosar nr. 9/1941-1946, f. 468.

²⁵ *Ibidem*, dosar nr. 3/1932, f. 353.

²⁶ *Ibidem*, f. 134.

din care în afara stocului au rămas 9 172,316 kg aur²⁷, fără a se cunoaște exact în care dintre depozitele din străinătate era plasat acest aur. Ca și pentru anii anteriori, în seria valorică datele au fost calculate la prețul oficial, informațiile din sursele documentare identificate până în prezent fiind doar în cantități.

Pentru anul 1940, folosind informațiile identificate în mai multe documente, am putut obține repartiția geografică în țară și în depozite din străinătate a aurului plasat în afara stocului de acoperire. Astfel, în bilanț, la poziția „Proviziuni speciale de devize” regăsim lingouri aur în valoare de 788 349 990 lei²⁸, reprezentând 3 427,609 kg aflate în tezaurul BNR. Tot la această poziție figurează și aurul în străinătate, respectiv la Banca Angliei (1 512,298 kg) și la Federal Reserve Bank New York (16 701,217 kg)²⁹.

Aceste două depozite au continuat să figureze în afara stocului de acoperire până în data de 4 aprilie 1941. Ca urmare a reevaluării aurului din data de 1 aprilie 1941, a avut loc o reducere a valorii stocului de acoperire și o suplimentare a acestuia cu cele două depozite menționate.

În anul următor, 1942, aurul în afara stocului de acoperire se afla depozitat în Elveția, la Banca Reglementelor Internaționale (4 000 kg aur fin) și la Banca Națională a Elveției (938,730 kg aur fin). Aceeași situație este caracteristică și anului 1943, când a fost identificată cantitatea de 3 091,339 kg aur fin în afara stocului, depozitată la Banca Națională a Elveției.

Și în anul 1944 regăsim, de asemenea, aur în afara stocului. Cantitățile de metal prețios sunt localizate atât în țară, cât și în străinătate. În țară, aurul considerat în afara stocului era păstrat în tezaurul BNR, iar în bilanțul anual al băncii se regăsește la poziția „Monede de aur în depozit pentru procurare de valute efective”³⁰. În străinătate, aurul în afara stocului se păstra în Elveția la Banca Națională a Elveției (212 166 463 lei, respectiv 1 004,99909 kg aur fin) și la UBS Zurich (699 298 288 lei, respectiv 3 312,46575 kg aur fin). Cu acest prilej, dorim să precizăm că în ambele cazuri cantitatea de aur păstrată în afara stocului de acoperire era doar o parte din totalul aurului depozitat la cele două bănci.

În anul 1945 cantitatea de aur în afara stocului de acoperire se reduce la un depozit de aur păstrat în țară și destinat procurării de valute liber convertibile (2 055,48061 kg, adică 433 934 752 lei)³¹.

O situație deosebită este însă reprezentată de prezența în bilanțurile anuale din perioada 1944-1946 a rubricii „Aur rămas în Ardealul evacuat de primit de la «MINAUR»: 80,3223 kg, respectiv 16 956 929 lei. Deoarece am apreciat că această mențiune nu face referire la o cantitate de aur aflată efectiv la dispoziția Băncii Naționale a României, nu am inclus-o în seria de date privind aurul BNR.

²⁷ *Ibidem*, f. 306-308, 109.

²⁸ ABNR, fond *Contabilitate*, dosar nr. 7/1941, f. 650.

²⁹ *Ibidem*, dosar nr. 7/1941, f. 650, dosar nr. 3/1932, f. 109.

³⁰ *Ibidem*, dosar nr. 3/1932, f. 194, 198, 109-110, 135.

³¹ *Ibidem*, dosar nr. 21/1944-1946, f. 106.

III. Dificultăți și propuneri privind evaluarea stocului de aur. Metodologia de conversie a datelor în vederea obținerii cantității de metal prețios (1929-1945)

Epoca inaugurată prin *Legea monetară* din februarie 1929 se caracterizează și prin două aspecte importante referitoare la dificultățile întâlnite în evaluarea stocului de aur.

Pe parcursul reconstituirii datelor prezentate în tabele am constatat că pentru intervalul 1929-1935 inclusiv, predomină informațiile privind valoarea aurului deținut de Banca Națională a României. Informații privind cantitățile de aur încep să apară din anul 1932 și se referă numai la lingouri. Pentru intervalul menționat seria de date privind aurul BNR a fost reconstituită pe baza informațiilor de natură valorică. Datele privind cantitățile de aur au fost obținute din calcule folosindu-se prețul legal al aurului fin la vremea respectivă.

Începând din anul 1936 informațiile privind valoarea aurului BNR sunt dublate în sursele de arhivă de cele privind cantitățile de aur. În acest context, au fost utilizate ca bază pentru reconstituirea seriei informațiile referitoare la cantitățile de metal prețios, seria valorică fiind obținută în urma conversiei cu ajutorul prețului legal al aurului fin la data respectivă. Datele obținute au fost reconciliate cu cele identificate în documentele disponibile.

Al doilea aspect se referă la schimbările relativ frecvente intervenite în prețul oficial al aurului utilizat de BNR pentru evaluarea stocului propriu de metal prețios. În acest context, trebuie să amintim că acest preț era substanțial mai scăzut față de prețul utilizat de institutul de emisiune pentru achiziția metalului prețios de la producătorii din țară. Întrucât, așa cum am precizat mai sus, în situația în care documentele identificate până în prezent nu oferă întotdeauna informații valorice, acestea au fost obținute prin conversia informațiilor privind cantitatea, utilizând prețul oficial al aurului la BNR.

De-a lungul perioadei 1919-1945, acest preț a variat după cum urmează:

- 1929, *Legea monetară*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 30 bis din 7 februarie 1929 a stabilit valoarea unui leu la 10 mg aur 900‰. Din calcule rezultă că prețul unui kilogram de aur fin se ridica la 111 111,11 lei. În acest context, trebuie să precizăm că în unele surse documentare valoarea unui kilogram de aur fin este de 111 111,10 lei³².
- 1936, *Decretul-regal nr. 2504 din 6 noiembrie 1936 relativ la reevaluarea și contabilizarea rezervei metalice*, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 260 din 7 noiembrie 1936, consacră adăugarea unei prime de 38 la sută la prețul aurului din 1929. Prețul oficial al unui kilogram de aur fin, rezultat în urma aplicării prevederilor acestui decret, se ridica la 153 333,33 lei.

³² *Decret-lege nr. 897 din 31 martie 1941 privitor la reevaluarea stocului de aur și devize al Băncii Naționale a României*, publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 78 bis, 1 aprilie 1941.

- 1940, *Decretul-regal nr. 1645 privind reevaluarea stocului metalic al BNR*, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 115 din 19 mai 1940, consacră adăugarea unei prime de 50 la sută la prețul aurului din 1936. Prin adăugarea procentului menționat, prima ce se aplica la prețul aurului stabilit legal în anul 1929 se ridică la 107 la sută, iar prețul unui kilogram de aur fin ajungea la 229 999,99 lei.
- 1941, *Decretul-lege nr. 897 privitor la reevaluarea stocului de aur și devize al BNR*, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 78 bis din 1 aprilie 1941, consacră adăugarea unei prime de 90 la sută la prețul aurului stabilit în 1929. Prețul oficial al unui kilogram de aur fin rezultat în urma aplicării prevederilor acestui decret era de 211 111,10 lei.

Deoarece în legislația vremii regăsim precizări clare privind prețul aurului fin, iar în documente atât datele cantitative, cât și cele valorice au în vedere aurul fin, am renunțat la construirea unor tabele cuprinzând cantitatea exprimată în kilograme, cu titlul 900/1000.

Bibliografie

I. Surse

Arhivele Naționale ale României

- fond *Casa Regală*, dosar nr. 5/1941.

Arhiva Băncii Naționale a României

- fond *Consiliile de conducere ale BNR*, dosar nr. 212/1929, dosar nr. 233/1932, dosar nr. 234/1932, dosar nr. 235/1932, dosar nr. 236/1932, dosar nr. 239/1932-1933, dosar nr. 244/1933, dosar nr. 245/1933, dosar nr. 246/1933, dosar nr. 247/1933, dosar nr. 248/1933, dosar nr. 253/1934-1935, dosar nr. 280/1937, dosar nr. 293/1938, dosar nr. 314/1940, dosar nr. 320/1940, dosar nr. 326/1940, dosar nr. 328/1941, dosar nr. 330/1941, dosar nr. 333/1941, dosar nr. 334/1941, dosar nr. 336/1941, dosar nr. 342/1942, dosar nr. 359/1943, dosar nr. 368/1944.
- fond *Direcția contabilitate*, dosar (registru-inventar) nr. 1/1914, dosar nr. 1/1929, dosar nr. 4/1929-1946 dosar nr. 1/1930, dosar nr. 4/1930-1935, dosar nr. 2/1931, dosar nr. 5/1931, dosar nr. 3/1932, dosar nr. 2/1933, dosar nr. 3/1934, dosar nr. 2/1936-1938, dosar nr. 7/1940, dosar nr. 8/1940-1943, dosar nr. 9/1941, dosar nr. 4/1943, dosar nr. 10/1943, dosar nr. 17/1944, dosar nr. 21/1944, dosar nr. 1/1945, dosar nr. 28/1947-1949.
- fond *Direcția valutară și metale prețioase*, dosar nr. 2/1951-1958, dosar nr. 48/1968.
- fond *Serviciul aur*, dosar nr. 2/1927, dosar nr. 1/1929, dosar nr. 7/1929, dosar nr. 14/1929, dosar nr. 15/1929, dosar nr. 3/1933, dosar nr. 8/1933, dosar nr. 19/1937, dosar nr. 17/1939-1950, dosar nr. 1/1938, dosar nr. 18/1938, dosar nr. 18/1939.
- fond *Serviciul studii*, dosar nr. 8/1937-1952.
- fond *Serviciul secretariat*, dosar nr. 4/1880, dosar nr. 26/1920, dosar nr. 20/1927, dosar nr. 8/1921, dosar nr. 6/1928, dosar nr. 19/1930, dosar nr. 37/1930, dosar nr. 54/1937.
- fond *Direcția tezaur și casierie*, dosar nr. 3/1932, dosar nr. 2/1937.

Surse publicate

Arhivele Statului din România, *România - Marele sacrificat al celui de-al Doilea Război Mondial. Documente*, vol. I, coordonator Marin Radu Mocanu, București, 1994.

Banca Națională a României, *Rapoartele anuale ale Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor Băncii Naționale a României (1928-1945)*, București, Imprimeria BNR, 1929-1946.

Banca Națională a României, *Rapoarte ale Consiliului general către Adunările generale extraordinare ale acționarilor Băncii Naționale a României din 1931 și 1935*, București, Imprimeria BNR, 1931, 1937.

Banca Națională a României, *Rapoarte ale Consiliului de administrație către Adunările generale extraordinare ale acționarilor Băncii Naționale a României din 1937, 1940 și 1942*, București, Imprimeria BNR, 1937, 1940, 1942.

Banca Națională a României, *Rapoartele anuale ale Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Consiliul de Miniștri privind gestiunea anilor 1946-1947*, București, Imprimeria BNR, 1946-1947.

Marinescu, G.C., *Banca Națională a României. Legi, statute, dispozițiuni monetare, convențiuni financiare*, cu un cuvânt înainte de Mitiță Constantinescu, București, 1939.

Zotta, Const. Gr. C., *Legea minelor din 24 martie 1937, adnotată cu un index legislativ în materie (1893-1937), cu trimiteri la legislația română și străină, cu observațiuni și jurisprudența recentă, index alfabetic și tablă de materii*, București, 1937.

II. Lucrări generale și speciale

- Ahamed, Liaquat *Stăpânii finanțelor. Cei patru bancheri care au ruinat lumea*, Humanitas, 2014.
- Axenciuc, Victor, Bozga, Vasile *Evoluția economiei naționale, în Istoria românilor, vol. VIII România întregită (1918-1940)*, (coord. Ioan Scurtu, Petre Ottu), București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 75-124.
- Baron, Mircea *Societatea „Mica” 1920-1948*, Petroșani, Editura Universitas, 2006.
- Baron, Mircea *Din istoria mineritului aurifer*, Petroșani, Editura Universitas, 2007.
- Costache, Brîndușa, Manea, Nadia *Banca Națională a României în anii Marii Crize Economice (1929-1933)*, în *Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*, ediția a XX-a cu tema „Marea Criză Economică din 1929-1933”, București, BNR, 2012, pp. 101-128.
- *** *Guvernatorii Băncii Naționale a României*, Banca Națională a României, 2010.
- Giurescu, Dinu C. (coord.), Florin Șperlea, secretar *Istoria Românilor, vol. IX România în anii 1940-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2008.
- Giurescu, Dinu (coord.) *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică, 2010.
- Grigorcea, Vasile *Cooperarea băncilor de emisiune și Banca Reglementelor Internaționale*, MO Imprimeria Națională, București, 1937.
- Ilie, Dan *„Emisiunile de aur ale regelui Carol al II-lea”*, în *Studii și Cercetări Numismatice*, serie nouă, II (XIV), București, Editura Academiei Române, 2011, pp. 111-133.
- Ionescu, Lazăr *Relațiunile dintre Banca Națională a României și stat*, București, 1935.
- Isărescu, Muger *„Lección de istorie din grota de la Tismana”*, în *Magazin Istoric*, octombrie 2016, nr. 10(595), pp. 5-9.
- Kirițescu, Costin C. *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997.
- Lazea, Valentin *Cadrul internațional al crizei economice. Personaje-cheie. Lecții pentru actuala criză*, în *Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*, ediția a XX-a cu tema „Marea Criză Economică din 1929-1933”, București, BNR, 2012, pp. 34-48.
- Madgearu, Virgil N. *Evoluția economiei românești după Războiul Mondial*, București, Editura Științifică, 1995.

- Manea, Nadia,
Tone, Mihaela
- „Tezaurul Băncii Naționale a României în perioada 1943-1947”, în *Anuarul Institutului de Științe Socio-Umane din Sibiu*, vol. XXIV, 2017, pp. 65-80.
- Niculescu, Adrian
- Un martor al istoriei. Emil Ghilezan de vorbă cu Adrian Niculescu*, București, Editura All, 1988.
- Olaru, Corneliu
- Echilibre monetare europene*, introducere de Radu Vasile, București, Editura Isis, 1995.
- Oromolu, Florin
- Institutul de emisiune*, în *Enciclopedia României, IV Economia națională. Circulație. Distribuție și consum*, București, 1943, pp. 713-732.
- Păunescu, Cristian
- Consilieri străini la Banca Națională a României*, în *Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*, ediția a XX-a cu tema „Marea Criză Economică din 1929-1933”, București, BNR, 2012, pp. 94-100.
- Păunescu, Cristian,
Matei, Dorin
- Salvarea aurului polonez*, București, Editura Oscar Print, 2012.
- Păunescu, Cristian,
Matei, Dorin,
Tone, Mihaela,
Birău, Gheorghe
- Odiseea aurului BNR. Tismana 1944-1947*, Argument de Mugur Constantin Isărescu, București, Editura Oscar Print, 2015.
- Romașcanu, Mihail Gr.
- Tezaurul român de la Moscova*, București, Cartea Românească, 1934.
- Rusu-Abrudeanu, Ion
- Aurul românesc: istoria lui din vechime până azi*, cu 103 ilustrațiuni și o hartă, București, Cartea Românească, 1933.
- Slăvescu, Victor
- Curs de monetă, credit, schimb*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1932.
- Stoenescu, George Virgil
(coordonator),
Aloman, Adriana,
Blejan, Elisabeta,
Costache, Brîndușa
- Romania: from 1880 to 1947*, în volumul *South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II, Annual and Monthly Data Tables*, 2014, pp. 243-289.
- Toniolo, Gianni,
Clement, Piet
- Central Bank Cooperation at the Bank for International Settlements, 1930-1973*, Cambridge University Press, 2005.
- Voinea, Liviu (coord.),
Cojocaru, Alexandra,
Costache, Brîndușa,
Grigoraș, Veaceslav,
Lovin, Horațiu,
Neagu, Camelia,
Orțan, David,
Tănase, Andrei
- Un veac de sinceritate. Recuperarea memoriei pierdute a economiei românești*, București, Editura Publica, 2018.

III. Surse web

http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Index:Pre%C5%9Fedin%C5%A3ii_Adun%C4%83rii_Deputa%C5%A3ilor

<https://lege5.ro/Gratuit/g42tamju/codul-penal-din-1864>

<http://www.bnro.ro/Cuvant-de-deschidere---lansarea-lucrarii-'Generalul-Nicolae-Radescu.-Profilul-unui-om-de-stat-in-imagini-%c8%99i-documente'-12094.aspx>

Anexa

Tabel 1.A. Evoluția valorică a stocului de aur (1929-1945)

Anul	Total aur	aur în stocul de acoperire			aur în afara stocului de acoperire	
		total	în țară	în străinătate	în țară	în străinătate
1929	9 185 360 330,55	9 185 360 330,55	5 265 893 602,30	3 919 466 728,25	x	x
1930	9 487 248 755,80	9 275 434 873,80	5 355 968 145,55	3 919 466 728,25	211 813 882,00	x
1931	9 675 034 403,29	9 675 034 403,29	5 906 395 131,19	3 768 639 272,10	x	x
1932	9 526 877 935,00	9 526 877 935,00	6 304 420 540,00	3 222 457 395,00	x	x
1933	9 895 475 042,00	9 895 475 042,00	6 673 017 647,00	3 222 457 395,00	x	x
1934	10 285 131 700,92	10 285 131 700,92	8 643 479 675,92	1 641 652 025,00	x	x
1935	10 801 939 441,05	10 801 939 441,05	9 155 448 717,05	1 646 490 724,00	x	x
1936	15 568 160 294,00	15 568 160 294,00	13 289 325 702,00	2 278 834 592,00	x	x
1937	20 653 450 784,13	16 457 784 282,00	16 437 643 078,00	20 141 204,00	x	4 195 666 502,13
1938	22 029 575 046,86	18 190 487 656,99	17 254 430 304,00	936 057 352,99	x	3 839 087 389,87
1939	22 174 372 231,92	20 767 950 284,00	18 276 235 870,00	2 491 714 414,00	x	1 406 421 947,92
1940	37 133 449 680,05	32 155 991 527,00	28 418 019 236,00	3 737 972 291,00	788 349 990,00	4 189 108 163,05
1941	34 291 592 922,00	34 291 592 922,00	29 020 129 331,00	5 271 463 591,00	x	x
1942	39 133 629 644,84	38 091 008 879,00	33 434 620 534,00	4 656 388 345,00	x	1 042 620 765,84
1943	49 466 620 769,08	48 814 004 604,00	40 310 765 348,00	8 503 239 256,00	x	652 616 165,08
1944	51 512 334 001,59	50 168 700 302,00	40 165 569 821,00	10 003 130 481,00	432 168 948,59	911 464 751,00
1945	50 837 340 182,00	50 403 405 430,00	39 488 810 198,00	10 914 595 232,00	433 934 752,00	x

Tabel 1.B. Evoluția stocului de aur, titlu 1000/1000 (1929-1945)

Anul	Total aur	aur în stocul de acoperire			aur în afara stocului de acoperire	
		total	în țară	în străinătate	în țară	în străinătate
1929	82 668,243	82 668,243	47 393,043	35 275,200	x	x
1930	85 385,239	83 478,914	48 203,714	35 275,200	1 906,325	x
1931	87 075,310	87 075,310	53 157,557	33 917,753	x	x
1932	85 741,902	85 741,902	56 739,785	29 002,117	x	x
1933	89 059,275	89 059,275	60 057,158	29 002,117	x	x
1934	92 566,187	92 566,187	77 791,318	14 774,869	x	x
1935	97 217,458	97 217,458	82 399,041	14 818,417	x	x
1936	101 531,484	101 531,484	86 669,518	14 861,966	x	x
1937	134 696,421	107 333,378	107 202,022	131,356	x	27 363,043
1938	143 671,145	118 633,618	112 528,896	6 104,722	x	25 037,527
1939	144 615,474	135 443,158	119 192,845	16 250,313	x	9 172,316
1940	161 449,789	139 808,665	123 556,611	16 252,054	3 427,609	18 213,515
1941	162 433,870	162 433,870	137 463,778	24 970,092	x	x
1942	185 369,835	180 431,105	158 374,527	22 056,578	x	4 938,730
1943	234 315,583	231 224,244	190 945,740	40 278,504	x	3 091,339
1944	244 005,807	237 641,226	190 257,973	47 383,253	2 047,116	4 317,465
1945	240 808,469	238 752,988	187 052,270	51 700,718	2 055,481	x

Tabel 2.A. Evoluția valorică a stocului de aur aflat în țară (1929-1945)

lei

Anul	Total aur în țară	Tezaurul BNR		Direcția minelor și Uzinelor Baia Mare cont aur la afinat	MINAUR SAR cont lingouri spre afinare	Aur de primit de la MINAUR	Mica SAR Minieră cont lingouri spre afinare	Oficiul BNR Brad lingouri de aur afinat
		monede	lingouri					
1929	5 265 893 602,30	4 721 874 301,32	544 019 300,98	x	x	x	x	x
1930	5 567 782 027,55	4 740 288 921,57	827 493 105,98	x	x	x	x	x
1931	5 906 395 131,19	5 314 234 242,31	592 160 888,88	x	x	x	x	x
1932	6 304 420 540,00	5 333 250 619,00	971 169 921,00	x	x	x	x	x
1933	6 673 017 647,00	5 344 465 971,00	1 301 202 221,00	27 349 455,00	x	x	x	x
1934	8 643 479 675,92	6 931 906 039,59	1 696 363 214,26	15 210 422,07	x	x	x	x
1935	9 155 448 717,05	6 932 847 040,28	2 185 539 179,36	37 062 497,41	x	x	x	x
1936	13 289 325 702,00	9 569 240 467,00	3 619 327 096,00	69 371 604,00	x	x	31 386 535,00	x
1937	16 437 643 078,00	10 652 874 528,00	5 625 136 115,00	92 719 502,00	x	x	66 912 933,00	x
1938	17 254 430 304,00	10 658 846 787,00	6 545 944 104,00	12 408 378,00	x	x	37 231 035,00	x
1939	18 276 235 870,00
1940	29 206 369 226,00	16 058 843 756,00	13 031 493 648,00	38 175 629,00	x	x	77 856 193,00	x
1941	29 020 129 331,00	14 745 651 135,00	14 070 986 180,00	114 936 588,00	x	x	88 555 428,00	x
1942	33 434 620 534,00	14 747 419 836,00	18 528 896 721,00	x	x	114 772 322,00	43 531 655,00	x
1943	40 310 765 348,00	14 750 536 720,00	25 449 461 422,00	x	x	99 757 256,00	11 009 950,00	x
1944	40 597 738 769,59	14 728 328 076,59	25 784 821 304,00	x	x	70 623 988,00	2 872 040,00	11 093 361,00
1945	39 922 744 950,00	14 730 343 616,00	24 925 977 205,00	x	7 451 568,00	162 191 697,00	6 118 971,00	90 661 893,00

Tabel 2.B. Evoluția stocului de aur aflat în țară, titlu 1000/1000 (1929-1945)

kg

Anul	Total aur în țară	Tezaurul BNR		Direcția minelor și Uzinelor Baia Mare cont aur la afinat	MINAUR SAR cont lingouri spre afinare	Aur de primit de la MINAUR	Mica SAR Minieră cont lingouri spre afinare	Oficiul BNR Brad lingouri de aur afinat
		monede	lingouri					
1929	47 393,043	42 496,869	4 896,174	x	x	x	x	x
1930	50 110,039	42 662,601	7 447,438	x	x	x	x	x
1931	53 157,557	47 828,109	5 329,448	x	x	x	x	x
1932	56 739,785	47 999,256	8 740,529	x	x	x	x	x
1933	60 057,158	48 100,194	11 710,818	246,146	x	x	x	x
1934	77 791,318	62 387,155	15 267,269	136,894	x	x	x	x
1935	82 399,041	62 395,626	19 669,853	333,562	x	x	x	x
1936	86 669,518	62 408,091	23 604,308	452,424	x	x	204,695	x
1937	107 202,022	69 475,270	36 685,671	604,692	x	x	436,389	x
1938	112 528,896	69 514,220	42 690,941	80,924	x	x	242,811	x
1939	119 192,845
1940	126 984,220	69 821,063	56 658,671	165,981	x	x	338,505	x
1941	137 463,778	69 847,825	66 652,043	544,437	x	x	419,473	x
1942	158 374,527	69 856,203	87 768,463	x	x	543,658	206,203	x
1943	190 945,740	69 870,967	120 550,087	x	x	472,534	52,152	x
1944	192 305,089	69 765,768	122 138,634	x	x	334,535	13,604	52,548
1945	189 107,751	69 775,316	118 070,425	x	35,297	768,277	28,985	429,451

Tabel 3.A. Evoluția valorică a stocului de aur depozitat în străinătate (1929-1945)

lei

Anul	Total aur în străinătate	Banca Angliei	Banca Franței	Banca Reglementelor Internaționale	Banca Națională a Elveției	UBS Zurich	Federal Reserve Bank New York	Midland Bank	Banca Națională a Belgiei	Banca Națională a Olandei
1929	3 919 466 728,25	2 613 607 806,15	1 305 858 922,10	x	x	x	x	x	x	x
1930	3 919 466 728,25	2 613 607 806,15	1 305 858 922,10	x	x	x	x	x	x	x
1931	3 768 639 272,10	1 808 610 570,00	1 960 028 702,10	x	x	x	x	x	x	x
1932	3 222 457 395,00	1 580 805 370,00	1 641 652 025,00	x	x	x	x	x	x	x
1933	3 222 457 395,00	1 580 805 370,00	1 641 652 025,00	x	x	x	x	x	x	x
1934	1 641 652 025,00	x	1 641 652 025,00	x	x	x	x	x	x	x
1935	1 646 490 724,00	x	1 641 652 025,00	4 838 699,00	x	x	x	x	x	x
1936	2 278 834 592,00	x	2 265 479 780,00	13 354 812,00	x	x	x	x	x	x
1937	4 215 807 706,13	3 385 468 059,74	x	830 339 646,39	x	x	x	x	x	x
1938	4 775 144 742,86	3 662 663 900,38	x	837 131 595,13	145 359 230,17	x	x	x	85 318 498,15	44 671 519,03
1939	3 898 136 361,92	1 361 298 057,07	x	489 815 502,69	145 359 230,17	x	1 453 835 488,39	231 885 688,29	132 704 630,45	83 237 764,86
1940	7 927 080 454,05	2 390 176 226,08	x	2 610 198,59	x	x	5 534 294 029,38	x	x	x
1941	5 271 463 591,00	2 193 881 498,00	x	414 113 055,00	62 703 210,00	139 133 663,00	2 461 632 165,00	x	x	x
1942	5 699 009 110,84	2 193 881 498,00	x	845 319 115,55	198 176 332,29	x	2 461 632 165,00	x	x	x
1943	9 155 855 421,08	2 193 881 502,00	x	1 285 254 871,00	3 215 086 883,08	x	2 461 632 165,00	x	x	x
1944	10 914 595 232,00	2 193 881 502,00	x	130 817,00	2 884 728 352,00	3 374 222 396,00	2 461 632 165,00	x	x	x
1945	10 914 595 232,00	2 193 881 502,00	x	130 817,00	2 884 728 352,00	3 374 222 396,00	2 461 632 165,00	x	x	x

Tabel 3.B. Evoluția stocului de aur depozitat în străinătate, titlu 1000/1000 (1929-1945)

kg

Anul	Total aur în străinătate	Banca Angliei	Banca Franței	Banca Reglementelor Internaționale	Banca Națională a Elveției	UBS Zurich	Federal Reserve Bank New York	Midland Bank	Banca Națională a Belgiei	Banca Națională a Olandei
1929	35 275,200	23 522,470	11 752,730	x	x	x	x	x	x	x
1930	35 275,200	23 522,470	11 752,730	x	x	x	x	x	x	x
1931	33 917,753	16 277,495	17 640,258	x	x	x	x	x	x	x
1932	29 002,117	14 227,248	14 774,869	x	x	x	x	x	x	x
1933	29 002,117	14 227,248	14 774,869	x	x	x	x	x	x	x
1934	14 774,869	x	14 774,869	x	x	x	x	x	x	x
1935	14 818,417	x	14 774,869	43,548	x	x	x	x	x	x
1936	14 861,966	x	14 774,869	87,097	x	x	x	x	x	x
1937	27 494,399	22 079,140	x	5 415,259	x	x	x	x	x	x
1938	31 142,249	23 886,939	x	5 459,554	947,995	x	x	x	556,425	291,336
1939	25 422,629	8 878,031	x	3 194,449	947,995	x	9 481,536	1 512,298	865,465	542,855
1940	34 465,569	10 392,071	x	11,349	x	x	24 062,149	x	x	x
1941	24 970,092	10 392,071	x	1 961,588	297,015	659,054	11 660,364	x	x	x
1942	26 995,308	10 392,071	x	4 004,143	938,730	x	11 660,364	x	x	x
1943	43 369,843	10 392,071	x	6 088,049	15 229,359	x	11 660,364	x	x	x
1944	51 700,718	10 392,071	x	0,620	13 664,503	15 983,160	11 660,364	x	x	x
1945	51 700,718	10 392,071	x	0,620	13 664,503	15 983,160	11 660,364	x	x	x

Notă: x - nu este cazul, ... - lipsă date

